

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**AVLULARIN PEYZAJ TASARIM KRİTERLERİ
YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Peyzaj Mimarı Alev HİNDİSTAN**

Anabilim Dalı : PEYZAJ MİMARLIĞI

Programı : PEYZAJ MİMARLIĞI

ŞUBAT 2006

**AVLULARIN PEYZAJ TASARIM KRİTERLERİ
YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Peyzaj Mimarı Alev HİNDİSTAN
Enstitü No: 5020307500**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 19 Aralık 2005
Tezin Savunulduğu Tarih : 01 Şubat 2006**

**Tez Danışmanı : Doç. Dr. Nilgün ERGUN
Diğer Jüri Üyeleri Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI (İ.T.Ü)
Yrd. Doç. Dr. Funda Yirmibeşoğlu (İ.T.Ü)**

ŞUBAT 2006

ÖNSÖZ

Kentin kalabalık nüfusu ile gittikçe yoğunlaşan bina kütleleri ve trafik akışı, günlük yaşam içinde çoğu zaman doğanın varlığını unutmamıza sebep olur. Oysa kentlerde yer alan yeşil alanların kent havasına olumlu etkisinin yanında kent insanı üzerinde yaşam sevinci, canlılık, ve hareket kazandırma gibi psikolojik etkileri unutulmamalıdır. Zamanla artan nüfus yoğunluğuna bağlı olarak artan kent binaları arasında kalan parklar, trafik yolları ile bağlantılı olan kavşak ve refüjler, günlük kent sirkülasyonunda doğaya olan özlemi gidermenin bir yoludur.

Kent içinde doğayı hiç çaba sarfetmeden yaşamının en kısa yolu binalarla olan yakın ilişkisinden dolayı yaşam mekanlarına uzanmış bahçe olan avlulardır.

Peyzaj tasarım kriterleri açısından değerlendirdiğim avluların içinde yer alan peyzaj elemanlarının ve tasarım kriterlerine göre bu elemanların düzenlenmelerine tez kapsamında verdiğim çeşitli ölçekteki örneklerin, kentsel yeşil alanların uzantısı olan avlular hakkında geniş bir bilgi vereceğini düşündüm.

Yaptığım her çalışmada benim yanımda olan anneme, babama ve ağabeyime teşekkür ederim. Bu aşamaya gelene kadar beni destekleyen yakın arkadaşlarım Peyzaj Mimarı Zerrin Abay, Mimar Şevin Yıldız ve Peyzaj Mimarı Zerrin Hoşgör'e bu tez çalışması kapsamında yardımları için teşekkür ederim. Tüm tez çalışması boyunca beni cesaretlendiren sevgili danışmanım Doç. Dr. Nilgün Ergün'a çalışma sırasında benimle paylaştığı bilgi ve görüşleri için çok teşekkür ederim.

ŞUBAT 2005

ALEV HİNDİSTAN

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	ix
SUMMARY	xi
1. GİRİŞ	1
1. 1. Tez Çalışmasının Amacı	1
1. 2. Tez Çalışmasının Kapsamı	2
2. PEYZAJ MİMARLIĞINDA AVLU KAVRAMI	4
2. 1. Avluda Kullanılan Peyzaj Elemanları	10
2.1.1. Sert Peyzaj Elemanları (Konstrüksiyon Elemanları)	10
2.1.1.1. Ulaşım ve Sirkülasyon Elemanları	11
2.1.1.2. Döşeme Elemanları	11
2.1.1.3. Oturma ve Dinlenme Elemanları	13
2.1.1.4. Üstü Örtü Elemanları	14
2.1.1.5. Perdeleme Elemanları	16
2.1.1.6. Su Elemanları	17
2.1.1.7. Plastik Elemanlar	19
2.1.1.8. Aydınlatma Elemanları	20
2.1.1.9. Aktivite Elemanları	22
2.1.2. Yumuşak Peyzaj Elemanları (Yeşil Yapı Elemanları)	23
2. 2. Tasarım Kriterleri ve Peyzaj Tasarımındaki Kullanımları	23
2.2.1. Bitkisel Tasarım Unsurları	25
2.2.1.1. Form	25
2.2.1.2. Çizgi	27
2.2.1.3. Doku (Tekstür)	27
2.2.1.4. Renk	28
2.2.1.5. Ölçü	29
2.2.1.6. Koku	30
2.2.2. Kullanım Amaçlarına Göre Bitkiler	30
2.2.3. Farklı Kültürlerde Oluşturulan Avlularda En Çok kullanılan Bitkiler	37
2. 3. Avlunun Tarihi Gelişim Süreci	39
2. 3. 1. İlk Avlular	40
2.3.1.1. Mezopotamya Avluları	40
2.3.1.2. Mısır Avluları	41
2.3.1.3. İran Avluları	43
2.3.1.4. Yunan Avluları	43
2.3.1.5. Roma Avluları	45
2. 3. 2. Ortaçağ Avluları	48
2.3.2.1. Avrupa'da Manastır ve Şato Avluları	48
2.3.2.2. Bizans Avluları	51
2. 3. 3. Uzak Doğu Kültürü Etkisinde Şekillenen Avlular	51
2.3.3.1. Çin Avluları	51
2.3.3.2. Japon Avluları	54

2. 3. 4. Hint Kültürü Etkisinde Şekillenen Avlular	55
2. 3. 5. İslam Kültürü Etkisinde Şekillenen Avlular	56
2.3.5.1. İslam Kültürü Etkisinde İran Avluları	58
2.3.5.2. İslam Kültürü Etkisinde İspanya Avluları	60
2. 4. Avlu Oluşumunu Etkileyen Faktörler	61
2. 4. 1. Fiziksel Faktörler	62
2.4.1.1. İklim Etkilerine Karşı Korunma İsteği	63
2.4.1.2. Savunma Amaçlı Korunma İsteği.....	72
2. 4. 2. Dini ve Kültürel Faktörler	73
2.4.2.1. Mahremiyet İsteği	74
2.4.2.2. Kadının Konumu ve Sosyal Etkileşim.....	75
2. 4. 3. Prestij Faktörü	76
3. AVLULARIN KULLANIM BİÇİMLERİ VE PEYZAJ TASARIMI	
YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	77
3. 1. Özel Mekanların Avluları	77
3. 1. 1. Konutlar.....	77
3.1.1.1. Şanlıurfa Konutları	78
3.1.1.2. Karaca Tatil Sitesi, Bodrum	80
3.1.1.3. Doğan Apartmanı, İstanbul.....	81
3. 2. Yarı Özel Yarı Kamusal Mekanların Avluları	83
3. 2. 1. Saraylar.....	83
3.2.1.1. Topkapı Sarayı, İstanbul.....	83
3.2.1.2. El-Hamra Sarayı, Generalife	91
3. 2. 2. Manastırlar.....	101
3. 2. 3. Tatil Köyleri ve Oteller	101
3.2.3.1. Rana Beach Resort, Bodrum.....	102
3.2.3.2. Mena Garden Hotel ve Kaplıcaları, Yeni Kahire	104
3.2.3.3. Sultan Saray Oteli, Antalya	105
3.2.3.4. Manastır Hotel, Bodrum	106
3.2.3.5. Su Hotel, Bodrum	107
3. 3. Kamusal Mekanların Avluları.....	110
3. 3. 1. Meydan, Agora, Forum ve Alışveriş Merkezleri	110
3.3.1.1. Oasis Alışveriş Merkezi, Bodrum.....	111
3. 3. 2. Camiler ve Medreseler	112
3. 3. 3. Hanlar ve Kervansaraylar	114
3.3.3.1. Sultanhan, Aksaray	115
3.3.3.2. Rüstem Paşa Kervansarayı, Edirne.....	116
3. 3. 4. Üniversite Kampüsleri.....	117
3.3.4.1. İTÜ Taşkışla Kampüsü, İstanbul	117
3. 3. 5. Askeri kurumlar	119
3.3.5.1. Selimiye Kışlası, İstanbul	120
3.3.5.2. Pentagon, Amerika	121
4. GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	123
4.1. Özel Mekan Avluları ile İlgili Değerlendirmeler.....	124
4.2. Yarı Özel – Yarı Kamusal Mekan Avluları ile İlgili Değerlendirmeler	125
4.3. Kamusal Mekan Avluları ile İlgili Değerlendirmeler	126
KAYNAKLAR	128
ÖZGEÇMİŞ.....	134

ŞEKİL LİSTESİ

SAYFA

Şekil 2. 1	: Han Avlusu (Sultanhan, Kayseri).....	8
Şekil 2. 2	: Tören Avlusu (Anıtkabir, Ankara)	8
Şekil 2. 3	: Örtülü Avlu (Corinthia Grand Hotel Royal Atriumu, Budapeşte) .	9
Şekil 2. 4	: Revaklı Avlu (Peristil)	9
Şekil 2. 5	: İç Avlu (The Palacio De Viana, Cordoba, İspanya).....	10
Şekil 2. 6	: Merdiven Örneği	11
Şekil 2. 7	: Granit Perke Taş Döşeme Örneği.....	12
Şekil 2. 8	: Beton Derzli Kayrak Taş Döşeme Örneği.....	12
Şekil 2. 9	: Çim Derzli Kayrak Taş Döşeme Örneği	12
Şekil 2. 10	: Beton Plak Döşeme Örneği	13
Şekil 2. 11	: Gazebo Örneği.....	13
Şekil 2. 12	: Oturma Elemanı Örneği	14
Şekil 2. 13	: Masa ve Oturma Elemanı Örneği.....	14
Şekil 2. 14	: Branda Üst Örtü Elemanı Örneği	14
Şekil 2. 15	: Cam Üst Örtü Elemanı Örneği	15
Şekil 2. 16	: Bitki Üst Örtü Elemanı Örneği.....	15
Şekil 2. 17	: Demir Kafes Üst Örtü Elemanı Örneği	15
Şekil 2. 18	: Taş Duvar Örneği	16
Şekil 2. 19	: Taş Duvar Örneği	16
Şekil 2. 20	: Çit Örneği	16
Şekil 2. 21	: Sokaktan Avluya Geçiş Kapısı Örneği.....	17
Şekil 2. 22	: Perdeleme Elemanı Örneği.....	17
Şekil 2. 23	: Durgun Su Örneği	18
Şekil 2. 24	: Fıskiyeli ve Kaskatlı Havuz Örneği	18
Şekil 2. 25	: Kuyu Örneği	18
Şekil 2. 26	: Fıskiye Görevi Gören Heykel Örneği	19
Şekil 2. 27	: Vurgu Görevi Gören Heykel Örneği.....	20
Şekil 2. 28	: Alçak Boylu Aydınlatma Elemanı Örneği	20
Şekil 2. 29	: Orta Boylu Aydınlatma Elemanı Örneği.....	21
Şekil 2. 30	: Havuz Aydınlatması Örneği.....	21
Şekil 2. 31	: Basamak Aydınlatması Örneği.....	22
Şekil 2. 32	: Ocak Örneği	22
Şekil 2. 33	: Barbekü Örneği	22
Şekil 2. 34	: Yatay Formlu Bitki Örneği.....	26
Şekil 2. 35	: Piramit Formlu Bitki Örneği	26
Şekil 2. 36	: Sütun Formlu Bitki Örneği.....	26
Şekil 2. 37	: Yuvarlak Formlu Bitki Örneği	26
Şekil 2. 38	: Salkım Formlu Bitki Örneği.....	26
Şekil 2. 39	: Asur Evi Avlusu Kuşbakış Perspektif.....	40
Şekil 2. 40	: Babil ve Asur Bezeme Örnekleri	41
Şekil 2. 41	: Teb Şehrin’de Bir Malikane Planı.....	42

Şekil 2. 42	: İran Bezeme Örnekleri	43
Şekil 2. 43	: Vitruvus'un Yunan Evi Planı	44
Şekil 2. 44	: Yunan Bezeme Örnekleri	44
Şekil 2. 45	: Heykel	45
Şekil 2. 46	: Adonis Bahçesi(Cordoba, İspanya).....	45
Şekil 2. 47	: Vertiilerin Evi (Pompei, İtalya).....	46
Şekil 2. 48	: Atrium Planı	46
Şekil 2. 49	: Antonin Caracalla Hamamı (Roma, İtalya).....	47
Şekil 2. 50	: Antonin Caracalla Hamamı Planı.....	48
Şekil 2. 51	: Manastır Avlusu (San Lorenzo Cloister, Roma, İtalya).....	49
Şekil 2. 52	: Manastır Avlusu (Bonafort Cloister, Fransa).....	49
Şekil 2. 53	: Elsinora Şatosu (Danimarka).....	50
Şekil 2. 54	: Yasakkent Genel Görünüşü (Benjii, China).....	52
Şekil 2. 55	: Manzara Penceresi.....	52
Şekil 2. 56	: Yasakkent'te Kaya Bahçesi.....	53
Şekil 2. 57	: Yasakkent'te Yapay Su Kanalı	53
Şekil 2. 58	: Japon Avlusu	54
Şekil 2. 59	: Kuru Bahçe.....	55
Şekil 2. 60	: Vihara Planı.....	55
Şekil 2. 61	: Tacmahal'in Görünüşü	56
Şekil 2. 62	: Tacmahal'in Planı.....	56
Şekil 2. 63	: İslam Avlu Genel Planı	58
Şekil 2. 64	: Ciharbağ Planı	58
Şekil 2. 65	: Hotelcourtyard (İsfahan, İran).....	59
Şekil 2. 66	: Arkeoloji Müzesi (Cordoba, İspanya).....	60
Şekil 2. 67	: Generalife Sarayı (Granada,İspanya)	60
Şekil 2. 68	: İnsan Vücudu Enerji Dengesi.....	64
Şekil 2. 69	: Sıcak İklim Kuşağı İçin Sokak-Avlu-Yapı Isı Farkı Grafiği	64
Şekil 2. 70	: Avlunun Pasif Isınma-Soğuma Döngüsü	65
Şekil 2. 71	: Havalandırma Penceresi	66
Şekil 2. 72	: Derin ve Derin Olmayan - Dar ve Geniş Avlular.....	67
Şekil 2. 73	: Üstü Mor Salkımlarla Örtülü Bir Avlu Örneği	68
Şekil 2. 74	: Avludaki Fıskiyeli Havuz.....	68
Şekil 2. 75	: Avluda Uygun Bitkisel Tasarım Örneği	68
Şekil 2. 76	: Derin Olmayan Avlu Örneği (Yüzey Oranı=1.642).....	69
Şekil 2. 77	: Derin Avlu Örneği (Yüzey Oranı=0.57)	69
Şekil 2. 78	: Dikey Bahçe (Hotel Pershing Hall, Paris, Fransa)	70
Şekil 2. 79	: Rüzgar Yakalama Stratejisi	70
Şekil 2. 80	: Avlu İçinde Rüzgar Faaliyetini Gösteren Faktörler	71
Şekil 2. 81	: Yüzey Oranı (Aspect Ratio).....	71
Şekil 2. 82	: Bodiam Şatosu, İngiltere	72
Şekil 2. 83	: İshak Paşa Sarayı, Ağrı	73
Şekil 2. 84	: Bodrum Kalesi, Muğla	73
Şekil 2. 85	: Mahremiyet'in Dinamik Modeli	74
Şekil 2. 86	: Gugenheim Müzesi Atriumu, New York	76
Şekil 2. 87	: World Golf Village'in Otel Kısmı Atriumu, Florida	76
Şekil 3. 1	: Şanlıurfa Ev Planı	79
Şekil 3. 2	: Şanlıurfa Konut Avlusu.....	79
Şekil 3. 3	: Karaca Tatil Sitesi Avlusu Genel Görünümü.....	80
Şekil 3. 4	: Doğan Apartmanı'nın Denizden Görünüşü.....	81

Şekil 3. 5	: Doğan Apartmanı'nın Avlusunun Denize Dönük Görünüşü	82
Şekil 3. 6	: Doğan Apartmanı'nın Avlusunun Binaya Dönük Görünüşü	82
Şekil 3. 7	: Topkapı Sarayı Bitki Envanteri	84
Şekil 3. 8	: Topkapı Sarayı Planı	85
Şekil 3. 9	: Bab-Üs Selam'dan Birinci Avluya Bakış	86
Şekil 3. 10	: Topkapı Sarayı Birinci Avlusu Minyatürü	86
Şekil 3. 11	: İkinci Avluya Açılan Bab-Üs Selam	87
Şekil 3. 12	: Topkapı Sarayı Maketi	87
Şekil 3. 13	: Topkapı Sarayı İkinci Avlusu'nun Revakları	88
Şekil 3. 14	: Topkapı Sarayı Avlularında Yükseltilmiş Bitki Platformlar	88
Şekil 3. 15	: Topkapı Sarayı Üçüncü Avlusu	88
Şekil 3. 16	: Topkapı Sarayı Üçüncü Avlusu Planı	89
Şekil 3. 17	: Topkapı Sarayı Dördüncü Avlusu Planı	90
Şekil 3. 18	: El-Hamra Sarayı Genel Görünüşü	91
Şekil 3. 19	: Adalet Kapısı (Gate Of Justice)	92
Şekil 3. 20	: El-Hambra Sarayı Kuşbakışı Görünüşü	92
Şekil 3. 21	: El-Hambra Sarayı Planı	93
Şekil 3. 22	: Mexuar	94
Şekil 3. 23	: Altın Oda Avlusu (Patio Of The Golden Room)	94
Şekil 3. 24	: Mersinli Avlu (Patio Of Myrtles) Güney ve Kuzey Yönlerde	95
Şekil 3. 25	: Aslanlar Avlusu (Lions' court)	96
Şekil 3. 26	: Aslanlar Avlusunu Çevreleyen 124 Mermer Sütun	97
Şekil 3. 27	: 12 Aslan Heyekelinin ve Su Kanallarının Yakından Görünüşü	97
Şekil 3. 28	: Hanım Sultanlar Dairesinin Cumbası (Mirador Of Lindaraja)	97
Şekil 3. 29	: Hasbahçe (Gardens Of Daraxa veya Patio De Lindaraja)	97
Şekil 3. 30	: Kadınlar Kulesi (Tower Of Ladies)	98
Şekil 3. 31	: Partal Bahçesi (Garden Of Partal)	98
Şekil 3. 32	: El-Hamra Sarayı ile Generalife Bağlantısı	98
Şekil 3. 33	: Generalife Genel Görünüşü	99
Şekil 3. 34	: Generalife Kuşbakışı Görünüşü	100
Şekil 3. 35	: Nehir Avlusu (Patio Of The Cypresses)	100
Şekil 3. 36	: Kuzey İspanya'da Otele Çevrilmiş Bir Manastırın Avlusu	101
Şekil 3. 37	: Manastır Avlusu (Burgos, İspanya)	101
Şekil 3. 38	: Rana Beach Resort 1. Avludan Görüntüler	102
Şekil 3. 39	: Rana Beach Resort 2. Avludan Görüntüler	103
Şekil 3. 40	: Rana Beach Resort 2. Avlu'daki Restoran Kısmı	103
Şekil 3. 41	: Rana Beach Resort 1. ve 2. Avlu Arasındaki Geçiş	103
Şekil 3. 42	: Mena Garden Hotel ve Kaplıcaları'ndan Görünüş	104
Şekil 3. 43	: Mena Garden Hotel ve Kaplıcaları'nın Girişi	105
Şekil 3. 44	: Sultan Saray Oteli Kuşbakışı Görünüşü	105
Şekil 3. 45	: Sultan Saray Oteli Avlusundan Görünüş	105
Şekil 3. 46	: Manastır Otel Kuşbakışı Görünüşü	106
Şekil 3. 47	: Manastır Otel Avlusundan Görünüş	107
Şekil 3. 48	: Manastır Otel Avlusunda Serviler	107
Şekil 3. 49	: Su Hotel'e Giden Yol Döşemesi	108
Şekil 3. 50	: Su Hotel'de Avluya Açılan Balkonlar	109
Şekil 3. 51	: Su Hotel'in Arka Avlu Görünüşü	109
Şekil 3. 52	: Su Hotel'in Avlusu	109
Şekil 3. 53	: Forumov, Roma	110
Şekil 3. 54	: Siena Meydanı, İtalya	111

Şekil 3. 55	: Oasis Alışveriş Merkezi Avlusu	111
Şekil 3. 56	: Oasis Alışveriş Merkezi Avlusu	111
Şekil 3. 57	: Oasis Alışveriş Merkezi Üçgen Avlu	112
Şekil 3. 58	: Oasis Alışveriş Merkezi Üst Örtüsü	112
Şekil 3. 59	: Süleymaniye Camii Avlusu	113
Şekil 3. 60	: Sultanhan Genel Görünüşü	115
Şekil 3. 61	: Sultanhan Taç Kapısı	115
Şekil 3. 62	: Sultanhan Avlusundan Görüntüler	116
Şekil 3. 63	: Rüstempaşa Kervansarayı Genel Görünüşü ve Avlusu	116
Şekil 3. 64	: İ.T.Ü.Taşkışla Kampüsünün Kuşbakışı Görünüşü	118
Şekil 3. 65	: İ.T.Ü.Taşkışla Kampüsünün Çatı Avlusu	118
Şekil 3. 66	: İ.T.Ü.Taşkışla Kampüsü Avlusunun Genel Görünüşü	119
Şekil 3. 67	: Selimiye Kışlası Genel Görünüşü	120
Şekil 3. 68	: Selimiye Kışlası Kuşbakışı Görünüşü	121
Şekil 3. 69	: Pentagon Genel Görünüşü	121
Şekil 3. 70	: Pentagon'un Tasarımını Yapan Mimarlar ve Pentagon Planı	122

AVLULARIN PEYZAJ TASARIMI KRİTERLERİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

İnsanların yaşam koşullarını iyileştirmek adına bir araya gelerek, ihtiyaçları doğrultusunda oluşturdukları yapılar ile yeşil alanlar birarada yaşama mekanları olan kentleri oluşturmuştur. Kentlerin zaman içinde artan nüfusla kalabalıklaşması ve yapıların artması üzerine insanlık tarihi başından beri doğa ile bütünleşmek amacıyla hizmet eden yeşil alanlar önem kazanmıştır. Kent içinde yer alan yollarla bağlantılı yeşil alan olan kavşaklar, refüjler, parklar ve binalar ile bağlantılı hatta binaya en yakın yeşil alan olan bahçeler kentin yeşil alanlarını oluşturmaktadır. Kentsel peyzaj tasarımı kapsamında yeşil alanlar farklı ölçeklerdeki çalışma alanlarında değerlendirilirler.

Avlular, iç bahçe olmaları nedeniyle kentsel peyzaj kapsamında bulunan bina ölçeğindeki çalışma alanlarından biridir. Bina kütleleri veya yüksek duvarlarla çevrili avlular; sokağın tozundan gürültüsünden korunaklı, mahremiyet ve iklimsel konfor koşullarının sağlandığı, kültürel, sosyal ve psikolojik değerler etkisiyle oluşturulan yaşam mekanlarıdır. Bağlantılı oldukları binanın fonksiyonuna uygun gerçekleştirilen peyzaj tasarımları ile kullanıcılara fonksiyonel yarar sağlamanın yanı sıra, kullanılan yumuşak ve sert peyzaj elemanlarının uygun tasarım prensipleri ile düzenlenmesi avluların görsel enerjilerini arttırılabilir. Mekanın net algılanması ve tasarım elemanlarının kolay seçilebilmesi anlamına gelen görsel enerji, avluların prestij mekanı olarak düzenlenmesinde en önemli faktördür.

Avluların peyzaj tasarımı yönünden değerlendirilmesi kapsamında; bina fonksiyonları baz alınarak özel ve kamusal kullanım açısından üç sınıfa ayrılan avlu örnekleri, bina mimari yapılarına bağlı olarak gerçekleştirilen peyzaj tasarımlarında kullanılan peyzaj elemanları ve tasarım ilkeleri göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

Tarihi ve güncel avlu örneklerinde gerçekleştirilen peyzaj tasarımlarında gerek fonksiyonel kullanımlar, gerekse peyzaj elemanlarının görsel özellikleri, her türlü konfor koşullarının karşılanmasını sağlayacak nitelikte profesyonel bir yaklaşımla etüd edilerek kullanılmıştır. Yeni yapılarda avluların modern çağın ihtiyaçlarına uygun fonksiyonlara göre düzenlenmelerinin yanında prestij mekanı olma özelliklerini desteklemek adına peyzajın görsel özellikleri özenle kullanılmaktadır. Tarihi dönemlere tanıklık etmiş olan yapıların günümüze ulaşmış olan örneklerinin mimari ve peyzaj tasarımları ise yeni yapı tasarımlarından farklıdır. Tarihi yapıların korunma altına alınarak avluları ile bir bütün olarak değerlendirmeye alınması ve restorasyonlarının gerçekleştirilmesi gereği tarihi yapı tasarımlarının farklılığını ortaya koymaktadır. Tarihi değerlerin geleceğe taşınmasını sağlamak adına tarihi yapı tasarımlarının yeniden yapılmasına gösterilen özen belli prensiplere dayanmaktadır.

Sonuç olarak avlular; oluşum faktörlerinin ortaya koyduğu önem ile fonksiyonel kullanımların sağladığı konfor koşulları sayesinde kent yaşamı için vazgeçilemez olan gizli bahçelerdir. Kentin havasını yumuşatan yeşil dokunun uzantısı olan avluların mimari yapılarla sınırlandırılmış olmaları boyutlarını belirler. Boyutları ne olursa olsun; gerek modern çağın ihtiyaçlarına uygun fiziksel özelliklere sahip olan avlular, gerekse tarihi yapıların yeniden değerlendirilmesi ile oluşturulmuş olan avlular, insanlık varolduğu etkisi değişmeyecek prestij göstergesi olarak, tasarım prensiplerinin mimari tasarım ve peyzaj tasarımına uyarlanması ile düzenlenmelidir.

EVALUATION OF COURTYARDS IN REGARD WITH LANDSCAPE DESIGN PRINCIPLES

SUMMARY

Constructions which are built according to human necessities to improve the way of life and green fields form the cities together. From the beginning of the humanity history, the increasing city population and constructions, provide green fields which serve the urban people to feel as being in nature, became more important places for urban life. The green fields of the crossroads', the traffic islands' in the city roads, parks' and the gardens nearby the constructions that are whether surround the constructions or enclosed by constructions are altogether form the green field of the city. These green fields are evaluated as urban landscape design which used to design different scope of designs in different scales.

Courtyards as inner gardens are one of the design scope of urban landscape design in building scale. Courtyards whether enclosed by buildings or surrounded by walls; are life places defined as protected place that is formed by cultural, social and psychological values in which the privacy and climatic comfort conditions are provided and the inner area is protected from the dust and noise of the road. The visual value of courtyards can be increased by harmonious landscape designs with functional usages and landscape both soft and hard components, suited to buildings' functional usages, As the definition of perceiving place clearly and selecting design components the visual energy, is the most important factor of designing courtyards as prestige places.

As the extension of evaluation of courtyard according to landscape design principles, the courtyards are classified according to the function of buildings as private and public places. And the courtyard examples are evaluated according to landscape design principles considering these private and public usages of building structures.

In the landscape design of both historical and present courtyard examples, the functional usages and the visual properties of landscape components are researched in detail in order to used for providing comfort conditions. While landscape designing of the present buildings with their courtyards, it is important to be careful about the modern functional usages and visual characteristics of courtyards as prestige places. Both the architectural and landscape architectural design of the examples of the constructions with their courtyards which testified historical ages are different from the modern age examples. The conservation and restoration principles of historical buildings with their courtyards constitute the difference of historical construction designs. The ancient values will be carried to the future with the careful approach to use the special principles attention.

The outcome of the thesis; courtyards, with the importance of their forming factors' and the comfort conditions which are the result of functional usages, are the secret

gardens of cities. As the extension of green fields that soften the city weather, courtyard structures are determined by the building walls around the courtyards. In all scales of courtyards; whether with functional characteristics suited to modern age necessities or the courtyards of historical buildings which ones are redesigned, must be arranged according to design principles of architecture and landscape architecture.

BÖLÜM. 1

GİRİŞ

Bahçeler, parklar ve diğer yeşil alanlar kentin yeşil dokusunu oluşturmaktadır. Kentin yeşil dokusu içinde özellikle bahçeler, binalara olan yakınlığı nedeniyle, gerek ev, gerek iş yaşamında kent halkının doğaya olan özlemini özel bir çaba sarfetmeksizin giderebilmesine olanak sağlamaktadır. Binaya göre konumu göz önünde bulundurularak ön, arka ve iç bahçe olarak nitelendirilebileceğimiz bahçeler; buldukları bölgenin ekolojik verileri ışığında düşünülen estetik ve fonksiyonel olma kaygılarının hakim olduğu peyzaj tasarımları sayesinde konforlu bir mekan haline getirilirler.

Bilinen en eski zamanlarda iklimsel nedenlerden dolayı korunaklı açık alana ihtiyaç duyulması sonucu ortaya çıktığı düşünülen avlular, bina kütlesi içinde yer alan iç bahçe niteliğindedirler. Çeşitli uygarlıklar, işlevsel, dini ve kültürel önemlerini göz önünde bulundurarak avluları; özel, yarı özel ve kamusal nitelikteki mekanlarda kullanmışlardır. Avlunun, ait olduğu yapının kullanım işlevi ne olursa olsun, toplayıcı ve düzenleyici olmasının yanında, yapı birimleri arasında geçişi sağlayan iç bahçe niteliği taşıması; avluyu kullananlar açısından, peyzaj tasarımı önemini ortaya koymaktadır.

1.1. Tez Çalışmasının Amacı

Çeşitli kültür etkisiyle farklı kullanım biçimleri için oluşturulan avlular; etkisi altında buldukları kültürün özellikleri doğrultusunda, kullanım biçimlerine uygun olarak düzenlenmiştir. Yapılan avlu düzenlemelerine ait mimari ve peyzaj tasarımı prensiplerinin geçmişten günümüze aktarımı; kullanılan materyallerin kalıcı olmalarının yanı sıra, çalışmalarla ilgili tüm nitel ve nicel verilerin kaydedilmesiyle mümkün olmuştur ve olmaktadır. Araştırmacının ilgi odağına bağlı olarak bu veriler farklı uzmanlık bakış açılarına göre irdelenip işlenebilir.

Bugüne kadar yapılan araştırmalarda avlu tasarımı, mimari tasarımı açısından geniş kapsamlı olarak incelenirken, peyzaj tasarım özelliklerinden kısaca bahsedilmiştir.

Bu tez kapsamında avluların peyzaj mimarlığı açısından önemini ortaya koyarken; ilk uygarlıklardan bu yana çeşitli kültürlerde farklı özellikler gösteren avluların fiziksel özelliklerinin saptanması ve avlu peyzajının ne gibi amaçlarla, nasıl düzenlendiğinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu sayede çeşitli kültürlerde avluların ne derecede fonksiyonları için, ne derecede prestij mekanı olarak kullanıldıklarının irdelenmesi olanağı bulunacaktır.

Günümüzde avlular, çoğunlukla ya tarihi binaların i bahçeleri olarak binanın eski kullanım biçimine paralel olarak düzenlenmekte ya da tarihi güzelliğin sürekliliğini sağlamak adına farklı bir kullanım biçimine dönüştürülmektedir. Farklı işlevlerde oluşturulan yeni yapılarda boyutun büyüklüğü, avluların fonksiyonel bir çözüm olarak sadece aydınlanma aralığı olarak düşünülmesine sebep olmuştur. Avlulardan tek yönlü yararlanmayı amaçlayan bu tür bina tasarımları, avluların kent içinde doğa ile bütünleştirici işlevlerinden yeteri kadar yararlanılmadığının göstergeleridir.

Tek yönlü avlu tasarımlarının yanı sıra ağlar boyunca avlu oluşumunu etkileyen fiziksel ve kültürel faktörlerin hala geçerli olmasına dayandırılarak ortaya konan tasarım temaları ile düzenlenen avlular da bulunmaktadır. Tarihi fonksiyonlarının uzantısı olarak, günümüzde daha çok prestij mekanı olma özelliğiyle ön plana çıkan böyle avlulara villa, tatil köyü, niversite kampüsü, alışveriş merkezi gibi hem özel hem kamusal mekanlarda yer verilmektedir. Avluların, beklentileri istenilen lde karşılanması için; mimari ile peyzajın uyumunu sağlayan estetik değerler ve teknik bilgiler işığında yapılan düzenlemelerin tasarım prensiplerine uygun olması gerekmektedir. Bu tez kapsamında; günümüz avlularının kullanım amaçları ve oluşumunda peyzaj mimarlığının ne lde etkin olduğu değerlendirilecektir.

1.2. Tez alışmasının Kapsamı

Avluların insan yaşamı için önemini dikkate alarak peyzaj tasarımı yönünden değerlendirmesini amaçlayan tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde avluların önemi ve tezin içeriği hakkında bilgi verdikten sonra ikinci bölümde; avluda kullanılan peyzaj elemanlarının ve bu elemanların düzenlenmesinde kullanılan tasarım kriterlerinin sınıflandırılmasından yararlanılarak peyzaj

mimarlığında avlu kavramı tanımlanmış, avluların tarihi gelişimi anlatılmış ve oluşumunu etkileyen faktörler; fiziksel faktörler, dinsel ve kültürel faktörler, prestij faktörü başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Tüm bu veriler ışığında kullanım biçimlerine göre *özel mekan avluları*, *yarı özel – yarı kamusal mekan avluları* ve *kamusal mekan avluları* olmak üzere üç başlık altında avlular, tarihi ve güncel örnekler ile mimari özellikleri ve peyzaj tasarımlarıyla üçüncü bölümde anlatılmıştır.

Tez çalışmasının son bölümü olan dördüncü bölüm genel değerlendirme, sonuç ve önerileri içermektedir. Bu bölümde avlular; önceki bölümdeki sınıflandırmaya bağlı kalınarak *özel mekan avluları*, *yarı özel – yarı kamusal mekan avluları* ve *kamusal mekan avluları* olmak üzere güncel kullanımda önem kazanan prestij faktörünün kullanım özellikleri vurgulanarak üç başlık altında değerlendirilmiştir.

Avluların Peyzaj Tasarım Kriterleri Yönünden Değerlendirmesi başlıklı bu tez çalışmasında; günümüze ulaşan avlulu tarihi yapıların çoğunun ihmal edilip yok olmaya terk edildiği, bir kısmının da yeniden işlevlendirilmesine rağmen peyzaj düzenlemelerinde belirlenmiş olan tasarım kriterlerine gereken özenin gösterilmediği sonucuna varılmıştır. Çağa uygun mimari ve peyzaj tasarımları ile ön plana çıkan yeni avlulu yapılarda ise avlu tarihinin her döneminde statü göstergesi olarak tasarımları etkileyen prestij faktörünün yeniden önem kazandığı saptanmıştır. Varılan sonuçlar ışığında kullanım biçimlerine bağlı olarak yapıların tarihi ve güncel değerleri gözönünde tutularak peyzaj tasarımları için öneriler getirilmiştir.

BÖLÜM.2

PEYZAJ MİMARLIĞINDA AVLU KAVRAMI

İlk zamanlarda birbirlerinden ayrı olarak orman ve mağaralarda yaşayan insanlar, avlanarak yaşamlarını sürdürüyorlardı. Ateşin keşfi, ilk insanların yaşam tarzlarını değiştirip sosyal bir topluluk haline gelmelerini sağlamıştır. Ateş çevresinde bir araya gelerek, hissettikleri sıcaklığın rahatlığını birbirlerine anlatma çabalarıyla ilk sosyal etkileşimlerinde bulunmuşlardır. Sosyal yaşamın etkisiyle becerilerinin farkına varan ilk insan, hayvanlardan farklı olarak iki ayağı üzerinde durup, ellerini kullanarak düşündüklerini gerçekleştirebilmiş, bununla kalmayıp öğrenme içgüdüleriyle çevresindeki diğer insanların yaptıklarını gözlemleyip onlardan esinlenerek düşüncelerini ve eylemlerini geliştirebilmiştir (Vitruvius, 1990).

Zamanla daha iyi barınaklar yaparak, hem yaşam mekanını daha konforlu hale getirmiş, hem de tabiatın vahşiliğinden korunmayı sağlamıştır. Kendilerini ve yaşam şartlarını değiştirip geliştiren sosyal etkileşimi sürdürebilmek için, topluluklar halinde tabiat içine yerleşerek, çevrelerini ihtiyaçlarına göre kullanmaya başlamışlardır. Önceleri yaşama mekanlarını değişik şartlara bağlı olarak göçebe bir anlayışla oluşturmuş, zamanla avcılığın yerini çiftçiliğin almasıyla sabit bir yerde yaşama gerekliliğini farkedip yerleşik düzene geçmişlerdir (Vitruvius, 1990).

Yerleşik düzenle birlikte *bahçe kültürü* olgusu ortaya çıkmıştır. Geçimin çiftçilikle sağlanıyor olması, ekonomik kaygıların araziye bağlanmasına sebep olmuştur. Zaman içinde teknolojinin ilerlemesi, çiftçiliğin yanı sıra birçok ekonomik geçim kaynaklarını ortaya çıkartmıştır. Bununla birlikte yaşam şartları değişip gelişmeye başlamış ve üzerinde yaşanan araziye ekonomik uğraşlar dışında bir yaşam mekanı olarak estetik değerler kazandırmak amacıyla, *bahçede bitki yetiştirme düşüncesi* doğmuştur (Altınçekiç, 1998).

Estetik bir zevkin optimum düzeyde sağlanabilmesi amacıyla *bitki yetiştirme düşüncesinin* yaygınlaşması, bahçe sanatının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Farklı topoğrafik ve iklimsel özelliklere sahip bölgelerde çevresel etkiler doğrultusunda

gelişen kültürler; bahçe sanatı anlayışında, farklı özelliklere sahip bahçeler oluşturulmuştur. Farklı kültür etkileriyle insanların doğadan zevk almak ve doğal kaynaklardan dengeli şekilde faydalanmalarına yönelik planlamalar ile oluşturulan bahçelerin yanı sıra; medeniyet ve gelişme uğruna yapılan çalışmalar, insan-doğa ilişkisini olumsuz etkileyecek derecede yoğun yapılaşmaya sebep olmuştur. Zamanla *bahçede bitki yetiştirme* düşüncesinin geliştirilip farklı işlevlere hizmet eden tüm yaşam mekanlarına uyarlanmaya başlanması, yoğun yapılaşmanın içinde doğaya olan özlemin giderilmesini sağlamıştır. Başka bir deyişle; teknolojik gelişmelerin etkisiyle değişen yaşam şartlarının çevre üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf etmek için *bahçe sanatının* yerini peyzaj mimarlığı (landscape architecture) bilim dalının alması daha geniş sınırlar içinde peyzajın düzenlenmesine olanak sağlamıştır.

Peyzaj mimarlığı kavramını anlamak ve tanımlamak için, peyzaj ve mimarlık kavramlarını dördüncü boyut olarak kabul edilen zamanın etkisini düşünerek ayrı ayrı açıklamanın yararı olacaktır. Bilindiği gibi *peyzaj*, bir arazi parçasının ekolojik, biyolojik, yapısal ve fonksiyonel karakteristiklerini toplu olarak ifade eden bir kavramdır (Ayaşlıgil, 1999). Zamana karşı çevre şartları ve insan eylemleri etkisi altında dinamik bir yapısı vardır. *Mimarlık* ise, insanların yaşamalarını kolaylaştırmak ve barınma, eğlenme, dinlenme, çalışma gibi eylemlerini sürdürebilmelerini sağlamak için belirli ölçü ve kurallara göre mekan düzenleme sanatıdır. (Meydan Larousse Gençlik Ansiklopedisi, 1978) Mimari eserler zamana karşı peyzaja nazaran daha statik yapıya sahiptirler. Birbirinden farklı statik yapıları olan bu iki kavram bir araya gelince, '*ekolojik ve biyolojik yanı ağır basan özel bir mimarlık sahəsi*' olarak ifade edebileceğimiz *peyzaj mimarlığı* kavramı ortaya çıkıyor (Altınçekiç, 1998). Bu bilgiler ışığında peyzaj mimarlığını '*tasarım ve planlama kriterleri çerçevesinde; tüm doğal ve kültürel öğelerin oluşturduğu çevreyi, insan unsurunun bulunduğu sosyal çevreyi de içine alacak şekilde düzenleme sanatı*' olarak ifade etmek doğru olacaktır. Bu tanıma bağlı olarak peyzaj mimarlığı kavramının en doğru kelime karşılığı *çevre düzenlemesidir* (Taner ve Gündüz, 1980).

Sözlükte '*bir şeyin etrafı*' olarak genel bir tanımlaması yapılan *çevre* kelimesi farklı çalışma disiplinlerince değişik kapsamlarda tanımlanabilmektedir. Örneğin toplum yapısını inceleyen sosyolojiye göre *çevre*; *hayatın gelişmesinde etkili olan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin bütünlüğüdür* (Türkçe Sözlük, 1992). Bu tanımdan farklı olarak, doğanın yapı ve fonksiyonunu inceleyen ekolojiye göre *çevre*; *canlı ve*

cansız varlıklar ile bunlar arasındaki karşılıklı ilişkilerin oluşturduğu biyolojik sistemleri ifade etmek için kullanılan geniş kapsamlı bir kavramdır (Ayaşlıgil, 1999).

Çalışma disiplinlerinin farklı ilgi alanlarına uygun terimlerin kullanılmasıyla yapılan tanımlamalar, çevre kavramının farklı boyutlarda anlaşılmasına sebep olur. Tasarım mekanı olarak çevre, *'doğal elemanlar ile sosyal ve kültürel yaşamın ihtiyaçlarına hizmet eden yapay elemanların bir arada bulunduğu, yaşamın sürdüğü ortam'* olarak ifade edilebilir.

Temel amacı insan ve onun oluşturduğu sosyal çevrenin istekleri ile doğal potansiyel arasında dengenin kurulması ve bu dengenin korunması olan, peyzaj mimarlığının çalışma alanları; çok geniş bir yelpazede bir evin balkon, teras ya da bahçe planlamasıyla başlayarak, peyzajın tüm güzel unsurlarını içine alan ulusal park planlamasına kadar geniş bir dağılım göstermektedir. Bu dağılımdaki farklı planlama ölçekleri, peyzaj mimarlığı disiplinin mimarlık, şehir-bölge plancılığı ve mühendislik gibi diğer mekan düzenleyici disiplinlerle sıkı ilişki içinde olmasını zorunlu kılar. Peyzaj mimarlığının sanatsal yönünü ise güzel sanatlar (özellikle heykeltıraşlık) uygulamaları desteklemektedir (Altınçekiç, 1998).

Peyzaj mimarlığı çalışma alanları, peyzaj çeşitlerine paralel olarak kırsal ve kentsel peyzaj çalışma alanları şeklinde iki ana başlık altında toplanabilir. Farklı iki başlık altında toplanan peyzaj çalışmalarının ortak amacı; sosyal varlık olan insan için ekolojik prensipler ışığında, fonksiyonel, estetik ve ekonomik yönden en uygun koşulları içeren ortamın sürekliliğini ve verimliliğini sağlamaktır.

İnsanların bir arada yaşama istekleri sonucu kentlerin nüfus yoğunluğu; göçler ve endüstrileşmenin etkisiyle hızla artmıştır. Toplu yaşam ihtiyaçlarından dolayı oluşturulan tüm fiziki yapılar, kişi başına düşen yeşil alan miktarının azalmasına sebep olup insanın doğa ile olan ilişkisini engellemektedir. Mekanların oluşum sürecinde doğal yapıyı en fazla tahrip eden kentsel peyzajı özellikle insanların doğal rekreasyon ihtiyaçlarına da cevap verecek şekilde düzenlenmesine *kentsel peyzaj tasarımı* denir. Gerçekleştirilen tasarımlar; doğanın kent içine taşınmasını sağlayarak, kent insanının doğa ile olan direkt ilişkisini engelleyen olumsuz etkileri hafifletmektedir.

Kent insanının yaşına, kültürüne, eğitimine, sosyal ve ekonomik durumuna bağlı olarak değişiklik gösteren ihtiyaçlara uygun olarak kentsel peyzaj tasarımı

kapsamında düzenlenen yeşil alanları; etki alanları ve işlevlerine göre *kent düzeyinde, mahalle düzeyinde, komşuluk düzeyinde* ve *bina düzeyinde* olmak üzere dört grupta incelemek mümkündür (Yıldızcı, 2000).

Bina düzeyinde çevre düzenlemelerinden biri olan avlu tasarımları, bu tez kapsamında peyzaj tasarım kriterleri yönünden değerlendirilecektir.

Tanımı farklı şekillerde yapılabilecek *avlu* kavramı, gerek özel yaşam mekan avluları gerekse kamusal yaşam mekan avluları olsun, sosyal yaşamın özünü oluşturan biraraya gelip çeşitli eylemler geliştirerek oluşturulan etkileşimlere mekan olmanın yanında birey olarak insanın mahremiyetini koruma, yalnız kalma ve düşünme gibi ihtiyaçlarının karşılandığı yaşam mekanı olan iç bahçeler olarak düşünülebilir. Bu tez kapsamında incelenecek avlu tanımı en uygun şekilde şöyle yapılabilir:

Avlu; bir binanın ön tarafında veya ortasında çevresi duvar veya bina ile sınırlanmış, üstü açık olarak meydan gibi bırakılmış, sokağa geçişi bir kapı aracılığıyla sağlanan alanlara verilen genel addır (Arseven, 1950).

Çevresi sınırlı bu mekanı ifade etmek için; erken İslam ve Mısır mimarisinde '*sahn*', Osmanlı mimarisinde '*harim*', Helenistik Dönem Yunan mimarisinde '*peristil*', Roma mimarisinde ise '*atrium*', Manastır avluları '*cloister*' olarak adlandırılır. Avlu kelimesinin aslı ise Grekçe '*aule*' kelimesidir (Cantay, 1991).

Avlular; bina kullanım biçimlerine göre değişiklik gösteren, planlamadaki konumuna göre; iç avlu, dış avlu, ön avlu, gerçekleştirilen eylemlere göre; cami avlusu, han avlusu, çiftlik avlusu, tören avlusu gibi çeşitli şekillerde adlandırılan mimari bir elemandır. Zaman içinde gerçekleşen kültür göçleriyle; farklı kültür etkilerinin bir araya gelerek, avluların değişik özelliklere sahip oluşturulması, fiziksel gereksinimlere çözüm olmanın yanı sıra sosyal ve kültürel yaşamın gereksinimlerini karşılamıştır.

Değişik eylemlerin gerçekleştirildiği avlular ve bunlarla ilgili tanımlamaları şöyle yapabiliriz:

Han avlusu: Eski han ve kervansaraylarda, arabaların konulduğu ve eşyanın indirilip yükletildiği büyük meydanlardır. Burada; hayvanları sulamak için çeşme, namaz kılmak için küçük bir mescit veya namazgâh, oturup soluklanmak için bir kahve gibi çeşitli fonksiyonlara yer verilmiştir (Arseven, 1950), (Şekil 2.1).

Şekil 2. 1: Han Avlusu (Sultanhan, Kayseri) [<http://www.havafoto.com> 22.11.05]

Çiftlik avlusu: Çiftliklerde ahır ve kümeslerin ortasında bulunan, hayvanlara su verilen ve çiftlik işlerinin yapıldığı büyük avludur (Arseven, 1950).

Tören avlusu : Bazı resmî binalarda çeşitli törenlerin gerçekleştirileceği meydan olarak ayrılmış avludur (Arseven, 1950), (Şekil 2.2).

Şekil 2. 2: Tören Avlusu (Anıtkabir, Ankara) [<http://www.havafoto.com> 22.11.05]

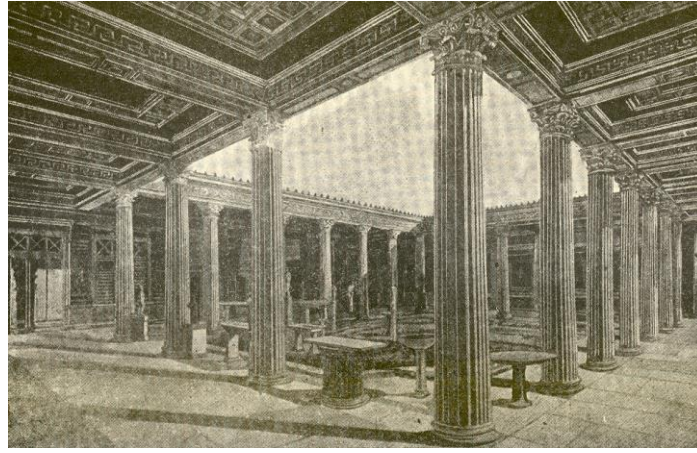
Örtülü avlu: Eski Türk evlerinin bahçe kapılarından girilince, zemini toprak, tuğla veya taş döşeli, geniş boş kısımlara örtülü avlu denir (Arseven, 1950). Halk arasında taşlık olarak da bilinen bu avlu çeşidi, yüksek duvarlarla sokaktan ayrılmış, hayvan ve arabaların konduğu, bir geçitle eve bağlanan servis mekanı niteliğindedir. Büyük konaklar, oteller ve eski şatolarda da böyle kapalı avlular vardır.

Günümüzde Avrupa'nın soğuk olan memleketlerinde yağmur ve soğuktan korunmak için bu han ve otel avlularının üstünü örterek buralara hol denilmiştir. Büyük otellerde bunların üstü camla örtülmüş ve müşterilerin bekleme ve dinlenmesi için bir salon gibi mobilyalarla döşenmiştir. Japonya ve Amerika gibi sıcak memleketlerde bu avlular, patio olarak nitelendirilen üstü açık ve etrafı revaklı salon şeklini almış avlulara dönüşmüştür (Arseven, 1950), (Şekil 2.3).

Şekil 2. 3: Örtülü Avlu (Corinthia Grand Hotel Royal atriumu, Budapeşte
[<http://www.corinthotels.com> 13.10.05]

Revaklı avlu: Etrafında düz atkılı veya kemerli revaklar (portiques) yapılmış avlu tipidir. Yunan peristilleri ve Roma atriumları birer iç avlu olmalarının yanı sıra aynı zamanda revaklı avlu örnekleridir (Şekil 2.4).

Şekil 2. 4: Revaklı Avlu (Peristil)

Ön avlu: Bina ortasındaki esas avluya geçişin sağlandığı binanın önünde bulunan avludur.

Dış avlu: Genellikle camilerde bulunan, binanın önünde ve binadan dışarı olan ve bazen binanın etrafını çeviren avludur (Arseven, 1950). Bu avlu daha çok cemaatin toplanma yeri olan meydan görünümündedir. Büyük camilerde binanın bir kısmını teşkil eden ve binayla bir bütün haline gelmiş avlulara ise *iç avlu* veya *harem* denmektedir (Arseven, 1950).

İç avlu: Binanın orta ve iç kısmında bulunan avlulara ‘iç avlu’ denmektedir (Arseven, 1950). İç avlu, bina içinde kalan iç bahçe niteliğinde olmasına rağmen, isteğe bağlı olarak çeşitli gölgeleme ve korunma amaçlarıyla pergola, saz gibi ışık geçirmeyen veya cam, polycarbon gibi şeffaf materyaller kullanılarak üstü örtülür [1]. Bu iç bahçelerin, bina iç kısmı ile bütünlüğünün sağlanması, kullanım amaçlarını göz önünde bulundurularak yapılacak peyzaj tasarımına bağlıdır (Şekil 2.5).

Şekil 2. 5: İç Avlu (Patio Müzesi olarak bilinen The Palacio de Viana’da bir patio, Cordoba, İspanya)

2.1. Avluda Kullanılan Peyzaj Elemanları

Gözün görebildiği tüm görünümeler olarak ifade ettiğimiz peyzajı; peyzaj içinde yer alacak insanın kültürel, psikolojik ve sosyolojik temel ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan fonksiyon mekanlarında kullanılan mobilya ve döşemeleri kapsayan sert peyzaj elemanları (konstrüksiyon elemanları) ile bitkisel materyali kapsayan yumuşak peyzaj elemanları (yeşil yapı elemanları) oluşturmaktadır.

Bu tez kapsamında değerlendirilen avlu peyzajını oluşturan sert ve yumuşak peyzaj elemanları avluda kullanım amaçları özönünde bulundurulurken anlatılmıştır.

2.1.1. Sert Peyzaj Elemanları (Konstrüksiyon Elemanları)

Sert peyzaj elemanları; döşeme elemanları, ulaşım ve dolaşım elemanları, oturma ve dinlenme elemanları, üst örtü elemanları, perdeleme elemanları, su elemanları ve plastik eleman olmak üzere yedi ana başlık altında toplanır.

Avlularda yer alan sert peyzaj elemanları, avluların ilişkili oldukları binanın kullanım biçimine bağlı olarak değişmektedir.

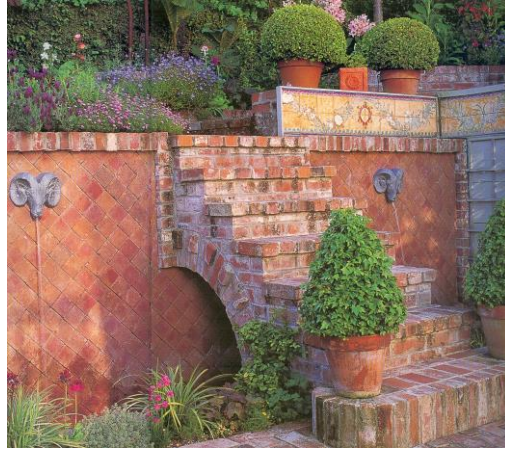
2.2.1.1. Ulaşım ve Sikülasyon Elemanları

Bahçenin farklı mekanlarını birbirine bağlamak için oluşturulan akslarda uygun döşeme elemanlarının kullanılarak düzenlendiği yollar, rampalar ve merdivenler peyzajın ulaşım ve dolaşım elemanlarını oluşturular.

Düzenlenen mekanda en önemli sikülasyon elemanı olan yollar; fonksiyona bağlı olarak yaya ve araç yolu olarak ikiye ayrılır. Motorlu taşıtlar için ayrılan araç yolları gibi yaya yolları da kullanım yoğunluğuna bağlı olarak düzenlenirler.

Merdiven ve rampalar ise farklı kottaki yolları birbirine bağlama görevini üstlenirler. Yolların döşemelerine uygun malzemelerle oluşturulan merdiven ve rampalarda kullanıcılar düşünülerek; merdiven kenarlarına trabzanların konması ve basamak yüksekliğinin 12-15 cm arasında, basamak genişliğinin de en az 40cm olması dış mekanda sikülasyon konforu sağlar (Peyzaj Mimarlığı Kataloğu, 1997).

Avlu sirkülasyon sisteminin üst ve alt kotlardaki bağlantısını sağlayan merdivenlerin boyutları ve döşeme elemanları avlunun kullanım biçimine göre değişmektedir (Şekil 2.6).

Şekil 2. 6 Merdiven örneği

2.2.1.2. Döşeme Elemanları

Mekanların farklı fonksiyonlarına bağlı olarak, yumuşak ve sert döşeme olmak üzere iki farklı döşeme elemanı kullanılmaktadır.

Üzerinde sirkülasyonun az olduğu veya hiç olmadığı görsel amaçlarla düzenlenmiş mekanların yanı sıra, yürüyüş yolları, çocuk oyun alanları, oyun sahaları gibi fonksiyonların ön plana çıktığı mekanlarda kullanılan yumuşak döşeme elemanları

görsel ve fonksiyonel kullanımlar için farklılık gösterir. Görsel enerjiyi yükseltmek adına; yerörtücüler, döşeme elemanı olarak kullanılırken; fonksiyonel kullanımlarda sıkıştırılmış toprak ve tartan gibi yumuşak döşeme elemanlar tercih edilir.

Sirkülasyonun yoğun olduğu sert zeminli mekanlar, yollar, merdiven ve rampalarda; mozaik, tuğla, doğal taş, traverten, parke taşı gibi sert döşeme elemanları kullanılır (Peyzaj Mimarlığı Kataloğu, 1997).

Avlu içinde sirkülasyonu sağlayan yol, merdiven ve rampalarda kullanılan döşeme elemanları, avlunun büyüklüğüne, kullanım yoğunluğuna, avlu içinde gerçekleştirilen aktivitelere ve istenilen görsel konfor derecesine bağlı olarak seçilir. Aktivitenin yoğun olduğu avlu kısımlarında avlunun ilişkili olduğu bina mekanları arasındaki sirkülasyona bağlı olarak; doğal taş, beton, mozaik ve granit parke taşı gibi sert döşeme elemanlarının kullanılmaktadır. Yumuşak döşeme elemanı olarak nitelendirilen bitkisel materyaller ise daha çok kötü görüntüleri gizlemek, girilmesi istenmeyen yerlerde estetik bir engel oluşturmak için kullanılırlar (Şekil 2.7- 2.10).

Şekil 2. 7 Granit parke taş döşeme örneği

Şekil 2. 8 Beton derzli kayrak taşı döşeme örneği

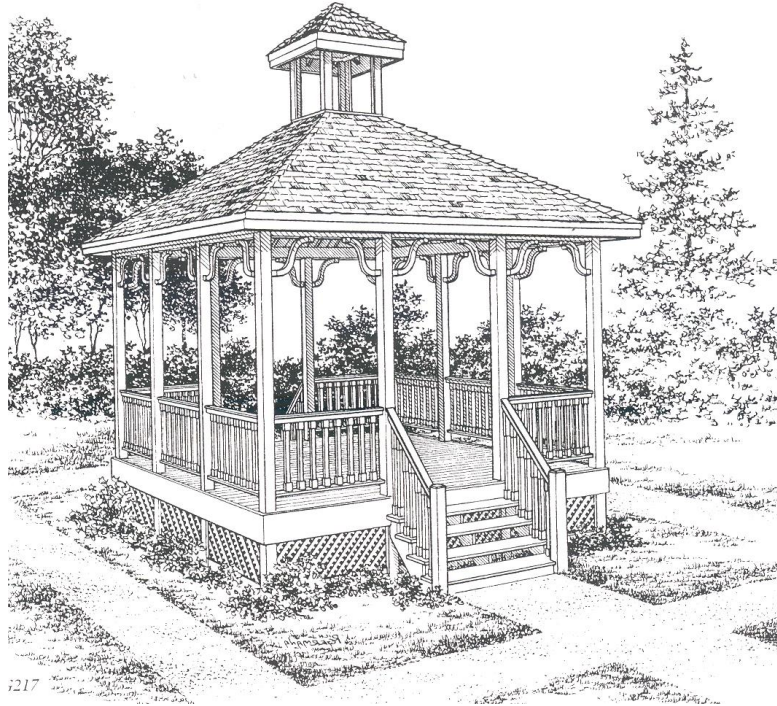
Şekil 2. 9 Çim derzli doğal taş döşeme örneği

Şekil 2. 10 Beton plak döşeme örneği

2.2.1.3. Oturma ve Dinlenme Elemanları

Oturma ve dinlenme elemanları, peyzaj tasarımında oluşturulan her mekanda vazgeçilemeyen peyzaj elemanlarıdır. Banklar, masalar, basamaklar gibi oturma ve dinlenme elemanları, mekan içinde sirkülasyondaki insanın dinlenme ihtiyacının yanı sıra okuma, doğanın müziğini dinleme, çevreyi seyretme, tanıdıklarla biraraya gelip sohbet etme gibi kültürel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlara hizmet etmektedir.

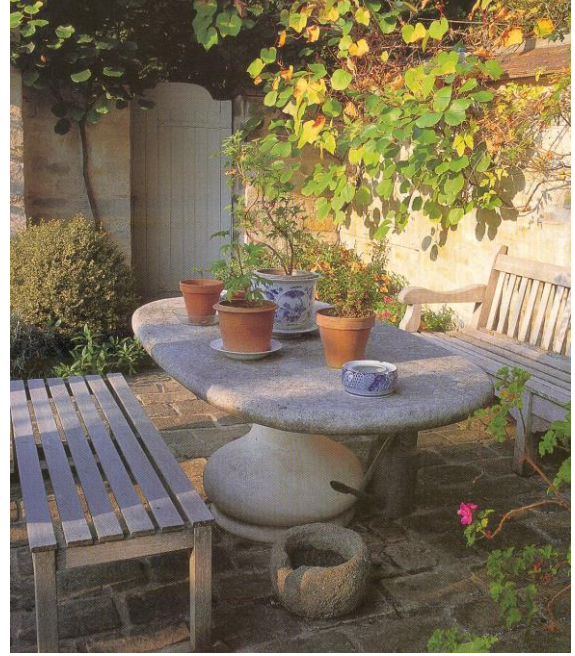

Şekil 2. 11 Gazebo örneği

Avlu içinde kullanılan oturma ve dinlenme elemanları; banklar, bahçe koltukları, şezlonglar gibi aktivitelere ve kullanım yoğunluğuna bağlı olarak çeşitleri ve boyutları değişmektedir (Şekil 2.11- 2.13).

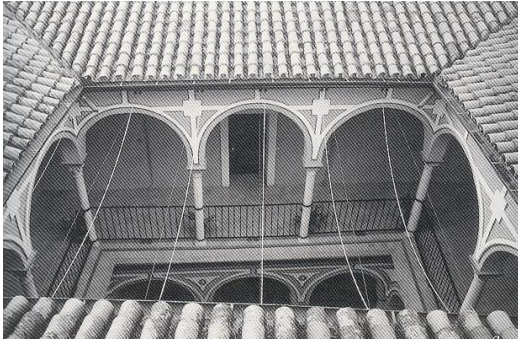
Şekil 2. 12 Oturma elemanı örneği

Şekil 2. 13 Masa ve oturma elemanı örneği

2.2.1.4. Üst Örtü Elemanları

Düzenlenen amaçlara göre mekanlarda ihtiyaç duyulan aşırı güneş ışınlarından korunma, yağmur yağdığında altına sığınma gibi iklimsel konfor amaçlı üst örtü elemanları kullanılır. İhtiyaç duyulduğunda kullanılan portatif şemsiyeler olabileceği gibi pergola ve verandalar ile yapı niteliğinde olan gazebolar da üst örtü elemanları olarak kullanılır (Erdem, 1997).

Şekil 2. 14 Branda üst örtü elemanı örneği

Avlularda avlunun kullanım yoğunluğuna ve büyüklüğüne bağlı olarak konfor koşullarını sağlamak için kullanılan üst örtü elemanları; Güneş ışınlarının durumuna göre, günün belli saatleri için kullanılan ışık geçirmeyen, saz ve branda örtüler olabileceği gibi çoğunlukla küçük avlularda iklimsel kontrolün sürekliliği adına kullanılan ışık geçiren, sabit cam ve polycarbon örtüler ile kafeslerdir (şekil 2.14-2.17).

şekil 2. 15 Cam üst örtü elemanı örneği

şekil 2. 16 Bitki üst örtü elemanı örneği

şekil 2. 17 Demir kafes üst örtü elemanı örneği

2.2.1.5. Perdeleme Elemanları

Farklı fonksiyonlarda düzenlenmiş mekanları ayırmak veya mekanı sınırlandırmak mahremiyet derecesini arttırmak için duvar ve çit, yaygın olarak kullanılan perdeleme elemanlarıdır.

Yükseklik ve doku farklılıkları ile oluşturulan duvarların yüzeyinde bırakılan kapı ve pencere formundaki boşluklar, mekanlar arasında geçişin sağlanması yanında mekanın görsel enerjisini de artırır.

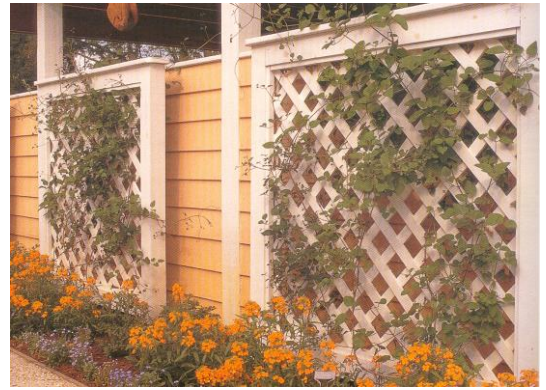
Dört duvarla çevrili iç bahçe olarak tanımladığımız avlularda, çevrelerindeki duvarların avlu cepheleri, büyük avlularda mekanlar arasında perdeleme ihtiyaçlarını karşılayan çit ve pano gibi perdeleme elemanları, sokaktan direkt avluya geçişin sağlanması halinde geçişi sağlayan kapı örnekleri genel anlamda perdeleme elemanları olarak avlu tasarımında kullanılmaktadır (Şekil 2.18-22).

Şekil 2. 18 Taş duvar örneği

Şekil 2. 19 Taş duvar örneği

Şekil 2. 20 Çit örneği

Şekil 2. 21 Sokaktan avluya geçiş kapısı örneği

Şekil 2. 22 Perdeleme elemanı örneği

2.2.1.6. Su Elemanları

Durgun ve hareketli olmak üzere ikiye ayrılan su elemanları; hem işitsel hem de görsel etkileri ile mekanda odak noktası fonksiyonunu üstlenirler. Suyun tarih boyunca hayat kaynağı olarak düşünülmesi psikolojik nedenler ile suyun iklim konforu sağlayıcı özelliğine bağlıdır. Peyzaj tasarımlarında; gerçekleştirilen su perdeleri ile suyun gürültü kontrolünü sağlayıcı özelliğinden, suyun sınırlandırıcı olarak mekanda sirkülasyon kontrolü sağlayıcı özelliğinden ve yüzme, su kayağı gibi rekreatif amaçlar gibi fonksiyonel kullanımlarından yararlanılır.

Durgun su elemanları; mekanların ölçek ve fonksiyonuna bağlı olarak değişen yüzme havuzu, süs havuzu, balık havuzu veya çocuk oyun havuzu gibi farklı kullanımlara uygun olarak formel ve informel planlarda biçimlendirilirler. Çevrelerindeki sert ve yumuşak peyzaj elemanlarını ve gökyüzünü yansıtmaları sebebiyle peyzaj tasarımlarında en çok süs havuzlarına yer verilir. Peyzaj tasarımında süs havuzları; suyun temizliğine, havuzun derinliğine ve yapılan aydınlatmalara bağlı olarak özellikli havuz döşemesinin vitrini olması özelliği ile de kullanılır. Ayrıca doğal görünümlü yapay süs havuzları, su bahçelerini oluşturan ana elemanlardır. Güzel kokulu ve habituslu su bitkilerinin kullanımı bu süs havuzlarını; içinde florası, faunası ve mikroorganizmaları bulunan tam bir ekosistem haline dönüştürür (Zorlu Bekiroğlu, 1992), (Şekil 2.23).

Şekil 2. 23 Durgun su örneği: su aynası olarak kullanılan durgun su havuzlarında su bahçeleri de yer alabilir.

Şekil 2. 24 Fıskiyeli ve kaskatlı havuz örneği

Şekil 2. 25 Kuyu örneği

Hareketli su elemanları ise hareketi sağlayan güce göre; havuzlardaki kaskatlar gibi yerçekimi etkisinde akan su elemanları ve fıskiyeler gibi yerçekiminin ters yönünde fişkırان su elemanları olmak üzere ikiye ayrılırlar. Kaskatlar; çeşitli kademlerden ana havuza suların akmasını sağlayarak mekanda yüksek su sesi oluştururlar. Fıskiyeler

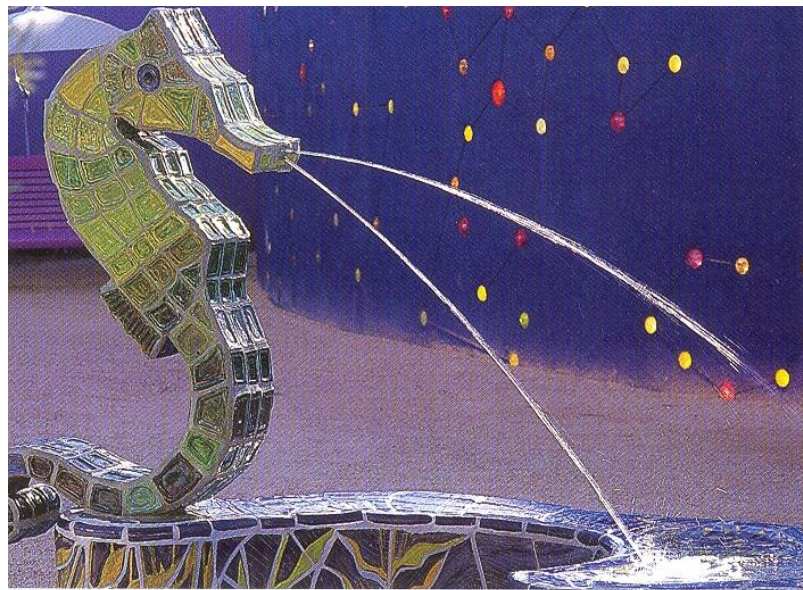
ise; mekan havasını tazeler ve serinletir, farklı düzenlemelerle oyun, eğlence ve gösteri aracı olarak mekana estetik ve fonksiyonel değer katarlar (Erdal, 2003), (Şekil 2.24).

Durgun ve hareketli olmak üzere ikiye ayrılan su elemanları; avlu içinde yağmur sularının toplanması için çoğunlukla merkezde bulunur ve avlunun boyutuna bağlı olarak su elemanlarının boyutu ve kullanım biçimi değişmektedir. Küçük avlularda; suyun mekanı genişletme özelliğinden yararlanmak için su aynaları oluşturulabileceği gibi, görsel önemlerinden çok fonksiyonları için avlularda kuyulara da yer verilmektedir (Şekil 2.25).

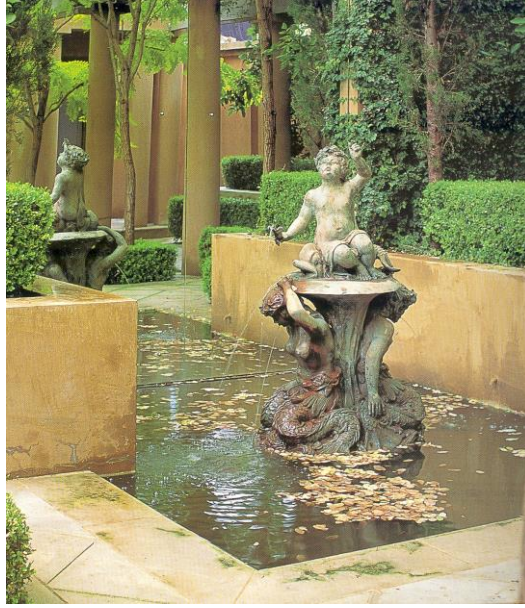
2.2.1.7. Plastik Elemanlar

Peyzajın dekoratif amaçlı kullanılan, bitkilerden sonra en önemli elemanı plastik elemanlar heykellerdir. Mekanda görsel açıdan odak noktası olmasının yanında süs havuzunun içinde kullanıldıkları takdirde fiskiye görevini de üstlenerek fonksiyon kazanırlar. Peyzaj tasarımı yapılan mekan için belirlenen temaya uygun olarak yerleştirilen heykeller, mekanın yaşamasını sağlar (Musgrave, 2000).

Dekoratif peyzaj unsuru olan plastik elemanlar yani heykeller; avluda yer alan fiskiyeli havuzların fiskiye elemanları olarak görsel etkiyi arttırmalarının yanında peyzaj tasarımında vurgulanmak istenen mekanlarda kullanılmaktadır (Şekil 2.26-2.27).

Şekil 2. 26 Fiskiye görevi gören heykel örneği

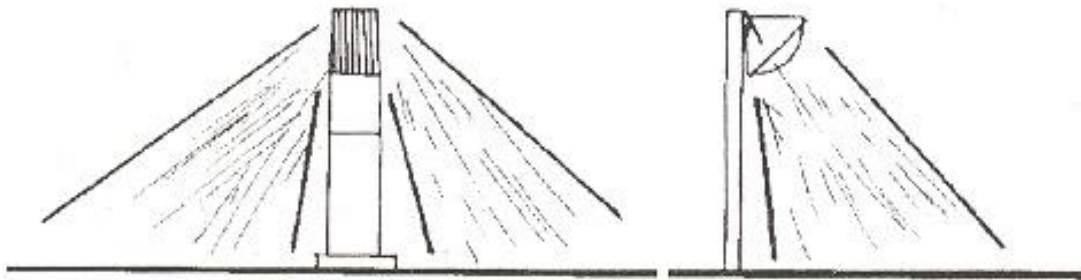
Şekil 2. 27 Vurgu görevi gören heykel örneği

2.2.1.8. Aydınlatma Elemanları

Gerek yumuşak gerekse sert yapı elemanlarıyla oluşturulan mekanlarda *aydınlatma elemanları*, karanlıkta görsel etkiyi arttırmak ve fonksiyonel kullanımı kolaylaştırmak amacıyla kullanılır.

Aydınlatma elemanlarını boylarına ve aydınlatma potansiyellerine göre:

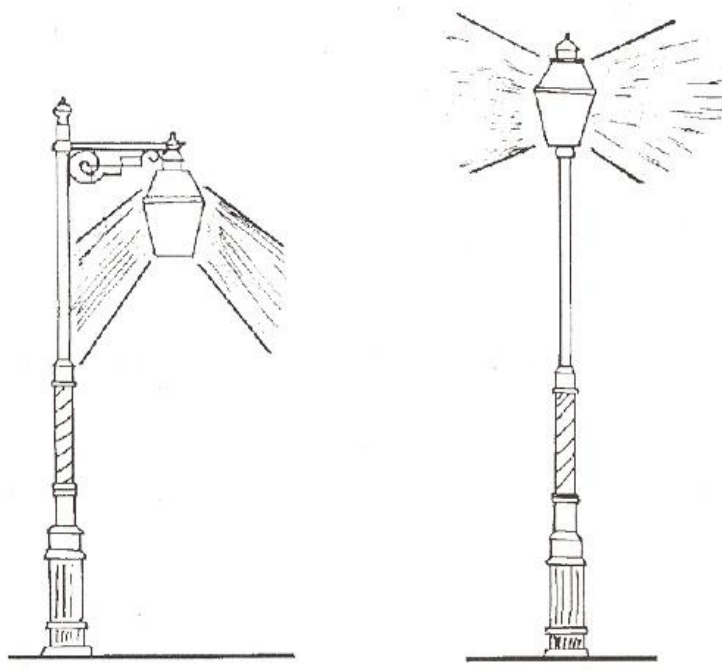
Küçük alanları aydınlatmak için duvarda ve yer seviyesinde (Şekil 2.28),

Şekil 2. 28 Alçak boylu aydınlatma elemanı örneği

Park, bahçe ve yollarda yürüyüşü takip edebilme kolaylığı sağlayan aydınlık için orta boyda (Şekil 2.29),

Park ve bahçelerin genel aydınlatılmasında ve araç yollarının aydınlatılmasında yüksek boylu,

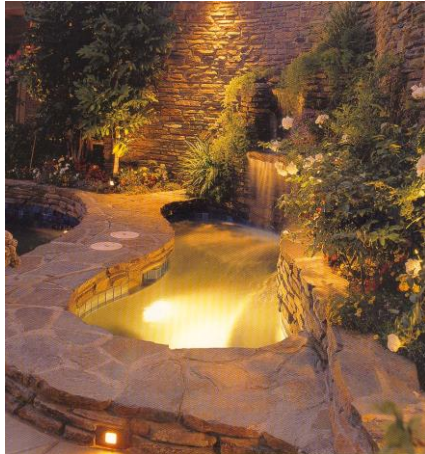

Şekil 2. 29 Orta boylu aydınlatma elemanı örneği

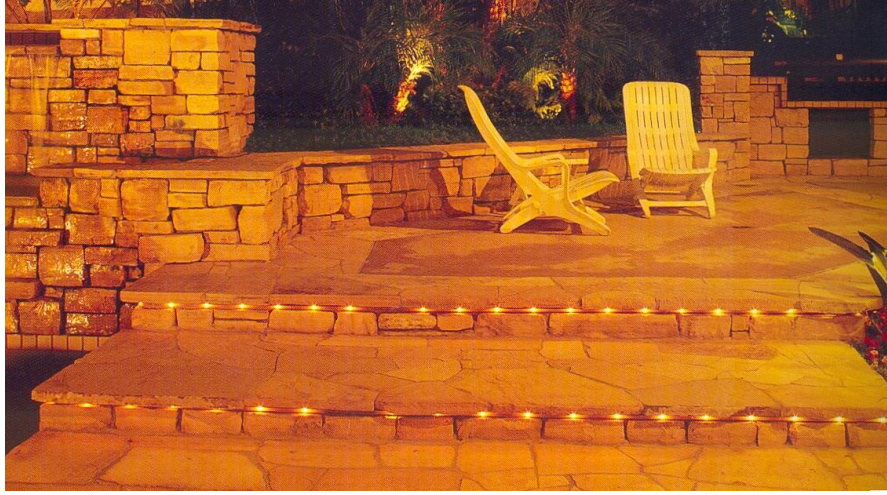
Havaalanı, otoban gibi geniş alanda aydınlık ihtiyacı duyulan mekanlarda çok yüksek boylu aydınlatma elemanları olarak dörde ayrılır.

Bunların yanında bitki, bina yüzeyi, havuz ve heykel aydınlatmalarında spot aydınlatma elemanları, peyzaj tasarımının karanlıktaki görsel etkisini arttırmak için kullanılır (Peyzaj Mimarlığı Kataloğu-1, 2005) (Şekil 2.30- 2.31).

Avlunun doğal ışık kaynağı ile aydınlanamadığı zamanlarda mekan içindeki sirkülasyonun rahat sağlanabilmesi ve mekanın konforlu kullanılabilmesi için kullanılan aydınlatma elemanları; duvar üstlerinde ve boylu aydınlatmalar olarak avlunun genelini aydınlatma şeklinde olabildiği gibi havuz, oturma ve dinlenme mekanları ile bitkilerin özel aydınlatmaları da peyzaj tasarımının kapsamındadır.

Şekil 2. 30 Havuz aydınlatması örneği

Şekil 2. 31 Basamak aydınlatması örneği

2.2.1.9. Aktivite Elemanları

Günlük ev ihtiyaçlarının karşılandığı avlularda oturma ve dinlenme ihtiyaçlarının yanında yemek yapma, yemek yeme, bulaşık yıkama, kışık erzak hazırlama gibi aktiviteler gerçekleştirilmektedir (Şekil 2.32- 2.33).

Şekil 2. 32 Ocak örneği

Şekil 2. 33 Barbekü örneği

2.1.2. Yumuşak Peyzaj Elemanları (Yeşil Yapı Elemanları)

Yeşil yapı elemanları olarak da nitelendirebileceğimiz yumuşak peyzaj elemanlarını farklı boyut, form, doku (tekstür) ve renk özelliklerine sahip bitkiler oluşturur.

Yer şekilleri ve binalar boyunca mekanlar oluşturmak için kullanılan bitkiler, peyzajın temel elemanıdır. Peyzajın sert yapı elemanlarından bitkileri ayıran özelliği; bitkilerin yaşıyor ve zamana bağlı olarak farklılaşıyor olmasıdır. Peyzaj mimarlığını diğer tasarım disiplinlerinden ayıran temel tasarım elemanının canlı olması; gerçekleştirilen bitkisel tasarımlarda; bitkilerin gelişiminde etkili toprak özellikleri, güneş ihtiyacı, su ve gübre ihtiyacı, nem derecesi, rüzgar alma durumu gibi ekolojik ve iklimsel faktörlerin iyi analiz edilmesini, bitkilerin görsel değerlerinin ve zaman içinde gösterecekleri değişikliklerin dikkate alınmasını zorunlu kılmıştır.

Kent içinde yapılar arasında doğaya yaklaşım ortamı yaratan bitkiler, oluşturulan mekanlarda boyları, formları, renkleri ve dokularının (tekstürlerinin) etkisiyle görsel tasarım elemanı olarak görsel birleştirici veya ayırıcı görevi üstlenmelerinin yanında fonksiyonel kullanımlarından da yararlanır.

Bitkilerin; havayı temizlemeleri, toprağın nemini tutmaları, erozyonu ve toprak kaybını önlemeleri, hava sıcaklığını ayarlamaları, ışık kontrolünü sağlamaları, kuşlar ve hayvanlar için barınak olmalarının yanında peyzaj mimarlığında yapısal eleman olarak duvar, tavan ve taban rolleri üstlenerek mekan içinde yönlendirme, doluluk–boşluk yaratma, eğimleri düzeltme, istenmeyen görüntüleri gizleme, binaları birleştirme, gölgelendirme, rüzgardan koruma gibi fonksiyonları da avluların peyzaj tasarımlarında önemlidir (Ayaşlıgil, 2000).

2.2. Tasarım Kriterleri ve Peyzaj Tasarımındaki Kullanımları

Tasarım, mimarlık ve peyzaj mimarlığı gibi tüm güzel sanat disiplinlerinin farklı ölçekteki çalışma alanlarında hayal edileni gerçekleştirmek adına mekan ve yapılara verilen biçim anlamına gelir (Türkçe Sözlük, 1992).

Mimarlık ve peyzaj mimarlığı için tasarımın yapılabilmesi, öncelikle tasarım mekanına bağlıdır. Peyzaj mimarlığında tasarım mekanı; mimarlıkta etkisi daha uzun sürelerde ortaya çıkan dördüncü boyut olarak kabul edilen zaman etkisinde düşünülmesi gereken üç boyutlu bir mekandır. İstenilen etkiyi mekanda yaratmak için, öncelikle mekanın fiziksel yapısının ve tüm potansiyelinin iyi etüd edilmesi

gerekir. Yapılan etüd çalıřmaları sonrasında; gerçekleřtirilmesi dűřnűlen tasarımı; belirli bir aks dűzenindeki bitkisel tasarım ile yaratılan kitle-bořluk arasında dengenin saęlanması; ıřık-gűlge etkisinin dengeli kullanılması; bitkisel tasarım unsurlarının simetri oluřturma, denge saęlama ve tekrarlar gibi prensiplerle dűzenlenmesi; bitki seçiminin bitkilerin renk, tekstűr, ۆlű, form ve koku gibi ۆzelliklerinden faydalanmak amacıyla doęru yapılması; peyzaj sert yapı elemanlarının yapılan bitkisel tasarımda fonksiyonlarını yerine getirmesi için doęru konumlandırılması gibi kriterlerin, tasarım unsurları gűzűnűnde tutularak uygulanması gerçekleřtirilmelidir.

Tasarım disiplinlerinin ortak kullandığı tasarım kriterleri ve bunların peyzaj tasarımında uygulanması ile oluşturulan etkiler řűyle sıralanabilir:

Aks (hat); stabil ve pasif bir mekanda bakıřı merkezden çevreye yűnelten ve harekete geçiren bir tasarım unsurudur. Aks, peyzajın perspektif derinlięi içinde mimaride olandan *ok* daha kuvvetli bir gűrsel etkiye sahiptir.

Simetri; bir aks etrafında toplanan peyzaj elemanlarının form, ۆlű, renk ve mesafe ۆzellikleri bakımından sağlanan benzerliktir. Doęada dengeyi oluşturmak için kullanılır.

Denge; tasarımda kullanılan elemanlar arasında genel eřitlik saęlanmasıdır. Aksın her iki tarafında oluřan denge ve perspektif denge olmak űzere iki farklı dengeden bahsetmek műmkűndűr. İlkinde denge; eksenin her iki tarafında ya tamamen birbirinin aynı kompozisyonların oluřturulması ya da asimetrik kompozisyonda çizgi, form, tekstűr ve rengin kullanılması ile saęlanır. Perspektif denge ise ۆn, orta ve arka fon kompozisyonların dengesini ifade eder.

Mesafe (Aralık); tasarımda kullanılan elemanların birbirine uzaklıęını ifade eder. Bir objenin yakın veya uzak mesafeden gűrűnűřű objenin gűrsel eneręisini ortaya koyar.

Tekrar; benzer şeylerin yanyana getirilmesi sonucu oluşur. Tasarımın bir bűtűn olarak algılanmasını kullanılan elemanların aralıklarla tekrar edilmesi kolaylaştırır. Çok sık kullanılması halinde monotonluğa sebep olur.

Uygunluk ve zıtlık; monotonluğun ortadan kaldırılması için değişkenlik sağlayan tasarım unsurudur. Deęiřkenlik karışıklık yaratacak derecede çok veya algılanması gű olacak derecede az olmamalıdır.

Vurgu; en önemli olanı ortaya koyma işlemini ifade eden tasarım unsurudur. Form, tekstür ve renk özellikleri sayesinde bitkisel tasarımda kullanım amaçlarına göre arkalarında oluşturulan fon yardımıyla veya tasarımdaki konumları itibarıyla bitkiler vurgu unsuru olarak kullanılırlar.

Koram; tasarım elemanlarındaki geçişin, hareketin ve değişimin aynı şekilde olması halidir. Bitkisel tasarımda koram bir bitkiden diğerine geçiş ve hareketi sağlar.gözün bir detaydan diğerine hareketini kolaylaştırmak. Birimlerin formları, tekstürleri, renkleri, pozisyonları ve büyüklüklerinde kompozisyonun bir parçasından diğerine doğru olan değişiklikler vasıtasıyla diziler yaratır (Pamay, 1979), (Ayaşlıgil, 2000), (Altınçekiç, 1999), (Altınçekiç, 1998), (Erdem, 1999).

Peyzaj tasarımında etkili olan tasarım unsurlarının ve tasarım ilkelerinin peyzajın en önemli elemanı olan bitkilerin özellikleri ve bitkisel tasarımlar yönünden anlatılması, tez kapsamında incelenilen avlu tasarımlarının peyzaj tasarım prensipleri yönünden değerlendirilmesini kolaylaştıracaktır.

2.2.2. Bitkisel Tasarım Unsurları

Bitkisel tasarımla fonksiyonel ve görsel enerjisi yüksek mekanlar yaratmak için bitkilerin özelliklerinin ve tasarım unsurlarının iyi bilinmesi gerekir. Tasarım elemanı olarak bitkiler; tomurcuk, sürgün, yaprak, çiçek, meyve ve kabukları gibi vejetatif kısımlarının büyüklüğü ve şekline bağlı olarak vejetatif yapıları ile çizgi, form, renk ve ölçü gibi bitkisel tasarım unsurlarını oluştururlar (Ayaşlıgil, 2000). Tüm tasarım disiplinlerinde ortak olan bu unsurlara ek olarak, canlı tasarım elemanı olmaları sebebiyle bitkilerin kokuları da ayrı bir tasarım unsuru olarak değerlendirilmelidir.

2.2.2.1. Form

Bitkilerin orta ve uzak mesafeden algılanan bitkisel tasarım unsuru olan bitki formunu, sürgün ve dalların diziliş sistemi ve yönleri oluşturur. Birçok bitkinin formu, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemlerinde farklılık gösterir. Örneğin bir Pinus Pinea (Fıstık Çamı), gençliğinde yuvarlak formu varken, olgunlaşınca sütun formunu ve yaşlılık döneminde manzara formu alır.

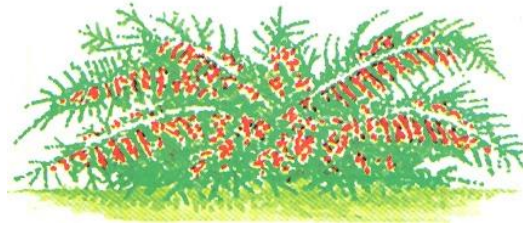
Bitkiler, formlarına göre; yatay formlular, salkım formlular, sütun formlular, yuvarlak formlular ve manzara (irregüler) formlular olmak üzere beş grupta toplanabilir:

Yatay formu bitkiler; döşeme elemanı olarak veya görünmesi istenmeyen yerleri gizlemek amacıyla kullanılırlar (Şekil 2.34).

Salkım formu bitkiler; İnsanları sakinleştiren ve iç dünyalarına yöneltme gibi psikolojik etkisi olan, fazla kullanılırsa monotonluk hissi yaratırlar. Yapıların keskin köşelerinin yumuşatılmasında kullanılırlar (Şekil 2.38).

Şekil 2. 36 Sütun formu bitki örneği

Şekil 2. 34 Yatay formu bitki örneği

Şekil 2. 35 Piramit formu bitki örneği

Şekil 2. 37 Yuvarlak formu bitki örneği

Şekil 2. 38 Salkım formu bitki örneği

Sütun ve piramit formlu bitkiler; İnsanda göğe ulaşma isteği uyandırdıkları için genellikle dini yapı bahçelerinde ve mezarlıklarda kullanılırlar. Vurgu etkileri yüksek olması sebebiyle monoton yatay formlu bitki grupları arasında kullanılarak canlılık ve heyecan verici etki yaratırlar. Kullanılan bitkinin rengi, dikkati bir yöne çekmek ve uyarıcı etki yapmak için kullanılan form etkisini kuvvetlendirir (Şekil 2.35- 2.36).

Yuvarlak formlu bitkiler; Genellikle çevresi izole edilmiş alanlardan dikey formlu bitkilerle kontrast elde etmek için ve sıralı dikimlerde mimari etkiyi güçlendirmek için kullanılırlar (Şekil 2.37).

Manzara formlu bitkiler; Doğada en çok rastlanan form, doğallığından ötürü bitkisel tasarımlarda çok kullanılırlar. İnsan psikolojisinde; coşku, özgürlük hissi ve romantik duygular uyandırır (Altınçekiç, 1999).

2.2.2.2. Çizgi

Hem doğadaki hem de insan ürünü olan her materyalin formunu belirleyen çizgidir. Yakın veya orta uzak mesafeden bir bitkiye bakıldığında göze çarpan ilk bitkisel tasarım unsuru çizgidir. Bitkilerin en dış çizgileri bitki silüetini oluşturur. Bitkisel tasarımda bitkilerin görsel enerjinin yükseltilmesi için fonda yer alan bitki ve yapıların renk ve doku (tekstür) özellikleri bakımından vurgulanmak istenen bitkiyle kontrast oluşturması şarttır (Ayaşlıgil, 2000).

2.2.2.3. Doku (Tekstür)

Bitkilerin bir başka bitkisel tasarım unsuru da yaprakların ve ağaç kabuklarının oluşturduğu dokudur. Yaprakların rengine, büyüklüğüne, şekline, yaprak yüzeyinin özelliğine, yaprak saplarının uzunluğuna, mevsime göre değişen ışık yoğunluğuna ve açısına, kabuk rengi ve yapısına bağlı olarak dokuları; *ince-kaba*, *pürüzlü-pürüzsüz*, *parlak-mat* dokular gibi adlandırabiliriz.

İnce tekstürlü bitkiler; görsel enerjileri düşük olduğu için uzaklaşıyormuş ve mekan büyüymüş gibi algılanırken; görsel enerjisi yüksek olan *kaba tekstürlü* bitkiler bunun tam tersi etkiyi doğurur.

Düz pürüzsüz dokular; dokunulduğunda hoş etki yaratan, görsel açıdan yansıtıcı olma özelliklerinden dolayı bitkinin renk ve form özelliklerini tamalayan fakat bitkisel tasarım için hiçbir çekiciliği olmayan bitkisel tasarım unsurudur. *Pürüzlü* katı dokular, ışık-gölge etkileri ile sıcak ve informel görünüme sahiptirler.

Parlak renkli yapraklar hareketli, *mat* renkli yapraklar hareketsiz algılanır.

Bitkisel tasarımda dikkati belli bir yöne çekmek için kullanıldığı gibi mesafenin algılanmasında yanıltıcı perspektif etkisi de yaratmak için kullanılan doku; çizgi, form ve renk unsurlarının tamamlayıcısıdır. Bitkisel tasarımda en az kullanılan bitkisel tasarım unsuru olmasına rağmen doku, görsel enerjisi en yüksek potansiyele sahiptir ancak tasarımda doğru kullanılması için bitkinin renk özelliklerinin de iyi bilinmesi gerekir (Ayaşlıgil, 2000).

2.2.2.4. Renk

Tanımını; *ışığın birleşiminde bulunan çeşitli dalga boyundaki ışınların bir objeye çarptığı zaman o obje tarafından absorbe edilmesi ya da yansıtılmasının objeye kazandırdığı görünüş özelliği* olarak yapılan *renge*, bitkisel tasarım unsuru olarak görsel enerjileri bakımından sıcak ve soğuk renkler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür:

Görsel enerjileri yüksek olduğu için canlandırıcı ve uyarıcı etkisi olan, ve olduğundan yakın ve büyük algılanan sarı, turuncu ve kırmızı, sıcak renkler;

Görsel enerjileri düşük olduğu için derinlik hissi yaratan ve olduğundan uzak ve küçük algılanan yeşil, mavi ve mor ise soğuk renklerdir.

Mevsimsel ve günlük ışık miktarı ve açısına bağlı olarak yoğunluğu değişen bu renklerin insan psikolojisi üzerindeki etkilerine peyzaj tasarımlarında dikkat etmek, oluşturulan mekanların algılanmasını ve benimsenmesini sağlar.

 Kırmızı renk; heyecanı, mücadeleyi ve canlılığı simgeler.

 Turuncu; hareketi, canlılığı ve yaşam sevincini simgeler.

 Kahverengi; sükunet etkisi yapar.

 Sarı; neşe verir, düşünce ve zekayı çalıştırır.

 Yeşil; sevinci, tazeliği, gençliği, sükuneti, umudu, dinginliği, memnuniyeti simgeler.

 Mavi; sakinliği ve yaratıcı fikirlerin doğmasını sağlar, düşünme ve karar verme kabiliyetini artırır, inanma duygusunu doğurur ve güçlendirir.

 Mor; sabit fikir ve hüznü yaratır, çok geniş yüzeyler halinde kullanılırsa korku ve pişmanlık uyandırır.

○ Beyaz; temizliği, saflığı ve zerafeti simgeler (Altınçekiç, 1998), (Altınçekiç, 1999).

2.2.2.5. Ölçü

Bitkilerin boyutlarını ifade etmek için kullanılan bitkisel tasarım elemanı *ölçü*dür. Bitkilerde ölçü unusuru, insan ölçüsüne bağlı olarak yapılan sınıflandırmalarla ortaya konur. Bitkisel tasarımlarda kullanılan bitkiler, ölçülerine göre sekiz ana başlık altında sınıflandırılabilir:

Yer örtücü bitkiler: 30 cm'e kadar yükselebilen ve toprak yüzeyine çok yakın yetişen bitki türlerini kapsayan yer örtücüler, oturmakta olan bir insanın göz seviyesi altında yer alır. Yerörtücü bitkileri kullanırken, gelişim durumu, toprak ve nem istekleri, hastalık ve zararlılara karşı dayanma güçleri, güneş ve gölgeye karşı olan reaksiyonları dikkate alınmalı, her bitkinin zemine kazandıracığı doku (tekstür) ve desen özelliği bilinmelidir. Bu bitki grubuna örnek olarak: Lolium spp., Festuca spp gibi çim türleri ile Lippia repens, Sagina subulata gibi yerörtücüler gösterilebilir.

Sarılcı ve tırmanıcı bitkiler: Herdem yeşil ya da yaprağını döken türleri ile yertücü gibi kullanılabilirdikleri gibi pergolaların kolonlarına sardırılabilir veya bina yakınına dikilmeleri sayesinde bina cephelerinde dekoratif bir bitkisel motif oluşturulabilir. Bu bitki grubunun büyük kısmı bahçenin güneşli kısımlarında uygun yetişme ortamı bulurken, orman sarmaşığı türleri (Hedera spp) ve hanımeli türleri (Lonicera spp.) gibi sarılcı ve tırmanıcı bitkiler yarı-gölge yerlerde daha iyi gelişim gösterirler.

Bodur Çalılar: 30-100 cm arasında boylanabilen, oturan insanın göz seviyesinin aşağısında yer alan çalıları kapsar. Görüş hattını kapamayacak şekilde gelişim gösteren bu grup bitkilerine örnek olarak: Juniperus sabina, Cotoneaster horizontalis, Pitosporum tobira 'Nana' gibi türler gösterilebilir.

Küçük Çalılar: 1-1.5 m arasında boylanabilen, oturmakta olan bir insanın göz seviyesinin yukarısına çıkan çalılardır. Peyzaj düzenlemelerinde alçak bir paravan ya da genel olarak monotonluğu giderici olarak kullanılırlar. Mahonia aquifolium, Myrtus communis (mersin) gibi türler küçük çalılara örnektirler.

Orta Boylu Çalılar: 2 m'ye kadar boylanabilen, ayakta duran bir insanın göz seviyesinden yukarıya çıkabilen çalılardır. Peyzaj düzenlemede bir yerin yabancı görüşlerden gizlenmesi için çit ve bodür oluşturmada ve alçak duvar önlerinde

kullanılırlar. *Pitosporum tobira*, *Pyracantha coccinea* (ateş dikeni), *PhotiniaXfraseri* 'Red Robin' (alev ağacı) gibi türler bu grup bitkilere örnek gösterilebilir.

Büyük Çalılar: 3-7 m boylanabilen çalıları kapsar. Rüzgar önleyici özelliklerine ek olarak mekanları birbirinden ayırmada kullanılır. *Arbutus spp.*, *Rhus cotinus*, *Eleagnus spp.* gibi türler büyük çalılara örnektirler.

Küçük Ağaçlar: Bir gövde üzerinde taçlanan ve 3.5-7 m boylanabilen ağaçları kapsar. Bir düzenlemede çiçek, yaprak, gövde kabuğu ve dallanma özelliği gibi estetik etkileri ile kullanılırlar. *Albizia julibrisin* (gülibrişim), *Cercis siliquastrum* (erguvan), *Photinia serrulata* (alev ağacı) gibi türler küçük ağaçlara örnektirler.

Büyük ağaçlar: 15 m ve üzerinde boylanabilen ağaçları kapsayan büyük ağaçlar, bitkisel tasarımın ana elemanlarıdır.

2.2.2.6. Koku

Mevsimsel değişimlere göre tomurcuklanan, yapraklanan, çiçeklenen ve meyve oluşturan bitkiler; yapraklarının, çiçeklerinin az da olsa meyvelerinin aromatik kokuları nedeniyle görsel etkiyi arttırmanın yanında psikolojik etki oluşturmak için peyzaj tasarımlarlarında kullanılırlar. *Koku*, peyzaj tasarımlarında oluşturulan mekanlar arasında süprizler oluşturmak için sıkça kullanılan tasarım unsurudur.

Su ve bitkileri mesken tutan kuş seslerinin, peyzaj tasarımlarında tasarım unsuru olarak sesin, büyük oranda sadece insan psikolojisi üzerindeki olumlu etkileri düşünülerek kullanılması, peyzaj tasarımlarını diğer tasarım disiplinlerinden ayırmaktadır. Ses unsurunun kullanılması, oluşturulan peyzaja ayrı bir çekicilik katar, heyecan duygusu uyandırır, hareketlilik ve yaşam sevinci sağlar.

2.2.2. Kullanım Amaçlarına göre Bitkiler

Peyzaj tasarımının en önemli elemanı olarak kabul edilen bitkiler; görsel niteliklerinin yanı sıra iklimsel konforun sağlanmasında gövde, dal ve yapraklarının yanı sıra evaporasyon ile transpirasyon gibi yaşam aktivitelerinden yararlanan, tasarım diziplinlerinin genelinde yaşayan tek tasarım unsurudur.

Avlu içinde kullanılan bitkiler, avlu tarihi boyunca iklimsel konfor sağlanmalarının yanında günlük yemek ihtiyaçlarının karşılamasına ve hastalıklara şifa olma

niteliğine göre kullanılır; dokuları, kokuları, renkleri, formları ve ölçüleri ile görsel konforun sağlanması için özenle seçilirler.

Duvarlarla sınırlı iç bahçe niteliğindeki avlularda; gerek ekonomik yönden faydalanmak gerekse her türlü konfor koşullarının sağlanması için peyzaj tasarımında kullanılan bitkiler, avluların mikroklimatik özelliklerine kanaatkar olma özellikleri ve vejetatif kısımlarının etkileri gözönünde bulundurularak ve allerjik olma, gölge yapma, görsel enerjisi yüksek olma, perdeleme gibi fonksiyonlarına göre yerörtücüler, sarılıcı ve tırmanıcılar, çalılar ve ağaçlar ana başlıkları altında sınıflandırılacaktır.

A.Ağaçlar **Ç.**Çalılar **KÇ.**Küçük çalılar **S.** Sarılıcı ve tırmanıcılar **Y.**Yerörtücüler

Formlar: Yatay, salkım, sütun-piramit, yuvarlak, manzara

Alerjik etkileri olan bitkiler:

Acacia spp. (Akasya türleri) (A)
Elaeagnus angustifolia (Kuş iğdesi) (A)
Platanus spp. (Çınar türleri) (A)
Populus spp. (Kavak türleri) (A)
Prunus communis (A)
Olea eupaea (Zeytin) (A)
Quercus spp. (Meşe türleri) (A)
Rhus typhina (Sumak) (A)

Çit ve bordür bitkileri:

Abelia grandiflora
Acer campestre (Ova akçaağacı) (A)
Bambusa spp. (Bambular)
Berberis thunbergii
Buxus microphylla japonica
Buxus sempervirens (Adi şimşir) (Ç)
Camelia japonica (Japon kamelyası) (Ç)
Chamaecyparis lawsoniana (Yalancı servi) (A)
Cornus mas (Kızılcık) (A)
Corylus avellana (A)
Crataegus spp.(Geyik dikenleri) (Ç)
Cupressocyparis leylandii (Melez servi) (A)
Deutzia gracilis (Havlu püskülü) (Ç)
Elaeagnus pungens (Gümüşi iğde) (A)
Euonymus fortunei (Taflan) (Ç)
Fagus sylvatica (Avrupa kayını) (A)
Forsythia intermedia (Altın çanı) (Ç)
Hebe spp.
Hydrangea spp.(Ortanca türleri) (Ç)
İlex spp.(Çoban püskülleri) (Ç)

Juniperus spp. (Ardıç türleri) (Ç)
Lavandula angustifolia (Lavanta) (KÇ)
Ligustrum japonicum (Kurtbağrı) (A)
Lonicera nitida (Hanımeli) (Ç)
Mahonia aquifolium
Malus spp. (Elma türleri) (A)
Myrtus communis (Mersin) (Ç)
Nandina domestica (Cennet bambusu) (Ç)
Osmanthus heterophyllus
Photinia fraseri (Alev ağacı) (Ç)
Pinus strobus (Veymut çamı) (A)
Prunus laurocerasus (Karayemiş) (Ç)
Pyracantha spp. (Ateş dikenli türleri) (Ç)
Rhododendron spp. (Orman gülü türleri) (Ç)
Rosmarinus officinalis (Biberiye) (KÇ)
Sophora japonica
Spiraea spp. (Keçi sakalları) (Ç)
Syringa vulgaris (Adi leylak) (Ç)
Taxus spp. (Porsuk türleri) (A)
Thuja spp. (Mazı türleri) (A)
Viburnum spp. (Kartopu türleri) (Ç)

Dekoratif görünümlü bitkiler:

Acer palmatum (A)
Acuba spp. (Ç)
Albizia julibrissin (A)
Arbutus spp. (Ç)
Aster spp. (Ç)
Berberis spp. (Ç)
Cercis siliquastrum (A)
Chaenomeles spp. (Ç)
Cotoneaster spp. (Ç)
Hosta spp. (Ç)
İlex aquifolium (Ç)
Lagerstroemia indica (A)
Magnolia soulangiana (A)
Malus spp. (A)
Nandina spp. (Ç)
Prunus spp. (A)
Pyracantha spp. (Ç)
Rudbeckia fulgida (Ç)
Skimmia spp. (Ç)
Verbena hastata (Ç)
Viburnum spp. (Kartopu) (Ç)

Döşeme elemanı olarak kullanılan bitkiler:

Bougainvillea spp. (Begonvil türleri) (S)
Clematis spp. (Orman Asması türleri) (S)
Cotoneaster spp. (Dağ muşmulası) (KÇ)

Erica spp.(Funda türleri) (KÇ)
Euonymus fortunei (Taflan) (S)
Ficus pumila (S)
Hedera helix (Orman sarmaşığı) (S)
Humulus spp. (KÇ)
Jasminum spp. (Yasemin türleri) (S)
Lavandula spp.(Lavanta türleri) (KÇ)
Lonicera spp. (Hanımeli türleri) (S)
Parthenocissus spp. (Amerikan Sarmaşığı türleri) (S)
Philodendron spp. (KÇ)
Rosa spp.(Gül türleri) (S)
Vinca spp.(Cezayir menekşeleri) (KÇ)
Vitis spp. (Üzüm Asmaları) (S)
Wisteria spp.(Mor Salkım türleri) (S)

Gölge yapan bitkiler:

Acer negundo(A)
Acer platanoides(A)
Betula spp. (Huş türleri) (A)
Celtis spp. (Çitlembik türleri) (A)
Cornus spp. (A)
Fraxinus spp. (Dişbudak türleri) (A)
Ligustrum spp. (A)
Liriodendron tulipifera(A)
Photinia serrulata (Alev ağacı) (A)
Prunus spp. (A)
Quercus rubra (A)
Sophora japonica(A)
Tilia cordata (Ihlamur) (A)
Zelkova spp. (A)

Gölgede yetişebilen bitkiler:

Acuba japonica (Ç)
Begonia spp. (Ç)
Berberis spp. (Ç)
Camelia spp. (Ç)
Cornus spp. (Ç)
Cotoneaster horizontalis(Ç)
Fatsia japonica(Ç)
Hedera helix (S)
Hosta spp. (KÇ)
İmpatiens spp. (KÇ)
Mahonia aquifolium (Ç)
Osmanthus spp. (Ç)
Rhododendron spp. (Ç)
Skimmia japonica (Ç)
Vinca minor (KÇ)

Güzel kokulu bitkiler:

Abelia chinensis (A)
Acacia dealbata (Yalancı mimoza) (A)
Citrus spp.(Turunçgiller) (A)
Daphne spp. (Sırımbağları) (A)
Deutzia spp.(Havlu püskülü) (Ç)
Jasminum spp. (Yasemin türleri) (S)
Laurus nobilis (Defne) (Ç)
Lavandula spica (Lavanta) (KÇ)
Lilium candidum (Süsen) (KÇ)
Lonicera spp.(Hanımeli) (Ç)
Magnolia grandiflora (Herdem yeşil manolya) (A)
Mahonia spp. (Ç)
Narcissus spp.(Nergis) (Ç)
Osmanthus spp. (Ç)
PetuniaXhybrida (Ç)
Pitosporum spp. (Ç)
Rhododendron spp.(Orman gülü türleri) (Ç)
Rosa spp. (Gül türleri) (Ç)
Rosmarinus officinalis (Biberiye) (Ç)
Skimmia spp. (Ç)
Syringa vulgaris (Adi leylak) (Ç)
Thuja plicata (Ç)
Thymus vulgaris
Tilia spp.(Ihlamur türleri) (A)
Tulipa spp. (KÇ)
Viburnum spp.(Kartopu türleri) (Ç)
Wisteria sinensis (Mor Salkım) (S)

Işık istekleri yüksek olan bitkiler:

Abies spp.(Göknar türleri) (A)
Acacia dealbata (Yalancı mimoza) (A)
Acer platanoides (Çınar yapraklı akçaağaç) (A)
Ailanthus altissima (Cennet ağacı) (A)
Albizia julibrissin (Gülibrişim) (A)
Alnus glutinosa (Kızılağaç) (A)
Berberis spp.(Diken üzümleri) (Ç)
Betula alba (Ak huş) (A)
Buddleia spp. (Kelebek çalısı) (Ç)
Celtis australis (Çitlembik) (A)
Cercis siliquastrum (Erguvan) (A)
Cotoneaster lucidus (Dağ muşmulası) (Ç)
Crataegus monogyna (Geyik dikeni) (A)
Cytisus spp.
Deutzia spp. (Havlu püskülleri) (Ç)
Eleagnus angustifolia (Kuş iğdesi) (A)
Erica spp.(Fundalar) (Ç)
Eriobotrya japonica (Malta eriği) (Ç)
Fraxinus ornus (Çiçek dişbudağı) (A)

Hibiscus syriacus (Ağaç hatmi) (A)
İlex aquifolium (Çoban püskülü) (Ç)
Lavandula spp. (Lavanta türleri) (KÇ)
Magnolia spp. (Manolya türleri) (A)
Morus spp. (Dut türleri) (A)
Nerium oleander (Zakkum) (Ç)
Platanus spp. (Çınar türleri) (A)
Populus spp. (Kavak türleri) (A)
Punica granatum (Süs narı) (Ç)
Pyracantha coccinea (Ateş dikeni) (Ç)
Quercus spp. (Meşe türleri) (A)
Rhus spp. (Sumak) (A)
Robinia spp. (Yalancı akasyalar) (A)
Santolina spp. (Lavantinler) (Ç)
Syringa spp. (Leylaklar) (Ç)
Tamarix spp. (İlgın türleri) (Ç)
Tilia tomentosa (Gümüşi ihlamur) (A)

Özel formu olan bitkiler:

Acer platanoides (yuvarlak) (A)
Betula pendula (sarkık huş) (salkım) (A)
Carpinus betulus 'Fastigiata' (sütun-piramit) (A)
Cedrus atlantica 'Fastigiata' (sütun-piramit) (A)
Cedrus deodora 'Pendula' (salkım) (A)
Chamaecyparis lawsoniana (sütun-piramit) (A)
Cupressocyparis X leylandi (sütun-piramit) (A)
Fagus sylvatica 'Pendula' (salkım) (A)
Fraxinus exelsior 'Pendula' (salkım) (A)
Juniperus virginiana 'Skyrocet' (sütun-piramit) (A)
Liriodendron tulipifera 'Fastigiatum' (sütun-piramit) (A)
Morus alba 'Pendula' (salkım) (A)
Picea abies 'Inversa' (salkım) (A)
Pinus nigra 'pyramidalis' (sütun-piramit) (A)
Populus nigra 'Italica' (sütun-piramit) (A)
Quercus robur 'Fastigiata' (sütun-piramit) (A)
Salix babylonica (salkım söğüt) (salkım) (A)
Salix caprea (salkım) (A)
Sophora japonica 'pendula' (salkım) (A)
Taxus baccata 'fastigiata' (sütun-piramit) (A)

Rüzgara dayanıklı bitkiler:

Abies nordmanniana (Kafkas göknarı) (A)
Acer campestre (Ova akçaağacı) (A)
Alnus spp. (Kızılağaç türleri) (A)
Carpinus betulus (Batı gürgeni) (A)
Cedrus deodora (Himalaya sediri) (A)
Chamaecyparis lawsoniana (Yalancı serviler) (A)
Cryptomeria japonica (Kadife çamları) (A)
Cupressus spp. (Servi türleri) (A)

Eleagnus angustifolia (Kuş iğdesi) (A)
Fagus sylvatica (Avrupa kayını) (A)
Ligustrum spp. (Kurtbağrı)
Picea spp.(Ladin Türleri) (A)
Pinus spp.(Çam türleri) (A)
Pitosporum tobira (Ç)
Populus nigra (Kara kavak) (A)
Prunus laurocerasus (Karayemiş) (Ç)
Pyracantha spp.(Ateş dikenli türleri) (Ç)
Quercus ilex (Pırnal meşe) (A)
Quercus robur (Saplı meşe) (A)
Salix alba (Ak söğüt) (A)
Tamarix spp.(Ilgın türleri) (Ç)
Taxus spp. (Porsuk türleri) (A)
Thuja spp. (Mazı türleri)(Ç)

Su bitkileri:

Acarus gramineus
Adiantum pedatum
Caltha palustris
Carex elata
Gunnera manicata
Hydrocotyle vulgaris
İris pseudacorus
Nymphaea spp.
Omsunda regalis
Phyllostachys nigra (siyah bambu)

Sıfahlı bitkiler:

Acanthus spinosus (KÇ)
Aegopodium podagraria 'Variegatum'(KÇ)
Agapanthus headbourne hybrids(KÇ)
Ajuga reptans 'multicolor'(KÇ)
Alchemilla mollis(KÇ)
Alstromeria hybrids(KÇ)
Anethum graveolens (Dereotu) (KÇ)
Aurinia saxatilis(KÇ)
Bergenia 'Bressingham Ruby'(KÇ)
Campanula portenschlagiana(KÇ)
Delphinium 'Fenella'(KÇ)
Dianthus deltoides 'Leuchtfunk'(KÇ)
Echinops ritro(KÇ)
Foeniculum dulce(Rezene) (KÇ)
Gentiana acaulis(KÇ)
Hosta 'Ginko Craig'(KÇ)
İberis sempervirens(KÇ)
Kniphofia 'Little Maid'(KÇ)
Laurus nobilis (Defne)(Ç)
Lavandula spica (Lavanta) (KÇ)

Mandragora autumnalis (Adamotu) (KÇ)
Matricaria chamomilla(Papatya) (KÇ)
Mentha spp.(Nane) (KÇ)
Ophiopogon planiscapus 'Nigrescens'(KÇ)
Origanum vulgare (Kekik) (KÇ)
Osimum basilicum (Fesleğen) (KÇ)
Rosmarinus officinalis (Biberiye) (KÇ)
Salvia officinalis (Adaçayı) (KÇ)
Santolina spp.(Lavantin) (KÇ)
Tymus spp.(Yabani kekik) (KÇ)

Zararlı meyve, çiçek ve yaprakları olan bitkiler:

Agave spp.(kökü)(KÇ)
Catalpa spp.(çiçeği)(A)
Ficus spp.(özsuyu) (A)
Hedera helix (Orman Sarmaşığı)(yaprakları) (S)
Hydrangea spp.(Ortanca türleri)(yaprak ve tomurcukları) (Ç)
İlex spp. (yemişleri)(Ç)
İris spp.(çiçek soğanları)(KÇ)
Narcissus spp. (çiçek soğanı) (KÇ)
Nerium oleander (her yeri) (Ç)
Philodendron spp.(yaprak ve gövdesi)(A)
Robinia spp.(kabuk, yaprak ve tohumu) (A)
Taxus spp.(Porsuk türleri)(yaprak, tohum ve gövdesi) (A)
Wisteria sinensis (Mor Salkım)(çiçek, meyve ve tohumu) (S)

Yapılan alfabetik bitki sınıflandırmasında; farklı kriterlere göre yapılmış sekiz farklı bitki sınıflandırmasından yararlanılmıştır (Ceylan, 1997), (Musgrav, 2000), (Crandall and Crandall 2000), (Courter, 2000), (Oudolf, 1999), (Pamay, 1979), (Orgen, 2000), (Rees and May, 2001).

2.2.2.7. Farklı Kültürlerde Oluşturulan Avlularda En Çok Kullanılan Bitkiler

Avluların tarihi gelişim sürecinde; toplumların coğrafik konumlarındaki farklılıklar sebebiyle yaşam koşullarına bağlı olarak farklı kültürler oluşmuştur. Bu farklı kültürel değerler ışığında toplumların üzerinde yaşadıkları coğrafik bölgenin iklim koşulları ve toprak özelliklerine bağlı olarak yaşam mekanlarında kullanılan bitki çeşitliliğini artmıştır.

Bu bölümde; avluların tarihi gelişim sürecinde avlu peyzajlarından bahsedilen Mısır, Yunan, Roma, Ortaçağ Avrupası, Uzak Doğu ve İslam kültürlerinde avlu peyzajında en çok kullanılan bitkiler sınıflandırılacaktır.

Mısır Kültüründe;

Origanum vulgare (kekik), *Rosmarinus officinalis* (biberiye), *Anethum graveolens* (dereotu), *Nymphaea* spp. (Nilüferler), *Mandragora autumnalis* (adamotu), *Centaurea turcica* (peygamber çiçekleri), *İris* spp. (süsenler), *Lilium* spp. (zambaklar), *Chamaerops humilis* (Palmiyeler), *Ficus kariensis* (incirler), *Robinia pseudoacacia* (akasyalar), *Platanus* spp. (çınarlar) kullanılmıştır.

Yunan Kültüründe;

Pyrus communis (armut), *Malus communis* (elma), *Ficus carica* (incir), *Punica granatum* (nar), *Olea euopea* (zeytin ağacı), *Cissus antartica* (asma) kullanılmıştır.

Roma Kültüründe;

Platanus orientalis (doğu çınarı), *Acer pseudoplatanus* (çınar yapraklı Akçaağaç), *Cupressus sempervirens* (servi), *Laurus nobilis* (defne), *Citrus limonum* (limon), *Ficus carica* (incir), *Pyrus communis* (armut), *Juglans regia* (ceviz), *Olea europea* (zeytin), *Myrtus communis* (mersin), *Buxus* spp. (şimşirler), *Nerium oleander* (zakkum), *Punica granatum* (nar), *Rosmarinus oficinalis* (biberiye) kullanılmıştır.

Avrupa'da Manastır ve Şato Avlularında;

Palmiyeler, *Lilium candidum* (beyaz zambak), *Rosa* spp.(gül), *İris florentina* (süsen), *Buxus* spp. (şimşirler), *Taxus baccata* (porsuk), *Laurus nobilis* (defne), *Myrtus communis* (mersin), *Citrus limonum* (limon), *Citsus sinensis* (portakal), *Malus communis* (elma), *Punica granatum* (nar), *Pyrus communis* (armut), *Syringa* spp. (leylaklar), sümbüller, *Tulipa* spp. (lale), *Jasminum* spp. (yaseminler), *Hibiscus* spp. (hatmiler) kullanılmıştır.

Uzak Doğu Kültüründe;

Magnolia spp. (manolyalar), *Prunus domestica* (erik), *Punica granatum* (nar), *Prunus persica* (şeftali), *Citrus sinensis* (portakal), *Pinus* spp. (çamlar), *Cedrus* spp. (sedirler), *Juniperus* spp. (ardıçlar), *Salix* spp. (söğütler), *Musa esnete* (muz), *Bambusa* (bambular), *Chrysanthemum* spp. (kasımpatılar), *Wisteria sinensis* (mor salkım), *Rosa* spp. (sarılıcı güller), *Nymphaea* spp. (nilüferler) kullanılmıştır.

İslam Kültüründe;

Platanus spp. (çınarlar), *Cupressus* spp. (serviler), *Populus* spp. (kavaklar), *Ulmus* spp. (karaağaçlar), *Aesculus* spp. (dışbudaklar), *Quercus* spp. (meşeler), *Salix* spp. (söğütler), *Prunus domestica* (erik), *Prunus armeniaca* (kayısı), *Prunus persica*

(şeftali), *Prunus dulcis* (badem), *Prunus avium* (kiraz), *Malus communis* (elma), *Pyrus communis* (armut), *Punica granatum* (nar), *Ficus carica* (ficus), *Morus spp.* (dutlar), *Citrus sinensis* (portakal), *Citrus limonum* (limon), *Rosa spp.* (gül), nergis, *Dianthus spp.* (karanfiller), *Tulipa spp.* (laleler), *Hibiscus spp.* (hatmiler), sümbüller, mügeler, kadife çiçekleri, şebboylar, *Jasminum spp.* (yaseminler), *Vinca spp.* (menekşeler), *Nymphaea spp.* (nilüferler) kullanılmıştır.

İslam kültürü etkisinde İran'da oluşturulan avlularda İran ekolojisine uygun; *Populus spp.* (kavaklar), *Acer pseudoplatanus* (çınar yapraklı Akçaağaç), *Ulmus spp.* (karaağaçlar), *Salix spp.* (söğütler), *Aesculus spp.* (dışbudaklar), sakız ağaçları kullanılmıştır.

Serviler ölümü sembolize ettikleri için, bademler ümit dolu hayatı simgeledikleri için, nar bolluğu simgelediği için, hurma yaşamı simgelediği için kullanılmıştır.

İspanya'da farklı iklim ve ekolojik şartların hakim oluşu, bitki kullanımında İspanya avlularını diğer İslam avlularından ayırmıştır.

Laurus nobilis (defne), *Myrtus communis* (mersin), *Citrus sinensis* (portakal), *Taxus baccata* (porsuk), *Cupressus sp.* (serviler), *Cedrus sp.* (sedirler) gibi koyu yeşil renkli, parlak yapraklı bitkiler ile palmyeler, *Diospyros spp.* (hurmalar) ve *Punica granatum* (nar) ağaçları ile *Jasminum spp.* (yaseminler), *İris spp.* (süsenler), nergisler, *Rosa spp.* (güller) kullanılmıştır.

2.3. Avluların Tarihi Gelişim Süreci

Avluların ilk ortaya çıktığı dönemden günümüze kadar olan süreçte, avlu kullanımlarının değişim ve gelişim sürecinin irdelenmesi hedeflenen bu tez kapsamında; öncelikle, ilk avlular ile ortaçağ döneminde yayılmaya başlayan Hıristiyanlık etkisiyle şekillenen avluların peyzaj planlamaları aktarılacaktır.

Sonrasında mahremiyet konusunda İslam kültürü ile ortaklık göstermesinin yanı sıra bölgenin iklim ve ekolojik özellikleri sebebiyle İslam kültürü etkisiyle oluşturulmuş avlulardan farklı olan uzak doğu avlu özelliklerinden bahsedilecektir.

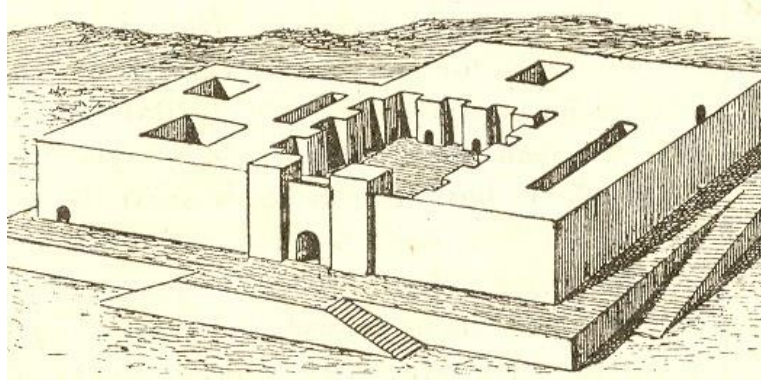
Son olarak, tez kapsamında irdelenen avlu kavramıyla örtüşmesi sebebiyle İslam kültürü etkisiyle oluşturulmuş avlular, uzak doğu kültüründen farklı ölçekte, ilk ve ortaçağ örneklerinden daha ayrıntılı olarak peyzaj tasarım kriterleri açısından anlatılacaktır.

2.3.1 İlk Avlular

İlk avlu örnekleri (Mezopotamya, Mısır, İran, Yunan ve Roman avluları), hangi uygarlıklara ait olursa olsun, peyzaj tasarımı için önemli olan, düzenlemenin fonksiyonel, ekolojik verilere uygun, estetik değerleri yüksek, kaynak kullanımının ekonomik olması prensiplerine uygun düzenlenmişlerdir.

2.3.1.1 Mezopotamya Avluları

Dicle ve Fırat ırmakları arasında yer alan Mezopotamya, toprak kalitesi ve bitki örtüsünün verimli olması sebebiyle tarihi boyunca zengin uygarlıklara yurt olmuştur. Sümer, Akad ve Asur uygarlıkları bu bölgede kurulan, bölgenin tarımda, bilimde, teknik anlamda gelişmesini sağlamış uygarlıklar olarak bilinir.

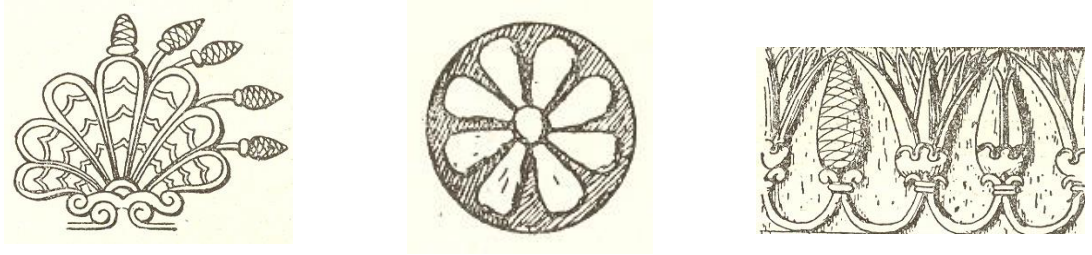

Şekil 2. 39 Asur evi avlusu kuşbakış perspektif

Mezopotamya uygarlıklarının, konut yapılarının ortasında yarattığı küçük avlular, tarihi MÖ 3000 yılına dayanan avlunun bilinen en eski örnekleridir. Mezopotamya konutları, iklimin olumsuz etkilerinden korunmayı sağlayacak şekilde dört kenarı sağır duvarlarla çevrili avlulu konut tipidir (Özköse, 1995), (Şekil 2.39).

Avlu, Mezopotamya konutlarında kullanıldığı gibi Mezopotamya’da kurulan saray ve tapınaklarda da vazgeçilmez mimari eleman olmuştur. Saraylar dışta büyük, içte daha küçük iki avludan oluşuyordu. Dıştaki avlunun çevresinde idari ve servis odaları bulunurken, içteki avlunun çevresinde özel odalar yer almaktadır. Korunma amaçlı yüksek ve kalın duvarlarla çevrili saray avlularının bahçe şeklinde düzenlenmesinde, odaların ışık ihtiyacını avludan alması göz önünde bulundurulmuştur (Sevin, 1991).

Mezopotamya uygarlıklarında ağaç; gıda, ahşap, gölge temini gibi önemli fonksiyonları üstlenen, hem sanatsal hem de sosyal açıdan insan yaşamı için büyük öneme sahip bahçe elemanıdır. Örneğin hurma ağacı, yemek için meyve, şarap için şıra, çatı ve möble için ahşap, elbiseler için lif, sepet, hasır, süpürge için yaprak veren bitki oluşu yanı sıra estetik kalitesi de bahçe sanatındaki kullanımına etki etmiştir (Akdoğan, 1974).

Şekil 2. 40 Babil ve Asur bezeme örnekleri palmet ve kozalaklar, gül motifi, lotus ve kozalaklar Mimaride bezeme elemanı olarak bitki motifleri çok kullanılmıştır. Yapıların duvar süslemelerinde nilüfer ve papatya çiçekleri gibi çeşitli bitki temalarına yer verilmiştir. Palmet denilen ve palmiye yaprağı ile meydana getirilen friz motifleri en yaygın süsleme teması olmuştur (Akdoğan, 1974), (Şekil 2.40).

İki ırmak arasında yer alması sebebiyle Mezopotamya uygarlığında suyun kullanımı ve denetimi bahçe sanatının biçimlenmesinde önemli rolü oynamıştır (Zorlu Bekiroğlu, 1992).

Mezopotamya'daki içe dönük avlulu konut anlayışının; İranlılar aracılığıyla Etrüsk kültürünü etkilediği, bu etkileşim sonrasında da Grek ve Roma konutlarına örnek olduğu bilinmektedir (Özköse, 1995).

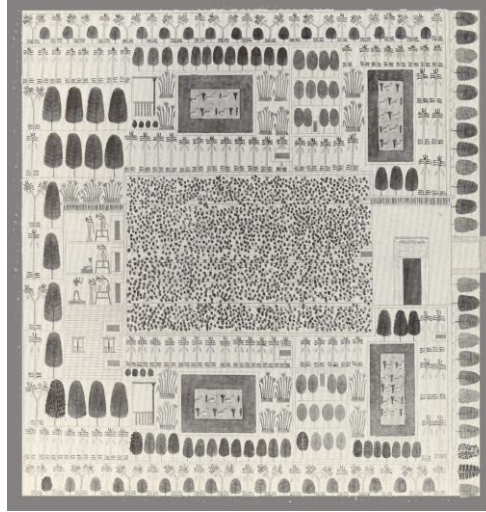
2.3.1.2 Mısır Avluları

Mısır inancına göre yaşam mekanı ölümden sonra önem kazanmaktaydı. Bu sebeple yaşadıkları konutları barınak olarak görmüş ve yapım materyallerinin kalıcı olmasına özen göstermemişlerdir. Öte yandan tapınak ve mezarları avlulu planla taştan özenle inşa etmişlerdir.

Mısır uygarlığında bahçe, yaşam mekanlarının vazgeçilmez bir bütünleyicisi olmuştur. Yeşil alan *ruhun gıdası* olarak kabul edilmiş ve bahçeler, insanın ölümden sonra da içinde bulunmak isteyeceği bir mekan olarak düşünülmüştür (Dzionara, 2003).

Mısır'da bahçe, ilk olarak gündelik gıda ve evde kullanılan eşya ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulmuş, zamanla bu fonksiyonu yanında safahat tutkusuna da hizmet edecek nitelikte estetik mekan anlayışına dönüşmüştür. Bahçe, Mısırlılara göre canlanma ve neşelenme yeri olmuştur.

İklim şartlarının olumsuz etkilerinden ve düşmanlardan korunmak amacıyla etrafı yüksek duvarlarla çevrilmiş olan bahçe, formel ve simetrik bir düzende planlanmıştır. Genellikle dört köşeden oluşan bahçeye küçük bir kapıdan girilmektedir. Düzenlemenin esasını; gözleri kamaştıran ışık ve bunaltıcı sıcaktan; gölgeli, loş ve serin bir mekana geçiş oluşturmaktadır (Akdoğan, 1974). Bahçeyi çevreleyen duvarın yapısal etkisi muntazam aralıklarla dikilmiş ağaçlarla yumuşatılmıştır. Nil nehrini çağrıştırmaya yönelik büyük havuzların oluşturulmasıyla bahçeye getirilen suyun, bahçede hem sulama hem de kayık gezintisi, balık ve ördek yetiştirmek gibi rekreasyonel ihtiyaçları karşılaması düşünülmüştür (Zorlu Bekiroğlu, 1992). Bu havuzlar, suyun cezbedici özelliği ile kuşları da bahçeye davet etmektedir (Şekil 2.41).

Şekil 2.41 Yüksek rütbeli bir devlet memurunun Teb şehrindeki malikanesinin planı

Bitkiler, renkleri ve kokularına göre özenle seçilip fayda temin eden bahçe kısımları ile dekoratif bahçe kısımları bir arada düzenlenmiştir. Mısır bahçelerinde; kekik (*Origanum vulgare*), biberiye (*Rosmarinus officinalis*), dereotu (*Anethum graveolens*) gibi bitkiler hem günlük gıda tüketimi için hem de kokularının bahçeye katacağı değer düşünülerek özellikle tercih edilmiştir. Nilüferler (*Nymphaea spp.*), adamotu (*Mandragora autumnalis*), peygamber çiçekleri (*Centaurea turcica*), süsenler (*İris spp.*), zambaklar (*Lilium spp.*) bahçeyi renklendiren süs bitkileridir. Palmiyeler

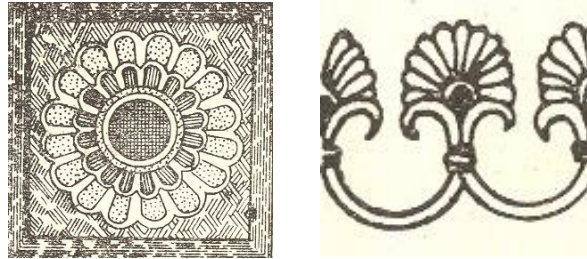
(*Chamaerops humilis*), incirler (*Figus kariensis*), akasyalar (*Robinia pseudoacacia*), çınarlar (*Platanus sp.*) sağladıkları gölge ile yaşam mekanını serin tutmaktadır.

Üzüm ve üzüm mahmullerinin Mısır kültürüne girmesiyle bahçenin merkezinde asmalar yatay çubuklara sardırılıp pitoresk bir çardak elde edilmeye başlanmıştır. Çiçek kokuları içinde, ağaçların sağladığı serinlik yanında meyve yeme keyfi Mısırlıların bahçe kültürünü en iyi şekilde anlatmaktadır (Dzionara, 2003).

2.3.1.3 İran Avluları

İranlıların, Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarıyla etkileşimi sonucu, yüksek duvarlarla çevrili formel bahçe düzeni içinde birbirinden duvarlarla ayrılmış avlu sisteminin oluşturulması ilk İran bahçelerinin karakteristik özelliğini oluşturmuştur.

Bahçe, bölgenin iklim ve toprak şartlarından ötürü İranlılar için suyun vazgeçilmez bir öğesi olduğu yaşama mekanıdır. Suya ve fiskiyeli havuzlara avlunun en önemli aksında yer verilmesi, İranlılar için suyun ne kadar değerli olduğunu ortaya koymaktadır. Mısır ve Mezopotamya kültürü etkisiyle istenilen ölçüde gölgenin sağlanması için ağaçlar formel bir düzende dikilmiş, böylelikle avlu içinde dolaşım kolaylaştırılmıştır.

Şekil 2. 42 İran bezeme örnekleri (Gülbezek, Palmet)

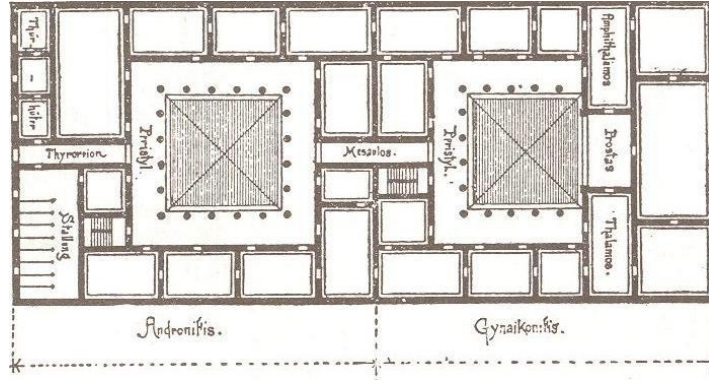
Bitkilerin bahçede gölge amaçlı kullanılmasının yanı sıra mimari yapı süslemelerinde, seramiklerin üzerinde özellikle Roseas, Lotus ve Palmet motifleri kullanılmıştır (Akdoğan, 1974), (Şekil 2.42).

2.3.1.4 Yunan Avluları

Eski yunanlılar için dış mekan, gerek spor faaliyetlerini gerçekleştirmek gerekse kamusal iletişimi sağlamak açısından çok önemliydi. Kültürel etkileşimler sonucu, merkezi bir avlunun çevresinde odaların dizilmesiyle oluşturulan bahçelerin kökeni Mezopotamya avlu anlayışına dayanmaktadır (Özköse, 1995).

Yunan bahçeleri, halkın sosyal yaşamı ve dinsel inançları doğrultusunda ekolojik koşullara uygun planlamalarla şekillenmiştir. İçe dönük konut yaşantısında dış mekanda olma ihtiyacını karşılayacak nitelikte avluların oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Avlu, ev halkının günlük yaşamının geçtiği, peristil (avlunun etrafında bulunan sütunlu revak) formunda evin bir parçası olmuştur (Arseven, 1950).

İlk örneklerinde ekonomik faydalanmanın ön planda olduğu Yunan bahçelerinde, MÖ 4. yüzyılda yapılan doğu seferleri sonucu estetik kaygılar önem kazanmıştır.

Şekil 2. 43 Vitruvius'un Yunan Evi planı

Tanrıların doğa olayları ile ilgili olduklarını düşünen Yunanlılar, yaptıkları bahçeleri Tanrılara adanmışlardır. Ancak Tanrılara adanan bu bahçelerin yerini, MÖ 1. yüzyılda lükse olan düşkünlükle Helen uygarlığında, süs bahçeleri almıştır (Kayakent, 1999).

Şekil 2. 44 Yunan bezeme örnekleri (yapraklanmalar ve palmetler, sarmaşık ve defne dalları)

Yunanlılarda, yaşam mekanlarının tasvir edildiği resimlerde küçük alanı olan avlu, mozaik veya taş kaplıdır ve bahçe olarak düzenlenmemiştir. İçine bitki ekilen sepetler ile duvarları süsleyerek ve avluya bahçe niteliği kazandırılmıştır. Yunanlıların, sonradan güneşte kurutmak için içinde bitki yetiştirdiği bu sepet veya saksıya *Adonis bahçeleri* denilmektedir (Spillecke, 2003).

Avlu düzenlemelerinde; Adonis bahçelerinin kullanımı yanı sıra, insan görünüşü verilmiş tanrı heykellerine yer verilmesi ve havuzlar içinde bahçeye suyun getirilmesi Yunan bahçelerinin karakteristik özelliklerini oluşturmuştur (Şekil 2.46).

Bahçe düzenlemesine uygun büyüklükteki avlularda, armut (*Pyrus communis*), elma (*Malus communis*), incir (*Ficus carica*), nar (*Punica granatum*) gibi meyve ağaçlarının yanı sıra zeytin ağacına (*Olea euopea*), asmalara (*Cissus antartica*) ve budanmış bitkilerle çevrili olan çiçek tarhlarına yer verilmiştir (Akdoğan, 1972).

Şekil 2. 45 Heykel

Şekil 2. 46 Adonis Bahçesi

2.3.1.5 Roma Avluları

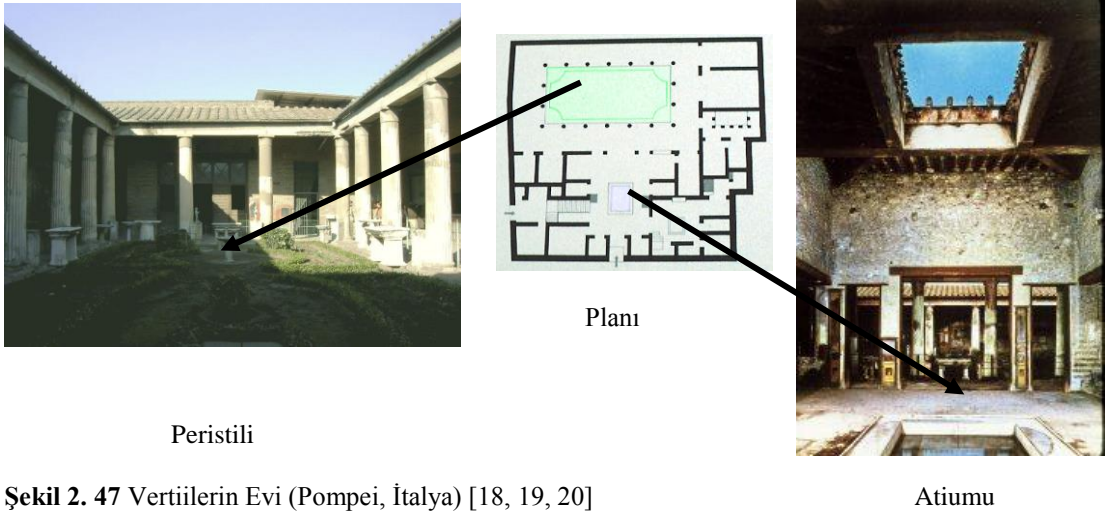
Roma uygarlığı, çeşitli uygarlıkların kültür birikimlerini kendi dünya görüşü gereklerine göre biçimlendirmiştir. Yunan uygarlığının mirasçısı kimliğinde; bahçeleri Tanrılara adanmışlar, bununla birlikte zevk için bahçe oluşturmayı ihmal etmemişlerdir.

Yunan kültürünün yanı sıra Roma kültürü, Etrüsk kültüründen de etkilenmiştir. Roma tarihinin en gizemli halkı olan Etrüskler, Orta İtalya'da kuzeyden güneye 250 km., doğudan batıya da 150 km tutan, Etruria denilen bir bölgede yaşamışlardır. Etrüsklerin nereden geldikleri konusunda bugüne kadar fikir birliğine varılamamış olmasına rağmen ön Asya'dan gelmiş oldukları kanısı çok yaygındır. İtalya'da avlulu evlerden oluşan dokunun bulunduğu Capua, Salerno, Pompei ve Herculanium'da Etrüsklere ait kalıntıların olması, bu düşüncüyü desteklemektedir (Turani, 1992).

Roma mimarisinde kent içinde bulunan iç avlulu villalar büyük öneme sahiptir. Büyük ölçekte kentsel iç avlu olarak nitelendirilen *forum*lardan sonra, küçük ölçekteki bu avlu yaklaşımı Etrüsk uygarlığı etkileşimi sonucu ortaya çıkmıştır.

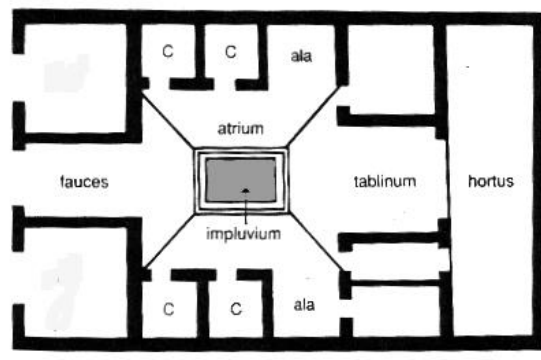
Etrüsk mimarisinde *atrio* denen iç avluya, Roma mimarisinde *atrium* denmiştir (Şekil 2.47).

Roma uygarlığının villa şehirlerinden Pompei’de yapılan kazılar, roma avluları hakkında genel bilgi vermektedir. Romalılara göre avlu, içinde servis alanlarının bulunduğu, ortaya yağmur sularının toplanması için impluvium (yağmur havuzu) denen havuzun bulunduğu, aile yaşamının merkezi olan iç bahçe niteliğindedir (Şekil 2.48).

Şekil 2. 47 Vertiilerin Evi (Pompei, İtalya) [18, 19, 20]

Avluya bitki ekilip dikilmesi Romalılar için çok önemliydi. Yunan kültüründen farklı olarak Romalılar kent içinde bulunan konutlarıyla doğanın bütünleşmesine özen gösterirlerdi. Doğaya özlemine onun içinde bulunarak giderme düşüncesiyle imkanlar elverdiğince içinde dolaşabilecekleri avlular düzenlemişlerdir.

Şekil 2. 48 Atrium Planı [http://www.le.ac.uk/archaeology/sasll/AR331/revision.html 17.10.05]

Duruma göre gölgeli ve çok yerde de meyve veren ınar (*Platanus orientalis*), ınar yapraklı akaaa (*Acer pseudoplatanus*), servi (*Cupressus sempervirens*), defne (*Laurus nobilis*), limon (*Citrus limonum*), incir (*Ficus carica*), armut (*Pyrus communis*), ceviz (*Juglans regia*) ve zeytin (*Olea europea*) gibi ağaçlara avluda yer vermişlerdir. Önceleri su kemerleri vasıtasıyla su taşınırken zamanla su ihtiyaı avluda karşılanınca avluyu süsleme niyetiyle iek tarhları ve mersin (*Myrtus communis*), şimşir (*Buxus spp*), ayı pençesi, zakkum (*Nerium oleander*), nar (*Punica granatum*), biberiye (*Rosmarinus officinalis*), gibi çalılar eklenebilmiştir (Mayer-Tasch, 2003). Avluda, havuzların içinde yer verilen heykellerden suların fişkırması aranılan bir özellik olmuştur.

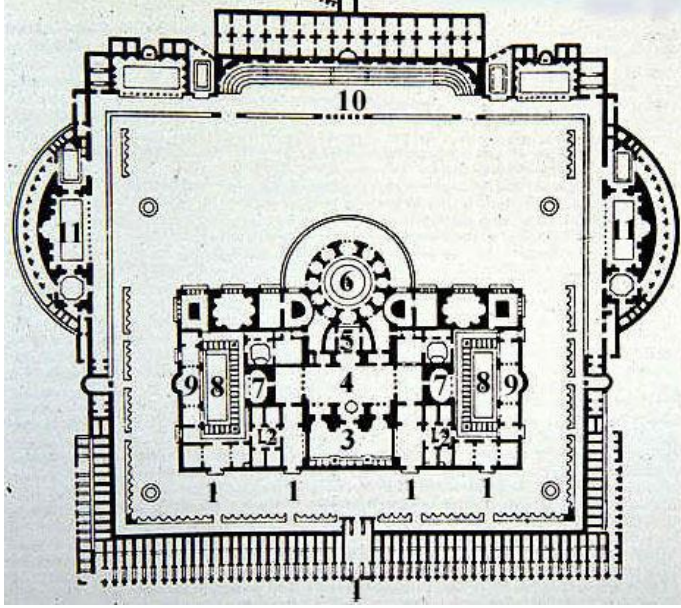

şekil 2. 49 Antonin Caracalla Hamamı (Roma, İtalya) [<http://darkwing.uoregon.edu> 14.12.05]

Konutlardan başka, Roma mimarisinde toplumsal iletişim eylemlerinin gerçekleştiği sağlık kompleksleri olan hamamların da avluları bulunmaktadır. M 206-235 yılları arasında Roma'da yaptırılmış olan Antonin Caracalla hamamı, 12 hektardan büyük bir arazinin ortasında bulunan yaklaşık 230mX120m boyutundaki platform üstünde yer alan hamam olmasının yanında sosyal hayatın odağı olan, eğlence, buluşma, konferans ve spor merkezidir.

Kare bir avlunun ekseninden girilen Caracalla Hamamı; saunaların, soğuk su havuzlarının, soyunma ve masaj salonlarının, eğlence ve oyun salonlarının ve kitaplığın simetrik bir planda yer aldığı ana bina; kadınlar için özel hamamların, filozofların çalışma odalarının, su depolarının ve servis birimlerinin bulunduğu evre

binalar ile bir kısmı bahçe bir kısmı stadyum ve seyirci tribünü olan meydan olmak üzere üç kısımdan oluşmuştur (Özköse, 1995), (Ünsal, 1949).

1. Girişler
2. Soyunma salonları
3. Natatio
4. Soğuk su banyoları (Frigidarium)
5. Orta salon (Tepidarium)
6. Calidum
7. Buhar banyoları
8. Peristil (Palaestre)
9. Etüd Salonları
10. Trübin
11. Okuma salonları ve kitaplık

Şekil 2. 50 Antonin Caracalla Hamamı planı

2.3.2 Ortaçağ Avluları

Ortaçağda avlu, ilk örneklerinde olduğu gibi ağırlıklı olarak estetik kaygıların hakim olduğu bir tasarım anlayışıyla oluşturulmamıştır. Hıristiyanlığın yayılmaya başlaması, mimari tasarımda döneme damgasını vuran etken olmuştur. MS 323'te merkezi Roma uygarlığı olmak üzere, dinin yaygınlaştırılması amacıyla kilise ve manastırlar yapılmıştır. Dönemin en belirgin sivil mimari yapılarını ise şatolar oluşturmuştur.

Ortaçağ avlularını incelerken; Avrupa manastır ve şato bahçelerinin yanı sıra Ortaçağa damgasını vurmuş Bizans uygarlığının avlu tasarımının, Ortaçağ Avrupa avlularından farklılığı anlatılacaktır.

2.3.2.1 Avrupa'da Manastır ve Şato Avluları

İnsanların bir araya gelerek ibadet etme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan kiliseler ve din öğretilerinin merkezi olan manastırlar ortalarında avlu bulunan yapılardır. İbadetlerin gerçekleştirildiği, gezinti ve dinlenme ihtiyaçlarının karşılandığı dini yapılar içinde yer alan bu avlulara 'cloister' denilmiştir.

Ortaçağ mimarisinde *yaşam kaynağı* olarak büyük öneme sahip manastır avlu düzenlemelerinde, tüm bedensel ve ruhsal ihtiyaçlara hizmet ederek kendine yetebilme niteliğinde olmasına özen gösterilmiştir. Toprak işlenerek, sebze ve meyvenin yanı sıra, hastalıklara derman olacak şifalı bitkiler yetiştirilmiştir. Bitkileri sulama ihtiyacı için depo, içme ihtiyacının karşılanması için çeşme veya kuyu ve yemek için balık yetiştirilen havuzlar avlunun vazgeçilmez su öğeleri olmuştur.

Şekil 2.51 Manastır avlusu
(San Lorenzo Cloister, Roma, İtalya)
[<http://www.firenzespecialist/images/CHIOS/03.jpg>, 21.11.05]

Şekil 2.52 Manastır avlusu
(Bonnefort Cloister, Fransa)

Yaşam için gereken bedensel ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra avluda yaratılan sade bitkisel tasarımın su ve kuş sesleriyle bir arada olması, insan ruhunu dinlendirip rahatlatmakta ve hatta hastalıklara şifa olmaktadır (Kayakent, 1999), (Aydın, 1993).

Ağırlıklı olarak faydalanma amacıyla avluda yetiştirilen meyve ağaçları dışında, *Cloister*lerde, estetik kaygılar gözetilerek ancak sade bir tasarım anlayışıyla daha çok küçük boylu ağaçlar, çalılar ve çiçekli bitkilerle yer yer de gölge sağlayacak boylu ağaçlara yer verilmiştir. Örnek vermek gerekirse; Palmiyeler, beyaz zambak (*Lilium candidum*), kırmızı gül (*Rosa spp.*), süsen (*İris florentina*) sayabiliriz (Aydın, 1993).

Manastırda yaşayanları yaşam kaynağı olarak besleyen avlular, zamanla manastırların eğitim kurumları haline dönüşmesiyle, binaların ortasında yer alan, daha çok düşünme, gezinme ve dinlenme eylemlerinin gerçekleştirildiği, estetik ve fonksiyonel kaygıların ön planda tutulduğu, bitkisel tasarım anlayışının gerçekleştirildiği vazgeçilmez mekanlar olmuşlardır (Özköse, 1995).

Dini yapıların içe dönük olma özelliğine paralel, her türlü salgın hastalıktan ve saldırılardan korunmak amaçlı manzaraya hakim olarak konumlandırılmış şatoların avluları, *cloister*lere nazaran daha küçüktür. Avluya hakim olan tasarım; dama

tahtası kalıbı içindeki çim ve çiçek tarhları olmuştur. Yer seviyesinden 20-30 cm yükseltilmiş bu bitki yastıklarının etrafı tuğla, taş veya ahşap ile çevrelenmiştir.

Şato avlularında, suyun kullanımı alanın küçüklüğü nedeniyle *cloister*lerdeki kullanımdan farklıdır. Öncelikle, korunma amaçlı şatoları çevreleyen *moat* adı verilen su kanalları dönemin vazgeçilmez su kullanım şeklidir. Kaynağı avlunun ortasında bulunan kuyular olan suyun, tasarım öğesi olarak görsel etkisinden yararlanmak amacıyla küçük havuzlar veya çanaklar kullanılmıştır (Zorlu, Bekiroğlu, 1992).

Önceleri durağan özelliği ön plandayken, zaman içinde gerçekleşen kültür etkileşimleri sonucu İslam etkisinde fiskiyelerin kullanımıyla su hareketlendirilmiştir.

Şekil 2. 53 Elsinora Şatosu (Danimarka)

Ortaçağ Avrupa'sındaki manastır ve şato avlularında, opus topiorum sanatı ile şimşir (*Buxus* spp.), porsuk (*Taxus baccata*), defne (*Laurus nobilis*), mersin (*Myrtus communis*) gibi herdem yeşil bitkiler şekillendirilmiştir. Meyve ağaçlarından limon (*Citrus limonum*), portakal (*Citrus sinensis*), elma (*Malus communis*), nar (*Punica granatum*), armut (*Pyrus communis*) hem meyveleri hem de çiçeklerinin kokuları için yetiştirilmiştir. Ayrıca çiçekli bitkilerden; leylak (*Syringa* spp.), sümbül, lale (*Tulipa*), yasemin (*Jasminum* spp.), gül (*Rosa* spp.), hatmi (*Hibiscus* spp.), beyaz zambak (*Lilium candidum*), süsen (*İris* spp.) avlunun bitkisel tasarımında vazgeçilmez süs bitkileri olmuştur (Aydın, 1993).

2.3.2.2 Bizans Avluları

Bizans uygarlığının kendine özgü değerlerle doğu ile batı bahçe kültürlerini sentezlemesi sebebiyle, Bizans avlularının, Ortaçağ Avrupa avlularından ayrı olarak ele alınması gerekmektedir.

Bizanslılar, doğu kültürü etkisinde ağaca dinsel anlam yüklemeye başlamış, bu yaklaşım bahçe tasarımları üzerinde etkili olmuştur. Bizans mimarisi, kaynağını Roma kültüründeki villa mimarisinden almakla birlikte, doğu kültüründeki avlu kullanımından etkilenmiştir (Aydın, 1993).

Bizans sarayları, çok avlulu komplekslerden oluşmuş, avlularda bitkisel tasarıma önem verildiği gibi hareketli suların kullanılmasına da özen gösterilmiştir. Altın, gümüş gibi kıymetli madenlerle kaplanan havuzların etrafına sıralanan hayvan figürlerinden fışkırtılan sular, doğu kültürünün göstergesiyken; avluların, mermer sütun ve heykellere süslenmiş olması Roma kültürü etkisindedir (Akdoğan, 1974).

2.3.3 Uzak Doğu Kültürü Etkisinde Şekillenen Avlular

Dört duvarla çevrili yerleşim düşüncesinin hakim olduğu uzak doğu uygarlıkları için refahın sembolü olan bahçelerde önemli olan, tabiat içinde onun bir parçası olarak yaşamaktır. Bu düşünce ile oluşturulan avluları, tarih boyunca birbirinden etkilenmiş olan Çin ve Japon kültürleri etkisiyle şekillenmiş avlular olarak üzere iki alt başlıkta anlatmak gerekir.

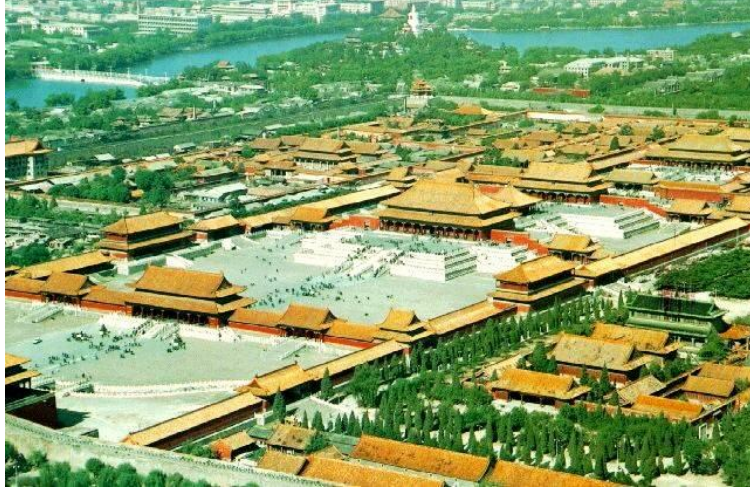
2.3.3.1 Çin Avluları

Kentlerinin dört duvarla çevrili oluşu, Çin mimarisinde avlulu yapıların oluşumunu sağlamıştır. Çin inancına göre tabiatın, dağlar, nehirler, denizler ve gökyüzü gibi her parçası ruhun maddeye dönüşümünü simgeler. Bu sebeple bahçe sanatında, tabiat parçalarıyla eş değerde tutularak insanların, tabiatın ruh güzelliklerini bulabilecekleri ve geliştirebilecekleri bir mekan oluşturmak amaçlanmıştır.

Çin kültürünün Mısır ve Mezopotamya uygarlıkları gibi eskiye dayanmasına rağmen mimaride ahşabın yaygın kullanımı, ilk bahçe örnekleri hakkında fikir sahibi olmamızı engellemiştir.

Çin bahçelerine ait ilk bilgilere, MS 1026'da devlet adamı olan Hsi-Ma Kuang'ın kendi bahçesinin özelliklerini anlattığı eserden ulaşılmıştır. Anlatılanlar doğrultusunda, geniş bahçe mekanının; kayalıkları, tepeleri, gölleri ve akarsularıyla

küçültülmüş bir tabiat örneği olarak şekillendirilmiş ve bahçenin değişik konumlarında dinlenme ve seyir amaçlı birçok pavyona yer verilmiş olduğu söylenebilir (Akdoğan, 1974).

Şekil 2.54 Yasak kent genel görünüşü (Benjii, China) [<http://www.ibiblio.org> 22.11.05]

Mahremiyetin önemli olduğu Çin kültüründe, yapılar duvarlarla çevrili geniş bir bahçe içinde yer almışlardır (Şekil 2.54). İhtişamlı mimarileriyle göğe uzanan saray ve tapınakların aksine Çin aile konutları, tek katlı ve biraz yüksekçe bir platform üzerine yerleştirilmiş çok açılı avlu komplekslerinden oluşmuştur. Ailenin özel yaşama mekanı olan avlular, çevreden yüksek taş veya sıva ile kaplı duvarlarla ayrılmıştır.

Üzerine düşen yaprak ve dalların gölge oyunlarına fon oluşturmanın yanı sıra üzerinde ay şeklinde açılan manzara pencereleri ile duvarlar, bahçenin farklı bir bakış açısından seyrine olanak sağlamışlardır (Akdoğan, 1974), (Şekil 2.55).

Şekil 2. 55 Manzara Penceresi

Çin kültürü etkisiyle duygusal ve pitoresk bir anlam yüklenen bahçeler, tabiatın doğal yapısına aykırı düşmeyecek şekilde formalize edilmiştir. Zemin döşemesi için çim yerine daha çok çakıl, mozaik veya taş kullanılmıştır.

Ekolojik şartlar sayesinde bitki örtüsünün çeşitlilik göstermesine rağmen, bahçelerde yer verilecek bitki seçiminde; bitkilerin ya bazı ayırt edici özelliklerinin bulunmasına ya da belirli sembolik anlamlarla özdeşleştirilmesine dikkat edilmiştir. Tabiatın örneği olarak oluşturulan bahçelerin sanatsal gücünü arttıran bu seçiciliğe büyük bahçe kısımları hakkında bilgimiz olan Hsi-Ma Kuang'ın bahçesinde yer alan bitkiler referans gösterilebilir. Manolya (*Magnolia sp.*), erik (*Prunus domestica*), nar (*Punica granatum*), şeftali (*Prunus persica*) ve portakal ağaçları (*Citrus sinensis*) gibi güzel kokulu çiçekleri olan ağaçlar; çam (*Pinus sp.*), sedir (*Cedrus sp.*) ve ardıç (*Juniperus spp.*) gibi her dem yeşil ağaçlar; formu ile dikkat çeken salkım söğütlerle (*Salix sp.*), muzlar (*Musa ensete*) ve bambular (*Bambusa*) bahçede kullanılan başlıca ağaç türleri olmuştur. Bu bitkilerin bir arada kullanılmalarıyla oluşturulan bitki grupları ile soliter kullanımlarının içerdiği sembolik anlamlara örnek olarak; soğuk mevsimin üç arkadaşını simgeleyen çam, erik ve bambu grubu, uzun ömrü simgeleyen çam ve bambu grubu, yalnız kullanıldığında ölümsüzlüğü simgeleyen şeftali ağaçları ile verimliliği simgeleyen muz gösterilebilir.

Salkım söğüt, bambu korusu ve eğri gövdeli çam ağaçlarına suni göllerin, tepelerin ve akarsuların bulunduğu büyük bahçe kısımlarında rastlanırken, evin daha gizli olan özel kullanışlı avlularında daha çok çiçekler ve çiçekli küçük ağaçlar yer almıştır. Avluları büyük bahçe kısımlarından ayıran saksılardaki kasımpatılar (*Chrysanthemum spp.*), duvarlardan sarkan mor salkımlar (*Wisteria sinensis*) ve tellere sardırılmış olan güllerle (*Rosa spp.*) havuzları süsleyen nilüfer çiçekleri (*Nymphaea spp.*) olmuştur (Akdoğan, 1974).

Şekil 2. 56 Yasakent'te kaya bahçesi

[www.ibiblio.org 22.11.05]

Şekil 2. 57 Yasakent'te yapay su kanalı

[www.ibiblio.org 22.11.05]

Dağların, tepelerin ve adaların sembolleri olarak kullanılmalarının yanı sıra kendilerine ait güzellikleri, kıvrıntıları, büyüklükleri, tekstür ve pozisyonlarıyla bahçede tabiata ait heykeller olma sıfatıyla taşlar ve kayalar, Çin bahçelerinin vazgeçilmez tasarım elemanları olmuştur (Akdoğan, 1974).

Kayaların dünyanın iskeleti olduğuna inanıldığı gibi, büyük bahçe kısımlarında yer verilen nehirlerin de *kan damarları* olduğu kabul edilmiştir (Zorlu Bekiroğlu, 1992). Çin kültüründe suyun yaşam kaynağı olarak ifade edilmesi, Çin bahçelerinde vazgeçilmez tasarım elemanı olduğunun kanıtıdır.

2.3.3.2 Japon Avluları

Japonya'da bahçe, halkın tabiat sevgisinin ve özleminin bir göstergesi olmuştur. Kökeni MÖ 3. yüzyıla dayanmakla birlikte, bahçe düzenleme fikri, Çinli Budist misyonerler etkisiyle değişime uğramıştır. Günümüze ulaşan bilgiler sayesinde özellikleri öğrenilen ilk bahçe örneklerinde olduğu gibi, su, bitki ve kayalar, Çin bahçelerinde kullanıldığı gibi Japon bahçelerinin de vazgeçilmez tasarım elemanları olmuştur (Akdoğan, 1974).

Japon ev mimarisinde iç mekanlardan tabiata uzanış olarak düşünülen bahçenin, bina ile uyumlu olmasına özen gösterilmiştir (Şekil 2.58).

Şekil 2. 58 Japon Avlusu (Daisen-in, Kyoto; Toriiwaro inn, Kyoto)

Bahçede yer verilen su elemanlarının farklılığı ile bütünleşen köprüler, kuşların konaklaması için bahçenin farklı kısımlarına yerleştirilen kuş yuvaları, çay seramonilerinin gerçekleştirildiği çay evleri bahçeyi süsleyen yapılar olmuştur. Bitkilerin şekillendirilerek heykelleştirilmesi, vahşi tabiatın küçük örneği olma niteliğinde düzenlenen kaya bahçeleri, kum, taş ve çakılın farklı şekillerde

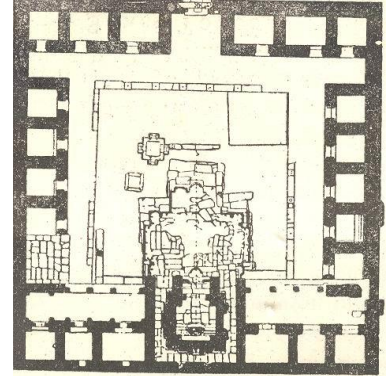
düzenlenmesiyle suyun simgelendiği kuru bahçeler (Şekil 2.59), ortasında adaların oluşturulabileceği büyüklükte olabilen su bahçeleri Japon bahçelerinin belirgin özelliklerini oluşturmuştur. Japon kültüründe mahremiyet, tabiatla iç içe yaşama düşüncesini gerçekleştiren düzenlemeler ile birlikte sağlanmıştır (Akdoğan, 1974).

Şekil 2. 59 Kuru bahçe (Ryoan-ji Tapınağı kaya bahçesi, Japonya) [www.carto.net 22.11.05]

2.3.4. Hint Kültürü Etkisinde Şekillenen Avlular

Budizm etkisiyle şekillenen Hint bahçe mimarisinin en önemli örnekleri, vaktin hoş geçirildiği yer anlamına gelen *vihara* (Şekil 2.60) denilen manastırlar olmuştur. Hint kültüründe avlu, kutsal kabul edilen havuzun yer aldığı, etrafını dervişlere ait odaların çevrelediği, ayinlerin gerçekleştirildiği kutsal mekandır. Avluya direkt açılan odaların önünün revaklarla çevrelenmiş olması, avlu içindeki sirkülasyonu rahatlatması açısından tercih edilmiştir (Özköse, 1995)

Şekil 2. 60 Vihara planı

MÖ 5. asırda İran işgali ile MÖ 4. asırda Yunan işgali sonucu bahçe kültüründe değişimlerin yaşanmasına rağmen, bu değişimden çok etkilenmemiş olan Hint avluları, MS 10. yüzyıl sonlarında başlayan Türk işgalinin uzun süren hakimiyete dönüşmesi sonucu, İslam kültürü etkileriyle değişime uğramıştır. İslam mimarisinin birçok örneğinin bulunduğu Hindistan'da İslamiyet'in etkisiyle avlu kuruluş planı *cihar bağ* plan düzeninde oluşturulmuştur. Bölgenin su bolluğu, yüksek duvarlarla çevrilmiş avlunun düzenlenmesinde tasarım elemanı olarak suyun kullanılmasında

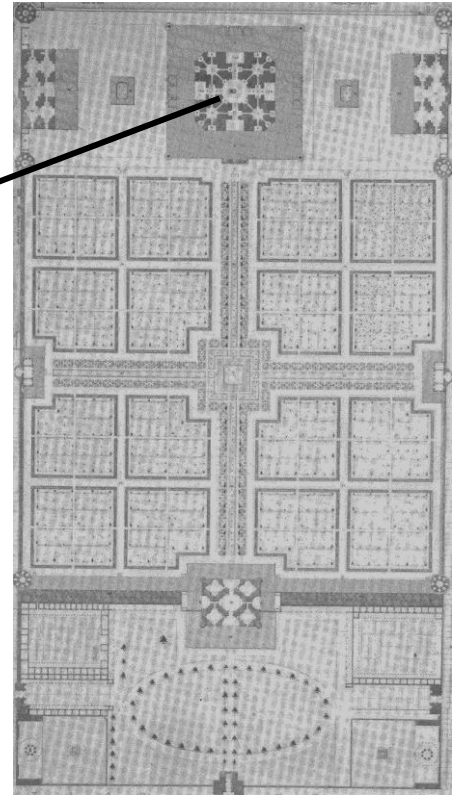
büyük olanaklar sağlamıştır. Avlunun merkezinde konumlandırılan anıt mezar niteliğinde *baradari* denilen kutsal yapı İslam kültürü etkisiyle avluya kutsal kimlik kazandırmıştır (Özköse, 1995).

Türk-Hint mimarisinin ortak ürünü olan Tac Mahal geniş bir avlu içinde yer alan anıt mezardır. Anıtsal bir kapıdan Taç Mahal'in bulunduğu bahçeye girilir ve bu kapının, bir kadının yüzünü örten ve nazikçe açılması gereken bir peçe olduğu düşünülür.

Tac Mahal'in önünde bahçe boyunca uzanan ince uzun bir havuz bulunmaktadır. Bölgenin su bolluğu, yüksek duvarlarla çevrilmiş avlunun düzenlenmesinde tasarım elemanı olarak suyun kullanılmasında büyük olanaklar sağlamıştır. İslam-Hint kültür etkileşimleri sonucu, İslam mimarisinin önemli yapılarından olan medreselerin avlulu plan düzeninin esin kaynağı olarak, eğitim kurumu ve ibadet mekanı olma özelliği taşıyan Budist viharaları gösterilmiştir (Özköse, 1995).

Şekil 2. 61 Mümtaz Mahal'in mezarı olarak yapılan Tacmahal bir *baradari* örneğidir. (Agra, Hindistan)
[http://www.op97.org 20.11.05]

Şekil 2. 62 Tacmahal'in planı

2.3.5. İslam Kültürü Etkisinde Şekillenen Avlular

İslamiyet, Arabistan'da doğup kısa sürede Filistin'den başlayarak Irak, Suriye, Mezopotamya ve Mısır'ı takiben İran, Türkistan, Pencap'ın bir kısmı ile kuzey Afrika'dan İspanya'ya kadar yayılmıştır. Geniş bir bölgede, çeşitli uygarlıklara uzun

süre hakim olmanın sonucu, İslam kültürünün, belirli bir ülke veya halka ait olmanın ötesinde, çeşitli uygarlıkların kültür ve sanat gelenekleri üzerinde olgunlaşıp, hepsine İslamiyet'e has ortak özellikleri kabul ettirmiş olduğu söylenebilir (Akdoğan, 1974).

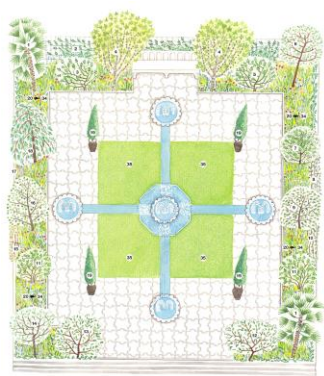
Kur'an'da cennet, ağaçlarla gölgelendirilmiş, nar ve hurma ağaçlarının bol meyveleriyle süslü, fiskiyeli havuzların serinlettiği ve içinde dolaşan zarif hurilerin soğuk şerbetler sunduğu, bir yaşama mekanı olarak tasvir edilmiştir (Akdoğan, 1974). Cennet bahçesi, bir başka deyişle içerde olan ve yaşam gücünün mutluluk veren bu bolluğunu yaşayan ile düşmanca olmasa da huzur vermeyen, dışta ve yabancı olan arasında çizilmiş sınırla belirlenir (Mayer-Tasch, 2003). Müslümanlar, bu düşünceye dayalı içe dönük yapıdaki cennet mekanına olan özlemlerini yaşadıkları alemde de dış etkilerden korunaklı, içinde bolluk ve bereketin hakim olduğu bahçeler oluşturarak gidermeye çalışmışlardır.

Hangi ülkede olursa olsun İslam bahçe sanatının şekillenmesinde din felsefesi kadar, İslamiyet'in yayılmış olduğu ülkelerdeki sıcak ve kurak iklim şartlarının da büyük rolü olmuştur. Oluşturulan bahçelerin uzun ömürlü olabilmesi, su ihtiyacının dağlarda eriyen suların kanallar aracılığıyla kente taşınmasını sağlayan sulama tesisatı sağlamıştır (Zorlu Bekiroğlu, 1992). Sulama ihtiyacının yanı sıra avlunun merkezine konan fiskiyeli havuzlar sayesinde, içe dönük cennet mekanı imajına yaklaştırmanın yanı sıra suyun ahengiyle yaşamın büyük kısmının geçtiği avluyu canlandırmıştır.

İslam kültürü etkisiyle oluşturulan avlularda, İslamiyet'in geniş bir bölgeye yayılmış olmasının avantajıyla çeşitli uygarlıkların bahçelerinde yer vermiş olduğu bitkiler, referans alınarak kullanılmıştır. Çınar (*Platanus sp.*) ağaçları uzun ömürleri ve heybetli görünüşleri ile en çok sevilen gölge ağaçları olmuştur. Servilerin (*Cupressus sp.*) ve kavakların (*Populus sp.*) kullanımında göğe uzanan sütun formları ile yuvarlak formu çınarlar arasında oluşturduğu kontrasta dikkat edilir. Yazın gölge yapan karaağaç (*Ulmus sp.*), dişbudak (*Aesculus sp.*), meşe (*Quercus sp.*), söğüt (*Salix sp.*) gibi ağaçların kışın yapraklarını dökmesiyle avluya ulaşan ışık miktarı artar. Sıcak ve kurak iklimin hakim olduğu bölgelerde koyu yeşil renkleriyle her dem yeşil ağaçlar psikolojik olarak serinlik hissi verirler. Erik (*Prunus domestica*), kayısı (*Prunus armeniaca*), şeftali (*Prunus persica*), badem (*Prunus dulcis*), elma (*Malus communis*), armut (*Pyrus communis*), kiraz (*Prunus avium*), incir (*Ficus carica*), dut (*Morus sp.*), portakal (*Citrus sinensis*), limon (*Citrus limonum*) gibi ağaçlar gerek yaprak ve

çiçeklerinin kokuları gerekse meyveleri için avluda yer verilen ağaçlardır. Gül (*Rosa sp.*), nergis, karanfil (*Dianthus spp.*), lale (*Tulipa*), sümbül, müge, kadife, şebboy, yasemin (*Jasminum spp.*), menekşe (*Vinca spp.*) avluya renk veren ve güzel kokuları ile yaşam sevincini arttıran süs bitkileridir. Havuzları süsleyen nilüferler (*Nymphaea spp.*) aynı zamanda bezeme figürü olarak duvarları süslemektedir (Aydın, 1993).

Bitkiler görsel değerlerinin kattığı güzelliğin yanı sıra bahçede kullanılmak üzere sembolik anlamlarına göre seçilmişlerdir.

Şekil 2. 63 İslam avlu genel planı

Bu bilgiler ışığında İslam kültürü etkisiyle oluşturulan avlular, farklı ekolojik ve coğrafik özelliklere sahip İran ve İspanya avluları olarak iki başlık altında anlatılacaktır.

2.3.5.1 İslam Kültürü Etkisinde İran Avluları

İran kültüründe tabiata gösterilen saygı ve hayranlık, İslamiyet'in kabulünden sonra değişmeden varlığını korumuştur. İranlılar için bahçe, tabiatın küçük bir modeli olan, yaşamın büyük kısmının içinde geçtiği yaşam mekanı olmuştur.

Bahçe tarihinin ilk örneklerinden bu yana *cennet*, iki büyük nehir tarafından dört kısma bölünmüş bir mekan olarak düşünülmüş ve yeryüzünde bu mekana benzer bahçeler yaratılmaya çalışılmıştır. İran bahçesinin planı da, bu düşünce ile birbirini dik kesen iki aksla şekillendirilmiş ve bu plana *dört bahçe* anlamına gelen *cihar bağ* denilmiştir (Şekil 2.64).

Şekil 2. 64 Ciharbağ Planı

Geleneksel olarak bahçe içinde, dört amaca uygun özellik sağlanmaya çalışılmıştır. Bunlar: sulama ihtiyacı, sükunet ve musiki için su; serinlemek için gölge; renk ve koku için çiçek; kulak ve ruh zevki için musikidir (Akdoğan, 1974).

Şekil 2. 65 Hotelcourtyard (İsfahan, İran) [<http://express.irkutsk.ru/cult/dgd/15.jpg> 20.11.05]

Su, İran bahçelerinde, avlunun en önemli aksı üzerinde konumlandırılan havuzlarda çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Yer yer kaskatlı havuzların oluşturulmasıyla hareketlendirilen suyun, avlunun büyüklüğüyle orantılı olarak değişen çeşitli geometrik şekillerde oluşturulan havuzlarda durgun olma özelliğinden yararlanılmıştır. Bu havuzlar, su aynası görevi görerek gökyüzünün yansımasıyla avlunun aydınlatılmasını sağlamıştır. Havuzların vazgeçilmez elemanı olan fiskiyelerin kullanımı suya hareket kazandırmanın yanı sıra avlu içinde musikili bir ahenk yaratmıştır (Zorlu Bekiroğlu, 1992).

İran ekolojisine uygun kavak (*Populus spp.*), y alancı çınar yapraklı akçaağaç (*Acer pseudoplatanus*), karaağaç (*Ulmus spp.*), söğüt (*Salix spp.*), sakız, dış budak (*Aesculus spp.*), gibi ağaçlar gölge verecek şekilde avluların duvarları boyunca kullanılmıştır. Ölümü sembolize eden servi (*Cupressus spp.*) ağaçları ile ümit dolu hayatı simgeleyen badem (*Prunus dulcis*), erik (*Prunus domestica*), kiraz (*Prunus avium*), nar (*Punica granatum*), kayısı (*Prunus armeniaca*) ağaçları gibi çiçekli meyve ağaçları avluda yer verilen diğer ağaçlardır. Nergis, sümbül, lale, çiğdem, zambak (*Lilium spp.*), çuha çiçeği, hatmi (*Hibiscus spp.*), süsen (*İris spp.*), gül (*Rosa sp.*) gibi çiçekler de İran bahçelerinin vazgeçilmez süs bitkileri olmuştur (Akdoğan, 1974).

2.3.5.2 İslam Kültürü Etkisinde İspanya Avluları

İslamiyet'in Kuzey Afrika üzerinden İspanya'ya ulaşması sonucu; yazları sıcak ve kurak olan İspanya'da gölge ve serinlik ihtiyacıyla beraber belirli ölçüde içe dönük planla mahremiyetin sağlanması gereği, bahçenin en belirgin özellikleri haline gelmiştir. İklim ve sosyal yapının etkili olmasının yanı sıra Roma uygarlığı kalıntıları üzerine yerleşmiş olması da İspanya bahçelerinin oluşumunda etkili olmuştur. Roma *atrium*larında olduğu gibi İspanya'da da bahçeler, yüksek ve dışa kapalı sağır duvarlarla çevrenip, aralarında geçişlerin olduğu avlu komplekslerinden oluşturulmuştur. İslamiyet'in etkisiyle İspanya avluları, yeryüzünde cennet idealinin gerçekleştirilmeye çalışıldığı, akan suyun serinliği ve müziği ile insanın ferahlayıp rahatlayabileceği, yapının bir çeşit açık oturma odası olmuştur (Aydın, 1993).

Genellikle yapının gölgesine sığınmış dış mekan niteliğinde kendini gösteren avluları çevreleyen ince sütunlar, at nalı şeklindeki kemerler, geometrik şekillerdeki taş ve çini kabartmalarla yapıların donatılması İslam süsleme sanatının göstergesidir (Akdoğan, 1974).

Şekil 2. 66 Arkeoloji Müzesi bahçesinde suyun içinde göğün ve çevresindeki binaların aksı seyredilebilmektedir. (Cordoba, İspanya)

Şekil 2.67 Generalife Sarayı'nda kanal şeklinde su kullanımı (Granada,İspanya)
[blogimages.serioirenet.be/ingrid_en_paco/49-be8576bdf655ac016dd19bff654db269.jpg13.12.05]

Suyun, İslamiyet'e göre; içine ellerini sokulup oynanabileceği, göğün aksinin su yüzünde veya içinde seyredilebileceği, fiskyelerinden en içli müziğin dinlenebileceği bir unsur olması, avlularda vazgeçilmez tasarım elemanı olarak kullanılmasını sağlamıştır (Zorlu Bekiroğlu, 1992).

Geniş havuzlarda oluşturulan su aynaları (Şekil 2.66), gökyüzünü bütün renk ve bulut gösterileri ile bahçe mekanına indiren bir sanat anlayışı ile avluyu

aydınlatırken, kanalların oluşturularak iki tarafının fiskiyelerle kuşatılması (Şekil 2.67) su aynalarından farklı olarak, suyun, avluya serinlik hissi verirken müzik oluşturmasını sağlamıştır (Akdoğan, 1974).

İspanya'da farklı iklim ve ekolojik şartların hakim oluşu, bitki kullanımında İspanya avlularını diğer İslam avlularından ayırmıştır. Avluyu psikolojik yönden serinletmek için defne (*Laurus nobilis*), mersin (*Myrtus communis*), portakal (*Citrus sinensis*), porsuk (*Taxus baccata*), servi (*Cupressus sp.*), sedir (*Cedrus sp.*) gibi koyu yeşil renkli, parlak yapraklı bitkiler ile palmyeler, hurma (*Diospyros sp.*) ve nar (*Punica granatum*) ağaçları kullanılmıştır.

Aynı amaçla kullanılan yasemin (*Jasminum spp.*), süsen (*İris spp.*), nergis, gül (*Rosa spp.*) gibi çiçeklerin serinlik hissini yaratacak nitelikte soğuk renklerden oluşmasına dikkat edilmiştir. Sıcaklığın çok yüksek olduğu yaz aylarında avluyu renklendiren çiçeklerin aşırı sıcağa dayanıksız olacağı düşünülerek; yer, duvar ve merdiven basamakları renkli seramiklerle kaplanmıştır (Akdoğan, 1974).

2.4 Avlu Oluşumunu Etkileyen Faktörler

Doğanın bina içine taşınmasını sağlayan avluların konumlanmasında ve oluşumunda; bölgenin topografik ve iklimsel özellikleriyle bölgede yaşayan halkın kültürel, psikolojik ve ekonomik özellikleri etkili olmuştur (Özdemir, 1994).

İnsan yaşamı; yalnız kalma, toplum içinde yer alıp sosyalleşme, iklimsel etkilerden korunma gibi ihtiyaçların karşılanmasına yönelik çeşitli boyutlarda gerçekleştirilen aktivitelerden oluşmaktadır. Avlu kullanım amaçları da bu aktivitelere göre belirlenmektedir. Yerleşim tarihinin ilk dönemlerinden bu yana avlular;

Planlama unsuru olarak; iklim düzenleyici rolü ile kentin nefes alan noktası olmanın yanında, kent içinde yeşil alana olan özlemin ve savunma ihtiyacının bina içinde karşılandığı,

Günlük yaşam yeri olarak; yemek yapmak, çamaşır yıkamak gibi ev işlerinin gerçekleştirildiği,

Gece yaşam yeri olarak; iklimi sıcak - kuru olan bölgelerde geceleri serinliğin sağlanması sayesinde oturma ve yatma yeri olarak kullanıldığı,

Ev içi üretim yeri olarak; pekmez, bulgur, salça, reçel, şarap gibi yiyecek ve içeceklerin üretildiği, halı ve kilimlerin dokunduğu, tavuk, horoz, ördek gibi hayvanların kümeslerinin bulunduğu, kışlık yiyeceklerin ve odunların saklandığı kilerin yer aldığı,

Sosyal yaşam yeri olarak; toplu ibadetlerin, cenaze törenlerinin, düğün törenlerinin, konserlerin gerçekleştirildiği, kısaca ne amaçla olursa olsun insanları bir araya toplayan mekan olma özelliği göstermiştir (Özköse, 1995).

Kişisel, toplumsal ve biyolojik ihtiyaçları karşılamak için gerçekleştirilen aktivitelere mekan olacak nitelikte oluşturulan avluların mimari ve peyzaj tasarımları yapılırken, konfor koşullarının sağlanmasına özen gösterilmiştir.

Teknolojik gelişmelerin sağladığı olanakların oluşturduğu psikolojik ve fiziksel rahatlık olarak nitelendirilen konfor, duvarlarla çevrili mekan olan avlunun özelliklerine bağlı olarak farklı isimler alır. Avlunun korunaklı bir mekan oluşu sebebiyle iklimsel konfor ve ısı konforundan, yolla bağlantısının geçitlerle sağlanması sebebiyle ses konforundan, kullanıcıların doğaya olan özlemlerini gidermek amacıyla peyzaj tasarımıyla avlunun cennet bahçesi imajına yaklaştırılması sebebiyle görsel konfordan söz etmek mümkündür. Yaşam kalitesini yüksek tutmak için her türlü konfor koşulunun sağlanması gerekir (Pultar, 1994), (Dil, 1998).

Tez kapsamında; fiziksel faktörler, dini ve kültürel faktörler ile prestij faktörleri olmak üzere üç ana başlık altında inceleyeceğimiz avlu oluşumunu etkileyen faktörler, avlularda gerçekleştirilen mimari ve peyzaj tasarımların farklı konfor ihtiyaçlarını karşılaması yanında gerçekleştirilen tasarımların avluları toplumsal statü göstergesi haline getirdiği göz önünde bulundurularak ele alınacaktır.

2.4.1. Fiziksel Faktörler

Avlunun ortaya çıkış nedeni; bilinen en eski yerleşimlerde her türlü dış etkiye karşı fiziksel anlamda korunaklı açık mekan ihtiyacıdır (Özköse, 1995). Bina kütleleri arasında yer alan iç bahçe niteliğindeki avlular, hem iklimsel etkilerden korunmayı hem de insanlara zararı dokunacağı düşünülen diğer fiziksel etkenlerden savunmayı sağlayacak nitelikte oldukları için korunaklı açık mekan ihtiyacını karşılamak için en uygun yaşam mekanları olmuştur.

Duvarlarla çevrili oldukları için iklim düzenleyici rol üstlenmesinin yanı sıra, kent içinde birbirine komşu olarak konumlandırılan avlular, Oscar Newman'ın dediği gibi, komşuluk dayanışmasını destekleyerek kent halkının güçlenmesini sağladıkları için, kent içinde doğal yollarla savunulabilir olan en yaşanabilir mekanlar olmuşlardır (Wycherley, 1991).

Avlu oluşumunu etkileyen fiziksel faktörler; iklim etkilerine karşı ve savunma amaçlı korunma isteği başlıkları altında, insan yaşamının kültürel, toplumsal ve psikolojik değerleri göz önünde bulundurularak anlatılacaktır.

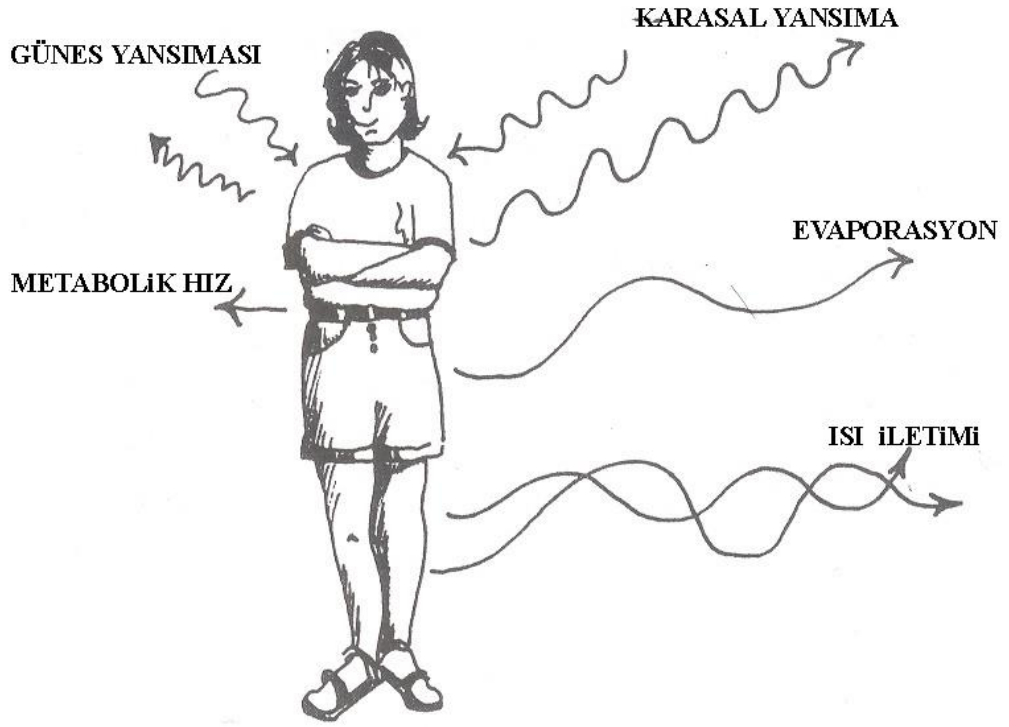
2.4.1.1. İklim Etkilerine Karşı Korunma İsteği

Orta kısmında bulunduğu binanın duvarlarıyla çevrelenmiş avlular, tarih boyunca iklimin olumsuz etkilerinden korunmuş mekan olmanın yanı sıra, bitkisel tasarımda yer alan bitkiler ile avlu içine dolan rüzgarın etkileşimi sonucu; serinletici, rüzgar tutucu, gölge yapıcı, nemlendirici ve havalandırma sağlayıcı iklimi dengeleyen mimari çözüm olmuşlardır (Özköse, 1995).

Binaların veya yüksek bahçe duvarlarının içinde yer almaları, avluların; farklı sıcaklık, ışık, nem değerleri ve rüzgarın etkisi ile kendilerine has mikroklimatik özelliklere sahip olmalarını sağlamıştır. Mikroklimada iklimsel konfor koşullarının sağlanması için insan vücudu ihtiyaçları, kullanılan en önemli araç olmuştur. Bunalmadan ısınma, sert rüzgardan korunma, gölgelenme ve güneşlenme gibi ihtiyaçlar, iklimsel konfor koşullarının belirlenmesinde önemli kriterler olarak kabul edilmiştir (Özköse, 1995), (Johnston and Newton, 2004), (Şekil 2.68).

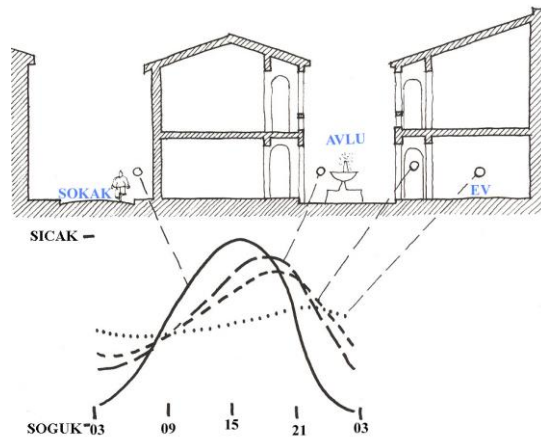
Gerek mimari gerek peyzaj tasarımı olsun, iklime duyarlı mimari çözüm olarak sürekliliğinin sağlanması için avlu tasarımlarının yerel mimari (vernacular architecture) kriterlerine uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Avlu oluşumunda, bölgenin topografik, iklimsel ve ekolojik özellikleri yerel mimariyi oluşturan en önemli kriterlerdir (Turner, 2003).

İklimsel konforun sağlanması amaçlanan avlular için mikroklima; ısı, nem, ışık ve rüzgar başlıkları altında anlatılırken; mikroklimatik koşulların sağlanmasında bina yapısını oluşturan mimari tasarımı destekleyen peyzaj tasarımının önemi vurgulanacaktır (Özköse, 1995), (Johnston and Newton., 2004), (Brown and Gillespie, 1995).

Şekil 2. 68 İnsan vücudunda enerji dengesi sağlandığında iklimsel konfor koşulları sağlanmış demektir.

Isı: Çevresinde genellikle odaların sıralandığı avlular, yaşam mekanlarına doğal güneş ışınlarının ulaşmasını sağlamaktadır. Özellikle ısının gün boyu yüksek, geceleri ise düşük olduğu sıcak kuru iklim bölgelerinde iklimsel konfor için gerekli olan uygun ısı ve nem miktarının sağlanmasında, avlular yaygın olarak kullanılmaktadır (Yaşa, 2004).

Şekil 2. 69 Sıcak iklim kuşağı için sokak, avlu ve yapı içindeki ısı farkları grafiği
(Çizen: Michael Cockram)

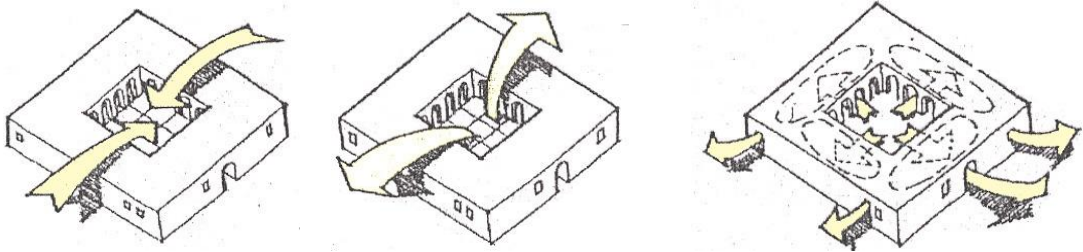
Isı ve bağıl nem, alt limitin altına düşerse, konforun sağlanması için gölgelemeye; üst limitin üstüne çıkarsa rüzgarın serinletici etkisine ihtiyaç duyulur. Bu limitlerin bilinmesi; tasarımcılara binaların konumlandırılması, boyutlandırılması ve gölgelendirilmesi konusunda yardımcı olmaktadır (Givoni, 1969).

Güneş ışınlarının avluya ulaşmasıyla ısınan avlu zemini, döşemede kullanılan malzemenin ısı niteliğine bağlı olarak; taşta uzun, toprakta biraz daha kısa süre depolanır.

Gün batımıyla avlu zemininden soğuk olan hava tabakasına ısı transferi olur. Isınan hava tabakası yükselerek, soğuk hava tabakasıyla yer değiştirir.

Avlu dışında, ısının maksimum dereceye ulaşması ile avlu; hava bacası görevi görerek, bina içindeki havayı temizler ve ısı konforunun sağlanmasına yardımcı olur.

Avlu zemini ile hava tabakası arasında gerçekleşen ısı alışverişi, avlu zemini soğuyana kadar devam eder. Tamamen soğumuş olan avlu, güneş ışınlarının dik geldiği öğle saatlerinde yeniden ısınmaya başlar. Avlular, bu ısı döngüsü ile *pasif ısınma ve soğuma fonksiyonlarını* yerine getirmiş olurlar (Güçer, 1994), (Yaşa, 2004).

Şekil 2.70 Avlunun pasif ısınma soğuma döngüsü

Gündüz - gece ısı farkının azaltılması için avlu içinde gerçekleşen pasif ısınma ve soğuma döngüsünün sürekliliği sağlanmalıdır. Bunun yapılabilmesi için, Rapaport'un da söylediği gibi; bina oluşumlarında kerpiç, çamur, taş gibi yüksek ısı kapasiteli malzemelerin kullanılarak, gün içinde ısının depolanması ve kompakt bir geometri ile kapalılığın sağlanarak direkt güneş ışığının düştüğü zeminin korunması gerekmektedir. Bunların yanında, ısı artışını kontrol altına almak için; pencere sayısının azaltılması, boyutlarının küçültülmesi ve yüzey radyasyonunu düşürmek için pencerelerin binanın üst kısımlarına yerleştirilmesi gerekmektedir. Isının maksimum derecede yansıtılmasını sağlayacak açık renklerin tercih edildiği, avluları çevreleyen bina duvarlarının mümkün olduğunca kalın tutulması, sıcaklığın avlu

içine girmeden uzun süre duvar çevrelerinde dolaşarak etkisinin zayıflamasına ve iç sıcaklığın dışa nazaran düşük kalmasına yardımcı olur (Aksoy, 1991), (Turner, 2003), (Dil, 1998).

Şekil 2. 71 Sıcak ülkelerde evlerin içinde hava dolaşımını desteklemek için her katta dikey bir hat boyunca açılan pencereler sayesinde avludan yapının içine serin hava çekilir (Özköse, 1995).

Kuzey bölgelere gidildikçe iklimin soğuması ile daha fazla ısının korunması için daralan avlular; güney bölgelere gidildikçe iklimin ısınması ile genişlemektedir. Genel olarak avlunun yapısını şekillendiren ve boyutlandıran bu etken, mimari tasarımı olduğu kadar peyzaj tasarımını da etkilemektedir (Johnston and Newton, 2004).

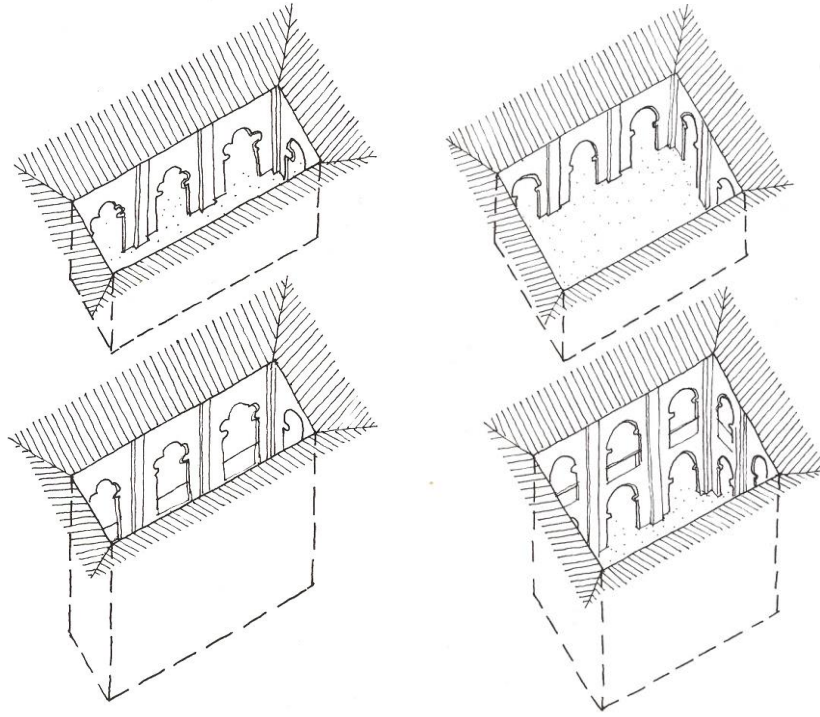
Dar avlularda zemine ulaşan güneş ışınlarının daha az oluşu, bu avluların her mevsim diğerlerine göre daha gölgeli ve serin olmasına sebep olur. Geniş avlular ise dar avluların aksine zemine güneş ışınlarının rahatlıkla ulaştığı avlulardır. Uzmanlara göre avluların hava değişimini sağlayacak nitelikte genişlik ve derinlikte olması yeterlidir (Özköse, 1995), (Johnston and Newton, 2004), (Şekil 2.72).

Avlularda özellikle yaz aylarında ihtiyaç duyulan gölgeli mekan, estetik değerleri yüksek bitkisel tasarım ile oluşturulmaktadır. Bölge koşullarına uygun gerçekleştirilen bitkilendirmeler ile yaz aylarında istenilen gölge; ağaç, ağaççık ve çalılarla sağlanmış olur. Bitkisel tasarımda yer verilen yaprak döken bitkilerin kış aylarında yapraklarını dökmesi ile de güneş ışınları avluyu ısıtır.

Bitkilerin gölge sağlama fonksiyonu yanında yaşam faaliyeti olan transpirasyon ve evaporasyon sayesinde bitkiler avluda ısı konforu sağlanması için kullanılır. Gün içinde ısı konforunun sağlanmasına yardımcı olan bitkilerin temel önemi gün batımından sonra da devam eder. Üstü bitkilerle kapatılmış olan avlularda, geceleri radyasyon kaybının önlenmesi ile serin hava etkisi ertesi güne kadar korunmuş olur. Duvarların boyulu bitkilerle gölgelemesi de binaların aşırı ısı depolamasını

engelleyerek bina çevresindeki ısının 10-14 derece kadar değişmesini sağlar (Johnston and Newton, 2004), (Özköse, 1995), (Safarzadeh and Bahadori 2004).

Sıcak-kuru iklim bölgelerinde bahçede vazgeçilmez olan su, peyzajın diğer bir tasarım elemanı olarak genellikle havuz şeklinde avlularda yer almaktadır. Genellikle yağmur sularının toplanması için kullanılan, çeşitli form ve boyutlarda avlunun ortasında oluşturulmuş olan havuzlar, yüzeyinden geçen havayı soğutması ile avlunun doğal soğumasına yardımcı olmaktadır (Güçer, 1994), (Erdal, 2003).

Şekil 2. 72. Derin ve derin olmayan dar ve geniş avlular

Nem: İyi yapılmış bir bitkisel tasarım sayesinde sert zemine nazaran daha uzun süre nemi tutan bitkilerle avlunun nem derecesini ayarlamak mümkün olur.

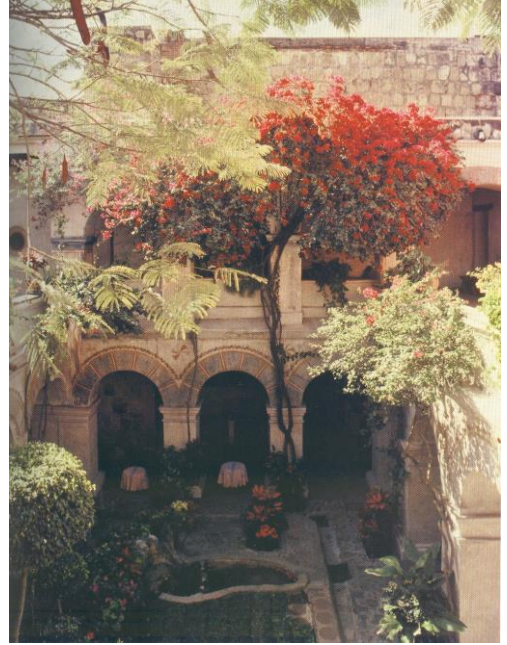
Gölge sağlayıcı ve rüzgar tutucu olmalarının yanı sıra nem oranını dengeleyen bitkilerin etkisini güçlendirmek için suyun kullanılması avlu tasarımında suyun vazgeçilmez olmasının kanıtıdır. Genellikle avlu ortasına yerleştirilen havuzlarda, suyun fiskiyeyle hareketlendirilmesi, hava nemliliğini arttırarak avlunun pasif soğumasına yardımcı olmaktadır (Johnston and Newton, 2004), (Özköse, 1995), (Güçer, 1994).

Şekil 2. 73 Üstü mor salkımlarla örtülü bir avlu örneği (El Gecko Restoranı, Oxaca, Mexico)

Şekil 2. 74 Avludaki fiskiyeli havuz (Hotel Camino Real, Oxana, Mexico)

Şekil 2. 75 Avluda uygun bitkisel tasarım örneği (Hotel Camino Real, Oxana, Mexico)

Işık: Avlular; bina kütlesi içinde, iklimin sıcak, soğuk, yağışlı ve kuru olma özelliği ile kullanıcıların ekonomik ve sosyal statülerine bağlı olarak değişen genişlik ve derinlikte oluşturulmaları sebebiyle, çevresinde sıralanmış olan yaşam mekanları için doğal ışık kaynağı görevi görürler. Avlular, bina içindeki iklimsel konfor koşullarının sağlandığı, dış mekan odalarıdır (Turner, 2003), (Özköse,1995), (Oktay, 2002). Doğal ışık kaynağı olan güneş ışığının, dış mekan odalarına ulaşması, avlularda sağlıklı yaşam koşullarını sağlayarak yaşam kalitesini yükseltmektedir.

Genişlik ve derinliklerine bağlı olarak avluların iklimsel özelliklerinin ortaya konması, uygun bitkilerin kullanılmasını sağlar. Derin olmayan avlular, derin avlulara kıyasla her mevsim daha fazla güneş ışığı alır ve geceleri gerçekleşen ısı alışverişini kolaylaştırırlar. Sıcak günlerde, iklimsel konforun sağlanması için bitkilerin gölgeleme fonksiyonu kullanılmaktadır (Reynolds, 2002).

Dar avlularda, ışık miktarının azlığı sebebiyle gölgeye dayanıklı, zeminin yetersiz olması sebebiyle de fazla yer kaplamayacak ve toprak isteği bakımından kanaatkâr olan bitkilerin kullanılmasına özen gösterilmektedir. Bitkisel tasarım için; yerin sınırlı olması sebebiyle dar avlular için en uygun çözüm; iris japonica, Ficus erecta, Pieris japonica, Lonicera thileave, Sedum liveae, Yucca glauca, Fatsia japonica, Hibiscus syracus gibi çok çeşitli bitkinin kullanılması ile oluşturulan dikey bahçeler oluşturmaktır (Johnston and Newton, 2004), (Cooper, 2003).

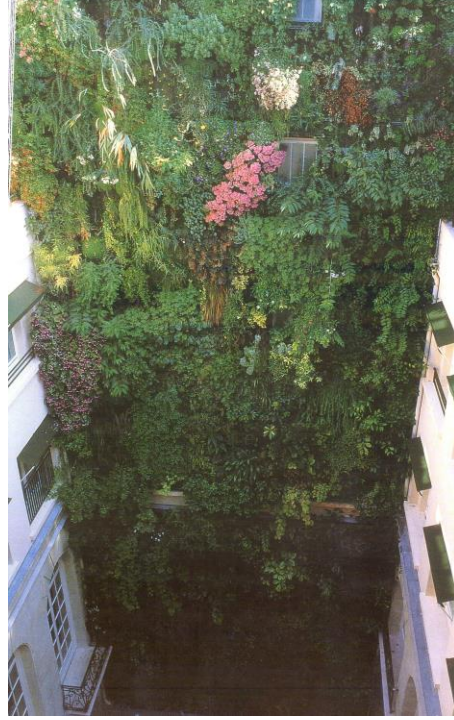
Şekil 2. 76 Derin olmayan avlu örneği Calle Anqueda'da olan avlunun yüzey oranı 1.642'tür.

Şekil 2. 77 Derin avlu örneği Calle Arenillas'te olan avlunun yüzey oranı 0.57'dir.

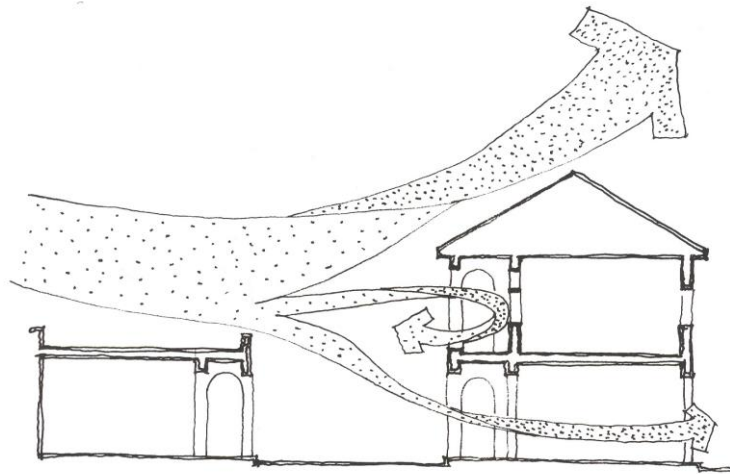
Geniş avlularda ise dar avluların aksine güneş ışıkları yaşam mekanını aydınlatmaktadır. Bitkisel tasarım için; zeminin müsait olması ve avlunun aydınlık olması bitki çeşitliliğini arttırmaktadır. Renkli bitkilerin kullanılarak, arı ve kelebek bahçesi haline gelmesi ile avluların görsel nitelikleri zenginleştirilmiş olur. Geniş avlu tasarımlarında, görselliğin yanı sıra avlunun havasını tazelemek ve kokulandırmak için aromatik özellikleri olan limon ağaçları (Citrus limonum), incir

(*Ficus carica*), lavanta (*Lavandula spica*), karanfil (*Dianthus spp.*), kekik (*Thymus*), yasemin (*Jasminum spp.*) gibi bitkiler de kullanılmaktadır (Özköse, 1995), (Johnston and Newton, 2004).

Şekil 2. 78 Dikey Bahçe (Hotel Pershing Hall, Paris, Fransa)

Rüzgar: Rüzgar, sıcak kuru iklim bölgelerinde iklim dengeleyici olarak kullanılmaktadır. Yatay istikamette hareket etmesi, rüzgarın, gerektiğinde açıklıklardan geçerek avlunun soğumasını sağlamaktadır.

Şekil 2. 79 Rüzgarın avlu ve bina içinde dolaşmasına dayanan rüzgar yakalama stratejisi

Avlu duvarının yükseltilmesi, Baruch Givoni'nin çalışmalarına dayanarak rüzgar yakalama strateji olarak kabul edilir. Zemindeki rüzgarın, düşük çatı ve avlu açıklıklarına doğru hareket ettikçe, yüksek duvarlara çarpmasının esas kabul edildiği bu stratejiye göre rüzgarın büyük bir kısmı, yüksek duvar üzerinden geçip gitmekte, duvarı aşamayan rüzgar ise avlu duvarının alt tarafındaki açıklıklardan geçerek avlu ısisının değişmesini sağlamaktadır (Givoni, 1998), (Reynolds, 2002).

Avlu içerisinde rüzgar faaliyetini şu faktörler belirlemektedir;

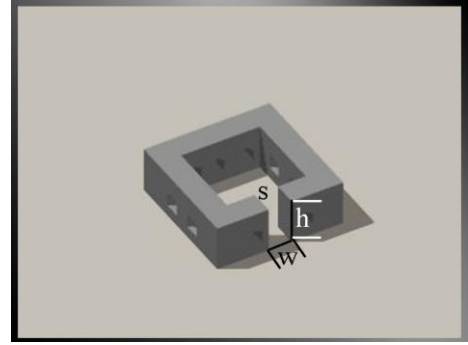
*Avlu yüzeyinin alanı (s)

*Avlu şeklinde formlaşmış binanın ortalama yüksekliği (h)

*Avlu açıklıklarının rüzgara göre pozisyonu

*Avlu açıklıklarının genişliği (birden fazla açıklık olması halinde açıklıkların toplam genişliği) (w)

*yüzey oranı (aspect ratio)

Şekil 2. 80 Avlu içinde rüzgar faaliyetini gösteren faktörler (Çizen:Zerrin Abay)

Avlunun, rüzgardan korunaklı olması için; avlu açıklıklarının, avluyu çevreleyen binanın toplam çevresinin azami %25'i kadar olması ve yüzey oranının 10'dan fazla olmaması gerekmektedir. Yüzey oranı değerinin fazlalığı, avlunun geniş olması ve derin olmaması anlamına gelmektedir. Avlunun korunaklı olması için uygun yüzey oranının olması, zeminin gün içinde ısınmasını, gece radyasyon etkisiyle kolay soğumasını ve rüzgarın avlu içine kolay dolmasını sağlamaktadır. Avlu açıklıklarının binada uygun pozisyonlarda bulunması da rüzgarın avlu içine girmesini kolaylaştıran bir diğer faktördür (Yaşa, 2004), (Reynolds, 2002).

$$\text{Yüzey alanı} = \frac{\text{Taban alanı}}{(\text{Ortalama bina yüksekliği})^2}$$

Şekil 2. 81 Yüzey oranı (aspect ratio)

2.4.1.2 Savunma Amaçlı Korunma İsteği

İlk zamanlarda insanların tabiat içine yerleşmeleri beraberinde tabiatın vahşiliğinden korunma ihtiyacını doğurmuştur. Zaman içinde bir araya gelerek sosyal topluluklar haline alan insanlar, konutlarını birbirine yakın konumlandırarak kentleri oluşturmuş ve böylelikle birbirlerinin varlığından güç alarak yaşamlarını tabiatın vahşiliğine karşı savunulur kılmışlardır.

Gelişen ve değişen yaşam koşullarına bağlı olarak farklılaşan kentler, halkın ekonomik ve sosyal statülerine bağlı olarak değişik şekillerde oluşturulmuştur. Kent içinde çeşitli kullanım amaçlarına hizmet edecek binalar, ilk zamanlarda özellikle iklimsel faktörlerden korunma ihtiyacını karşılamak için avlulu olarak planlanmıştır.

Zamanla iklimsel faktörlerden korunmanın yanında zararı olabileceği düşünülen diğer fiziksel faktörlerden korunma isteği, bina formunun savunulabilir mekan olarak şekillenmesinde etkili olmuştur. Binanın konumu, bina yapımında kullanılan materyallerin özellikleri, bina girişlerinin kontrolünü sağlamak için planda mümkün olduğu kadar az sayıda ve küçük açıklıklara yer verilmesi ile özel ve kamusal kullanım hiyerarşisine uygun sirkülasyonun sağlanması savunulabilir yapıların oluşumunda öncelikli olan etkenler olmuştur (Newman, 1972).

Özellikle ortaçağ mimarisinin önemli tasarım elemanı olan ve devrin yaşam koşullarına uygun olarak çevrelerinin su dolu hendeklerle çevrili oluşu ile şatolar, gerek salgın hastalıklara gerek düşmanlara karşı savunulabilir yaşam mekanı olmuştur (Şekil 2.82).

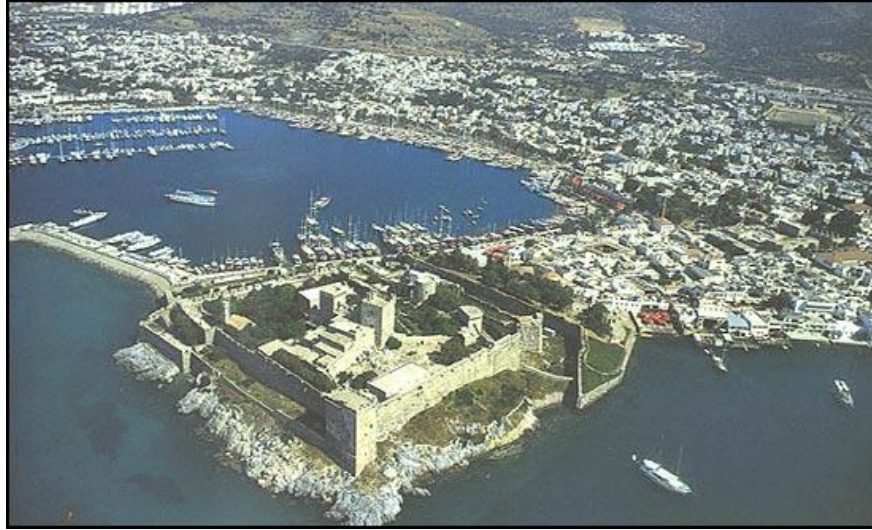

Şekil 2. 82 Bodiam Şatosu, İngiltere
[<http://www.mythandlegends.net/newenglishcastles.html> 14.12.05]

Savaşların yoğun yaşandığı ve güvenliğin sağlanmasının zorunlu olduğu dönemlerde oluşturulan kaleler ve saraylar da savunma ihtiyacı ile avlulu planda oluşturulmuşlardır (Şekil 2.83-2.84).

Şekil 2. 83 İshak Paşa Sarayı, Ağrı

Şekil 2. 84 Bodrum Kalesi, Muğla

2.4.2. Dini ve Kültürel Faktörler

Avlu oluşumunu etkileyen fiziksel faktörlerine ek olarak birey olmasının yanında çevresi ve içinde bulunduğu toplumla bütünleşme ihtiyacı yoğun olan insanın; kişisel ve toplumsal sosyal yapısı, psikolojik durumu, ekonomik yapısı ve dini inancı etkileri ile ortaya konan, tez kapsamında dini ve kültürel faktörler başlığı altında ele alacağımız faktörler de tarihi oluşum sürecinde avluların kullanım fonksiyonlarını ve tasarım elemanlarını belirlemiştir.

Çeşitli özelliklerle fonksiyone edilen avlu oluşumlarında, etken olan dini ve kültürel faktörler, tez kapsamında avluya yüklenen yaşam mekanı sıfatına uygun olarak mahremiyet, kadının yeri ve sosyal etkileşim başlıkları altında ele alınacaktır.

2.4.2.1 Mahremiyet isteği

Bir kişiye veya gruba diğerlerinin optimum yaklaşma koşulu olarak tanımlanan mahremiyet, insanlar arasındaki sosyal etkileşimin kontrol edilerek, ihtiyaç duyulan etkileşim derecesine ulaşma yeteneğidir.

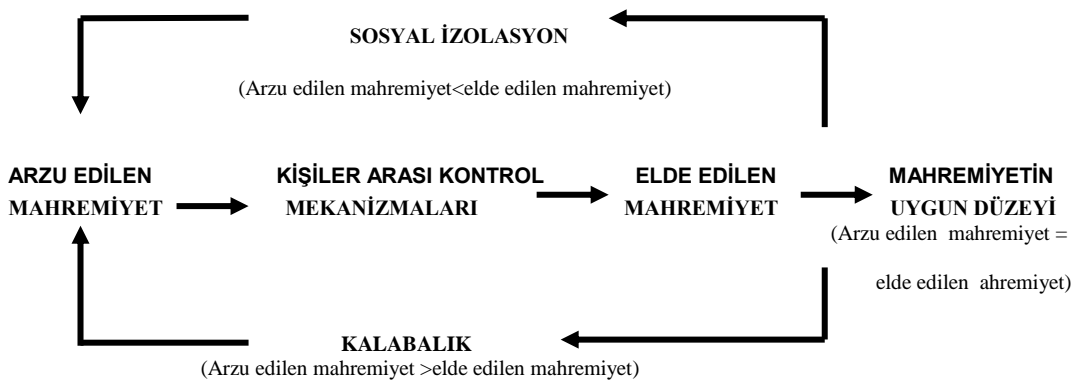
Tüm kültürlerde kadın- erkek ayrımının belirleyici etken olduğu yaşam mekanlarında, mahremiyet farklı ölçülerdeki ihtiyaçlara göre dört sınıfa ayrılır. Bu ihtiyaçları;

Bireyin çevresinden bağımsız olma ihtiyacı ile kişilik özelliklerinin belirlediği kişisel özgürlük sağlama ihtiyacı,

Mahremiyetin sağlandığı mekanda bireylerin toplumsal statüleriyle toplum içindeki alışkanlıklarının dışında rahatlık ve doğallık hissetmesi olarak ifade edilen duygusal özgürlük sağlama ihtiyacı,

Mekanın, deneyimler ışığında geçmişten gelen toplumsal ve kültürel değerlerle kişisel değerlendirilmesi ihtiyacı,

Bireyler arasındaki ilişkinin korunma ihtiyacı oluşturmaktadır (Altman, 1975), (Westin, 1970), (Gifford, 1997), (Enginöz, 1998).

Şekil 2. 85 Mahremiyet'in Dinamik Modeli (Altman'dan Lang'ın uyarlaması) (Lang, 1987), (Altman, 1975), (Enginöz, 1998)

Bu ihtiyaçlara göre mahremiyet koşullarını sağlamak için düzenlenen mekanlarda; yabancılar arasındaki geçici beraberliklerde oluşan *kamusal mahremiyet*, aile

bireylerinin birbirleri arasında veya misafirler ile aile bireyleri arasındaki yakın sosyal ilişkilerin düzenlendiği *toplumsal mahremiyet*, çok samimi ilişkilerde sözkonusu olan *kişisel mahremiyet* ve dini inançlara göre mekan oluşumunu etkileyen *dinsel mahremiyetten* söz etmek mümkündür (Kayakent, 1999), (Tamgaç, 1997).

Mahremiyetin gerek mimari gerekse peyzaj tasarım kriterleri ile bireylerin yaş ve cinsiyetlerine bağlı toplumsal statü ve eğitimleri ile çevreye yükledikleri anlama dayanarak fiziksel konfor beklentileri, psikolojik davranışlar, toplumsal ve kültürel gelenekler, fiziksel çevre özellikleri ve dini inanışları gözönünde tutularak oluşturulan yaşam mekanlarına en güzel örnek, tez kapsamında değerlendirilen çeşitli fonksiyonel ve görsel tasarımlarla oluşturulmuş avlulardır. Görsel ve işitsel bariyerler kullanılarak gerçekleştirilen avlu tasarımlarının oluşturduğu mahremiyet koşullarının ihtiyaç duyulan mahremiyet derecesini karşılaması, yaşam mekanlarında uygun mahremiyet düzeyine ulaşılmasını sağlar (Lang, 1987), (Tamgaç, 1997), (Baştürk, 2000), (Şekil 2.85).

Zaman içinde yaşam tarzı ve standartlarında çağa uygun gerçekleşen değişim, yaşam mekanlarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Ancak mahremiyetin sağlandığı savunulabilir mekan ihtiyacının temel yaşam tarzını ve standartlarını belirlemesi, tarih boyunca çeşitli fonksiyonel kullanımlara uygun avlu oluşumlarında etken olmuştur. Avlu oluşum tarihinde, genellikle İslamiyetin hakim olduğu uygarlıklarda kullanılan mimari çözüm niteliği taşıyan avlular, İslam dininde önemli olan ve kadının gizliliğine dayanan mahremiyet koşullarının sağlanmasına uygun planlanırlar (Özdemir, 1994), (Kayakent, 1999).

2.4.2.2 Kadının Konumu ve Sosyal Etkileşim

Aile günlük yaşam mekanı olmalarının yanında, üretim mekanı olan avluların oluşumunu; toplumsal statüsü ile tarih boyunca ev işlerini yapmakla yükümlü görülen kadının her türlü konfor ihtiyacının karşılanmasını sağlayacak koşullar ile İslamiyet'e göre kadın mahremiyetinin çok değerli olması sebebiyle yüksek duvarlarla çevrili dışa kapalı planda tasarlanan yaşam mekanı düşüncesine dayanmaktadır.

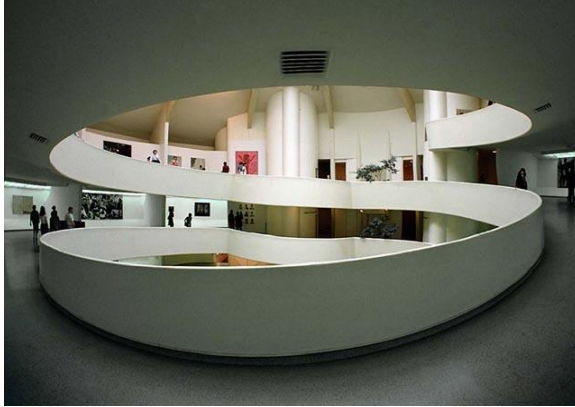
İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana biraraya gelip toplanma ve iletişim kurma ihtiyacını karşılamak için çeşitli ölçeklerde gerek özel gerek kamusal kullanımlı mekanların oluşturulmuştur. Binaların çevrelediği meydanlar veya bina kütleleri

içinde yer alan avlular, tarih boyunca, mahremiyet ve kadının toplumsal statüsüne bağlı tasarım kriterleri ile oluşturulmalarının yanı sıra, çevresi ile bütünleşme ihtiyacı duyan sosyal varlık insanın, sosyal etkileşimi yaşayacağı korunaklı yaşam mekanları olmuşlardır (Karasözen, 1993).

2.4.3 Prestij Faktörü

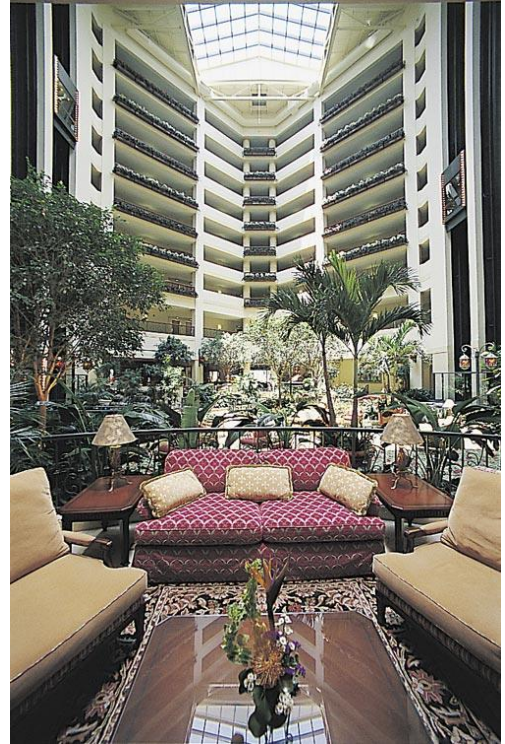
Sözlük anlamına göre karşılığı saygınlık ve itibar olan prestij; kültür, eğitim ve bilgi ile oluşan insan değerlerine bağlı olarak önem kazanan toplumsal statü ve sosyo-ekonomik statünün oluşturduğu sosyal bir olgudur.

İnsanın yaşamı boyunca birey olarak kendini topluma ispat etme düşüncesi sonucu ortaya çıkan prestij ihtiyacı, avlu oluşumunu etkileyen ve etki derecesi yüksek olan prestij faktörünü oluşturur. Zaman içinde değişen yaşam koşullarından bağımsız değerlendirilmesi gereken prestij faktörü, tarih boyunca yaşam mekanlarının özenle düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Gerek mimari gerek peyzaj tasarımlarının profesyonel bilgiler ışığında, tasarım prensiplerine sadık kalınarak özenle gerçekleştirilmesi, sosyal statünün göstergesi ve insanların yaşam standartlarını ispatladıkları yaşam mekanları olarak düşünülmüş prestij mekanı olan avluların estetik değerlerini arttırmakta ve prestij faktörünün önemini ortaya koymaktadır.

Şekil 2. 86 Guggenheim Müzesi atriumu, Newyork Sanat galerisi olan Guggenheim Müzesi kamusal alan olmanın yanında prestij mekanıdır

Şekil 2. 87 World Golf Village'in otel kısmı atriumu, Florida Golf Klübünün otel kısmında lobi ve restoran kısmının bulunduğu atriumu prestij mekanı olarak nitelendirilebilir.

BÖLÜM.3

AVLULARIN KULLANIM BİÇİMLERİ VE PEYZAJ TASARIMI YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tez kapsamında tarihi gelişim süreci ile oluşum faktörleri ayrıntılı olarak anlatılan avlular kullanım biçimlerine göre; özel mekan avluları, yarı özel yarı kamusal mekan avluları ve kamusal mekan avluları olmak üzere üç kategoriye ayrılır.

3.1. Özel Mekanların Avluları

Çekirdek ailenin veya akrabalık düzeyinde yakınlığı olan birkaç ailenin özel yaşam mekanı olarak nitelendirilen konutlar, özel mekanların en belirgin örneğidir. Ailenin toplumsal statüsüne ve ekonomik durumuna bağlı olarak boyutu değişikçe konak ve malikane gibi farklı kullanım birimlerinin bir araya geldiği kompleks yapılar olabildiği gibi, birçok aile konutunun bir araya gelerek oluşturduğu apartmanlar da toplu konut adı altında konut yapıları olarak nitelendirilir.

Yerleşik yaşama geçilmesiyle yaygınlaşan konut yapılarında, yaşam mekanında ihtiyaç duyulan konfor koşullarının belirlenmesi ve bu konfor koşullarının sağlanması için oluşturulan avlular, gerek kamusal gerek yarı özel yarı kamusal tüm yaşam mekanı avlularının oluşmasına örnek olmuştur.

3.1.1. Konutlar

Mahremiyet derecesi yüksek olan konut mimarisinde, fiziksel korunma ihtiyaçları yanı sıra toplumsal, sosyolojik ve psikolojik ihtiyaçlar da avlu oluşumunun nedenlerini oluşturur. Mimari form bakımından konutları, avlulu ve avlusuz konutlar olarak ayrı başlıklar altında değerlendirilebiliriz. Bu iki konut tipinin yanında toplu konut binaları arasında kalan meydanlar ile farklı ailelere ait konut yapılarının çevrelediği ortak bahçeler de avlular olarak değerlendirilmelidir (Can, 1995), (Assi, 2001).

Türkiye koşullarında oluşturulan konut avluları eskiden; İslamiyet etkisinde kadın mahremiyetinin çok önemli olması ve eski dönemlerde kadınların ev dışında çalışmıyor olması nedeniyle, çamaşır, bulaşık, yemek gibi günlük ev işlerinin yapıldığı, kışlık erzağın hazırlandığı, kadının sosyal etkileşimi açısından vazgeçilmez olan ve özellikle sokaktan geçenin görmeyeceği şekilde yüksek duvarlar arasında kalan özellikle fonksiyonel kullanım için planlanan iç bahçeler olmuştur. Sıcak mevsimlerde uzun süreli serinlik sağlamak amacıyla oluşturulan avluları çevreleyen herbiri münferit kapılarla avluya açılan odalardan oluşan bina formları, zaman içinde değişen ihtiyaçlara uygun olarak farklılaştırılmıştır.

Yaşam koşullarının değişmesi bina formlarını etkilediği gibi kadının çalışmaya başlamasını, böylelikle sosyal statüsünün büyük ölçüde değişmesini sağlamıştır. Çalışan kadının günlük yaşamının çoğunlukla ev dışında geçmesi, konut avlularının oluşum nedenlerinin yeni yaşam koşullarına uyarlanmasını zorunlu kılmıştır. Günümüzde yapılan yeni konutlarda avlu oluşumlarının tercih edilmesi, özellikle prestif ispatlama ihtiyacına dayanmaktadır.

Türk kültüründeki kalabalık aile anlayışı etkisi ile aynı aileye mensup farklı çekirdek ailelerin veya komşu evlerinin çevrelediği avlular, ise avlulu konutlardan farklı olan plana sahip olmalarına rağmen günlük işlerin gerçekleştirildiği ve sosyal etkileşimin merkezi olan yaşam mekanlarıdır (Assi, 2001).

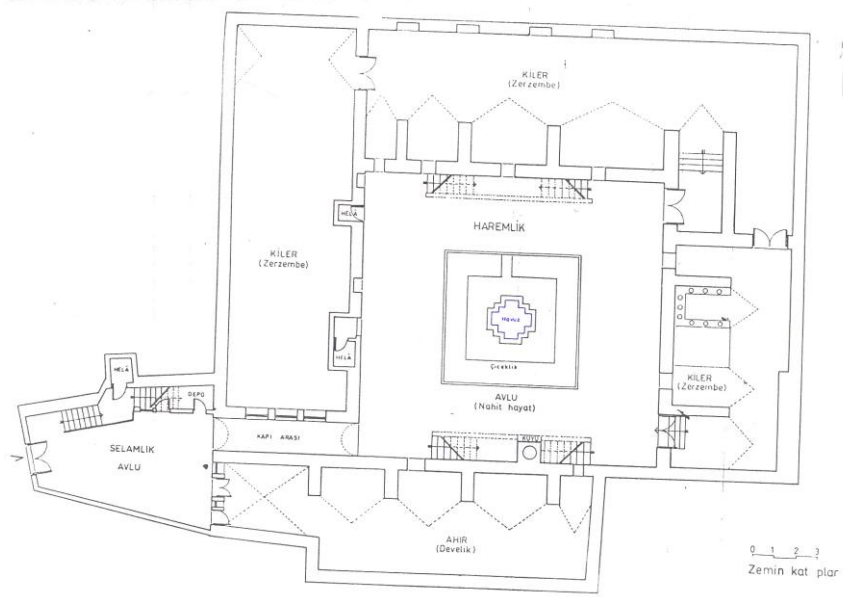
Toplukonut binaları arasında yer alan ve farklı aile bireylerinin biraraya gelme, sosyalleşme, rekreatif aktiviteleri gerçekleştirme gibi sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması için uygun tasarım kriteri ile düzenlenen avlular da, yaşam koşullarına uyarlanan konut avlularının başka bir örneğidir (Assi, 2001).

Tez kapsamında örnek verilen konut yapıları; münferit konut avlularında, toplukonut binaları arasında yer alan avlularda ve farklı ailelere ait konut yapılarının çevrelediği avlularda kullanılan peyzaj tasarım kriterleri yönünden değerlendirilecektir.

3.1.1.1. Şanhurfa Konutları

Türk kültürünün geleneksel kalabalık aile yapısına ve bulunduğu coğrafyanın iklim koşullarına uygun olarak avlulu planlanan Şanhurfa konutları, avlu oluşumları ile tez kapsamında değerlendirilen konut avlularına güzel bir örnektir. Yüzey oranları sert iklim koşullarından korunmak adına düşük olan bu avlular genellikle farklı kotlara bölünmüş avlu kompleksleri halindedir.

Şanlıurfa konutlarını incelerken; avlularının günlük yaşamın geçtiği ve ev işlerinin yapıldığı yaşam mekanı olmaları gözönüne bulundurularak, gerek mimari gerekse peyzaj elemanlarının kullanımı ile avlunun fonksiyonel tasarımının değerlendirilmesinde yöresel mimari değerleri ile yöresel yaşam mekanı ihtiyaçları dikkate alınacaktır (Şekil 3.1-3.2).

Şekil 3.1 Şanlıurfa konut planı

Avluların yöresel ismi *hayat* olan Şanlıurfa'da, İslamiyete bağlı olarak kadın mahremiyetine dayanan anlayışla haremlik ve selamlık olarak iki bölümden oluşan evler, ortak girişin kullanıldığı gibi sokaktan farklı girişleri bulunan ayrı iki ev gibidiler. Şanlıurfa evlerinin mekanlarını; erkek konukların ağırlandığı selamlık bölümünde bulunan küçük hayat ile ev halkının oturduğu esas bölüm olan haremlik bölümündeki haremlik avlusunda bulunan yöresel ismi *tandırılık* olan mutfak kısmı, hamam ve odunluk bölümü oluşturmaktadır. Her iki bölümde de bir yönden

hayatlara açılan; üç yönleri duvarlarla çevrili, üstü tonozla örtülü yerden yüksekçe zeminde yer alan odalar olan *eyvanlar* bulunmaktadır.

Şekil 3.2 Şanlıurfa konut avlusu

Yöresel ismi *nehit* olan düzgün kesme taş döşeli hayatın ortasında Şanlıurfa evlerinin vazgeçilmez ögesi olan, mermer bir havuz, kuyu, *curun* denilen su yalağı ile içersinde incir, dut, nar, portakal, annep, zakkum ve asma gibi meyvelerinden yararlanıldığı gibi görsel enerjileri ile taş kaplı hayata canlılık getiren bitkilerin yer aldığı çiçeklik bulunur. Hayatı çevreleyen duvarların çatıya yakın kısımlarında dikdörtgen nişler şeklinde yapılan ve yöre de *kuştakası* olarak adlandırılan kuş evlerinin yer alması, avluya kuşları çekmektedir.

Hayatı çevreleyen eyvan ve odaların cepheleri genellikle bitkisel ve geometrik motifli altıgen, sekizgen rozetler halinde zengin taş süslemelidir. Avluya bakan oda kapılarının üzerinde duvara gömülmüş yarım daire şeklinde ve kenarları aşağıya sarkan palmet motifleriyle süslü yağmurluklar, duvarların çatıya yakın kısımlarında çepeçevre dolaşan ve güneş ışınlarıyla ışık gölge oyunları sağlayan mukarnas frizi, avluyu çevreleyen diğer süsleme elemanlarıdır (Kürkçüoğlu, 2002).

3.1.1.2. Karaca Tatil Sitesi, Bodrum

Karaca Tatil sitesi, toplu konut avlu örneği olarak avluyu çevreleyen birbirinden evlerin kat yüksekliklerinin fazla olmaması ile yüzey alanının geniş olması sebebiyle yüzey oranı yüksek avlu örneği olarak seçilmiştir.

Dubleks konutların oluşturduğu yazlık sitenin ortasında yer alan yüzme havuzu ve güneşlenme terası ile site içinde sirkülasyonu sağlayan bağlantı yolları ve bitkisel tasarım elemanlarının site sakinleri ihtiyaçlarına uygun olarak planlanan avlu, farklı ailelerin ortak kullandığı yaşam mekanıdır (Şekil 3.3).

Şekil 3. 3 Karaca Tatil Sitesi avlusu genel görünümü (Fotoğraf: Alev Hindistan)

Phoenix, servi (*Cupressus sempervirens*), gülibrişim (*Albizzia julibrissin*), okaliptus, mazılar (*Thuja sp.*), yukka, salkım söğüt (*Salix babylonica*), Malta eriği (*Eriobotrya*

japonica) gibi türlerle yapılan bitkisel tasarımın görsel etkisini arttırmak için güller (Rosa spp.), zakkumlar (Nerium oleander), papatyalar, begonviller, süs narı (Punicagranatum), kasımpatı, japon gülü (Chaenomeles japonica) ve rengarenk mevsim çiçekler kullanılmıştır.

Bitkisel tasarım, avlunun görsel enerjisini yükseltmenin yanı sıra site içindeki sirkülasyonda ve evlerin verandalarında ihtiyaç duyulan iklimsel konforu sağlamıştır.

3.1.1.3. Doğan Apartmanı, İstanbul

19. yüzyılda Alman Mimarisinin İstanbul'daki önemli bir örneği olan, Doğan Apartmanı fonksiyonu ve çevrelediği bir yanı deniz manzarasına açık avlusu ile avlulu toplu konutun güzel bir örneğidir.

Şekil 3. 4 Doğan Apartmanı'nın denizden görünüşü [http://wowturkey.com15.12.05]

Doğan Apartmanı'nın günümüzde konumlandığı yerde bulunan ahşap köşk, Alman imparatorluğu kurulmadan önce 1864 yılında Prusya Elçilik Binası olarak kullanılmıştır. Köşk yapısının yıpranması üzerine 1870'de İstanbul'a yeni elçilik binasını inşa etmesi için Mimar Hubert Göbbels gönderilmiştir. Eski elçilik yapısının bulunduğu arsaya çevre arsaların katılması ile elde edilen geniş arsaya yeni elçilik binası yapılmış ancak doğan apartmanın bulunduğu arsa boş bırakılmıştır. Alman İmparatorluğu kurulduktan sonra imparatorluğun sefa köşkleri inşaatlarına bütçe yaratmak için, Doğan Apartmanı'nın bulunduğu arsa bir İngiliz inşaat şirketine verilmiş ve birçok mimarın katkısı ile projesi yapılan bugünkü adıyla Doğan Apartmanı binası inşa edilmiştir (Şekil 3.4).

Bina, avluyu çevreleyen bir 'U' biçiminde deniz manzarasına açılan bir plandadır. Günümüzde apartman sakinlerinin pencerelerinden baktıklarında denizin güzelliğini seyredebilecekleri oturma mekanlarına yer verilmiş avlu çok fazla ışık almaz. Zemininin granit parke taşlarıyla döşenmesi sırasında bırakılan boşluklarda mevsimlik çiçeklerin ve gölgeye dayanıklı bitkilerin kullanıldığı sade bir bitkisel tasarıma sahiptir (Şekil 3.5-3.6).

Şekil 3. 5 Doğan Apartmanı'nın avlusunun denize dönük görünüşü [<http://wowturkey.com> 15.12.05]

Avluda genel olarak olmazsa olmaz olarak düşünülen su elemanı, burada avlunun bir kenarının denize açık olması sebebi ile deniz olarak düşünülmüştür. Suyun kullanımındaki iklimsel konfor oluşturma nedenleri deniz için geçerli olmasa da, burada hayat kaynağı olma düşüncesine ve ruhu dinlendiren görsel enerjisine dayanan psikolojik nedenlerle deniz avlunun su elemanı olarak düşünülmüştür (Fındıkgil Doğuoğlu, 2002).

Şekil 3. 6 Doğan Apartmanı'nın avlusunun binaya dönük görünüşü [<http://wowturkey.com>15.12.05]

3.2. Yarı Özel Yarı Kamusal Mekanların Avluları

Yarı özel-yarı kamusal mekanlar; özel mekan ile kamusal mekan arasında kademeli geçişin sağlandığı, özel mekanlara kıyasla mahremiyet derecesi daha düşük olan mekanlardır. Tarihi önemlerinden dolayı korunmasına özen gösterilmiş saraylar, zamanla üniversite kampüsleri ve otellere dönüştürülen manastırlar, mahremiyet derecesinin yükseltilmesi düşünülerek avlu temasıyla planlanan tatil köyleri ve oteller yarı özel-yarı kamusal mekanların avlularına örnektirler.

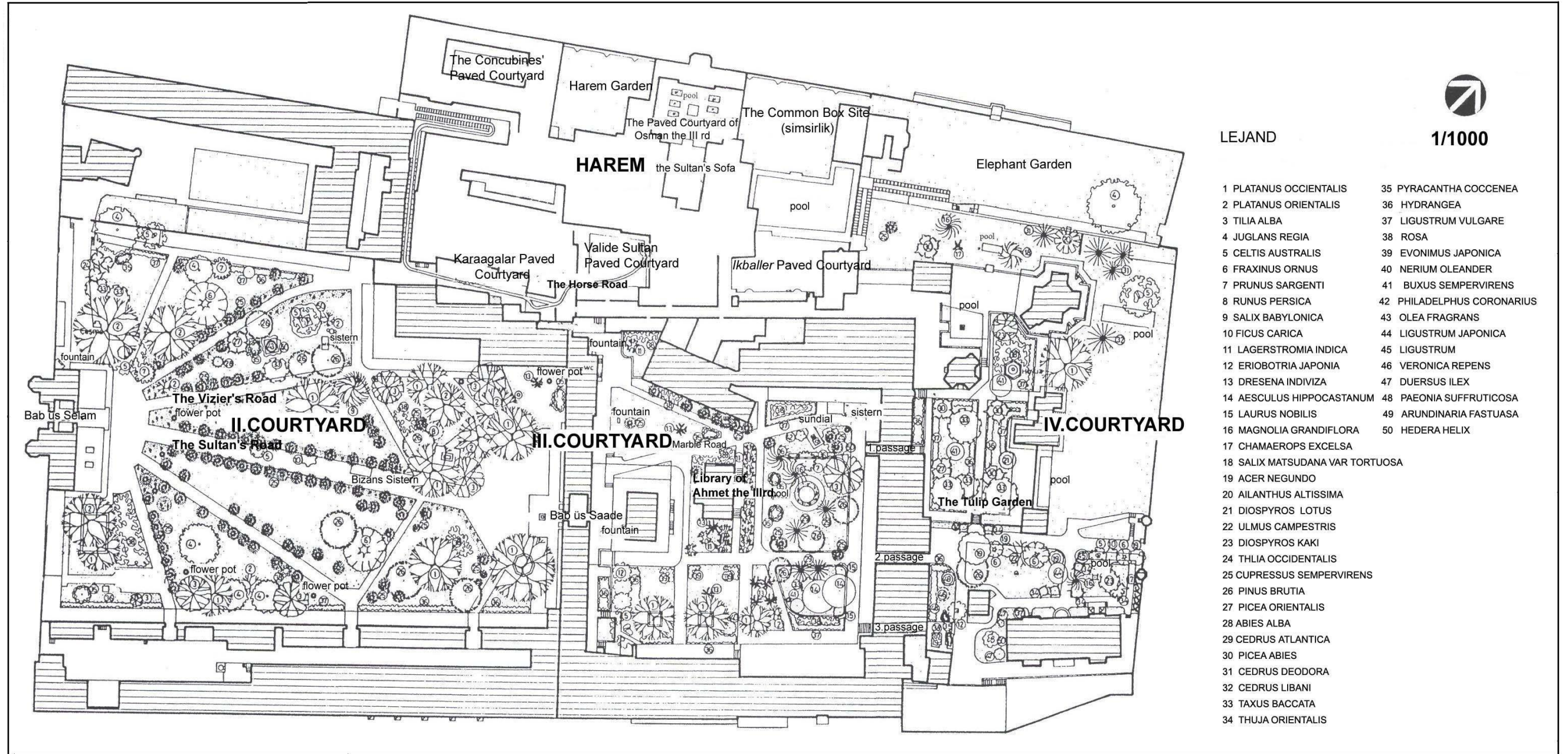
3.2.1. Saraylar

Saraylar, hükümdar ailesinin ve saray görevlilerinin yaşadığı özel mekan niteliğindeki kısımlar ile halka açık kamusal mekan olan kısımların birbiri ile kesiştiği yapı komplekslerinden ve bunları birbirine bağlayan avlulardan oluşan çoğunlukla duvarlarla çevrili yarı özel - yarı kamusal mekana en güzel örnektir. Tarihe tanıklık etmiş olma sıfatıyla saraylar, günümüzde çoğunlukla müze işlevi görecektir şekilde tarihi eserlerle düzenlenmiştir.

Tarihte iç içe geçmiş avlu sislemlerinin geniş bir alana yayılmış planda gerçekleştirildiği örnekler incelenirken, avluları tez kapsamında tanımlanan avlu kavramına bağlı kalınarak peyzaj tasarım kriterleri yönünden değerlendirilecektir.

3.2.1.1. Topkapı Sarayı

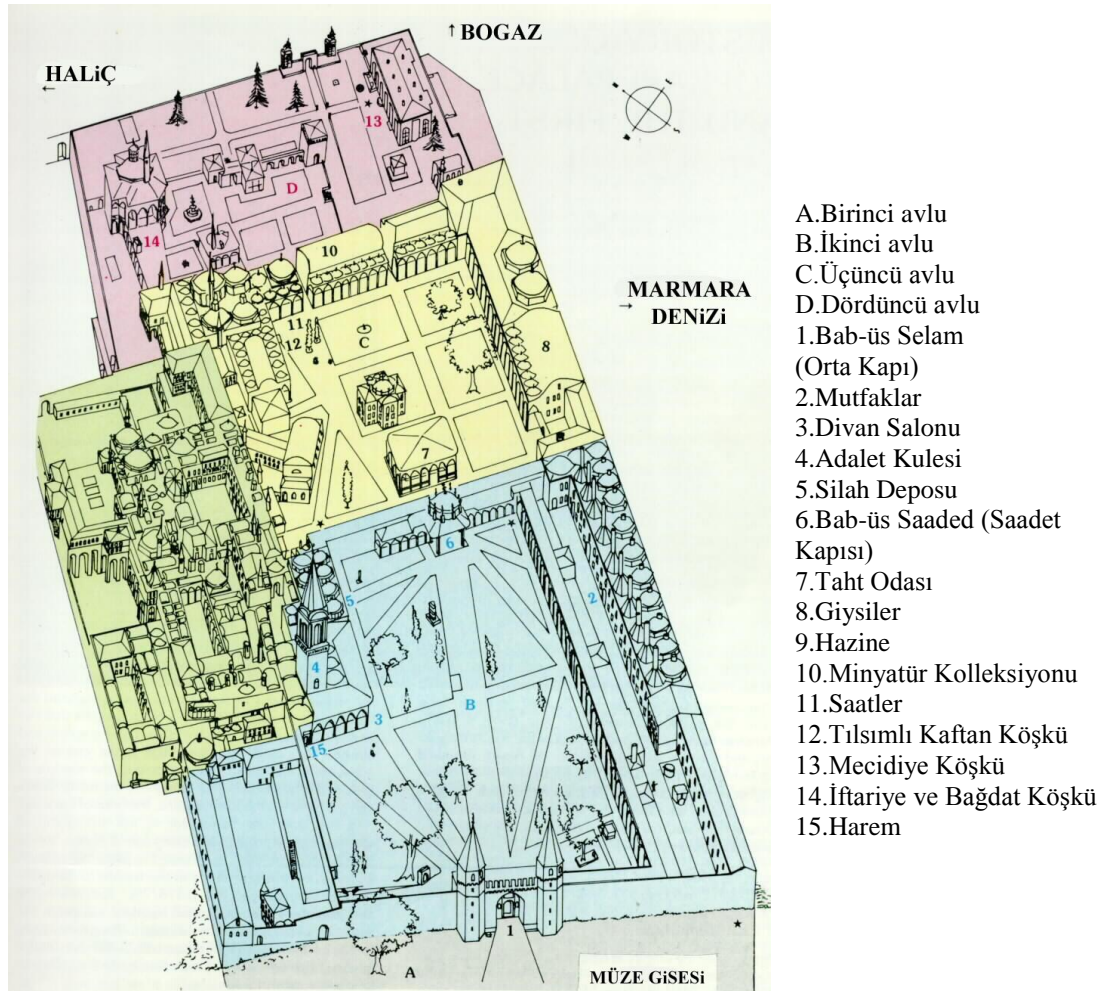
Osmanlı Mimarlığı'nın her dönemine tanıklık etmiş olan Topkapı Sarayı, İstanbul tarihi yarımadasında yer alan, yaklaşık yediyüzbin metrekarelik alana yayılan planında ilk yapılaşmanın Fatih döneminde başlamasının ardından her padişah döneminde eklenen yapı ve bahçelerin oluşturduğu içiçe geçmiş dört avlu ile bu avluları çevreleyen, has bahçe ve sahil köşklerinin bulunduğu beşinci avludan oluşan büyük bir saraydır (Aydın, 1993). Saray duvarları içinde yer alan dört avlulu planı ile Topkapı Sarayı, yarı özel-yarı kamusal mekan olarak günümüze büyük kısmı ulaşmış, özel ve kamusal mekanlar arasındaki hiyerarşik geçişin çok rahat gözlenebildiği güzel bir avlu kompleksi örneğidir (Şekil 3.7).

Şekil 3. 7 Topkapı Sarayı Bitki Envanteri (Hazırlayan: Özge İskender) (Ergun and İskender, 2003).

Birinci Avlu:

Topkapı sarayının ana kapısı Bab-ı Hümayu'dan geçilerek ulaşılan Alay Meydanı olarak da bilinen birinci avlu, halkın rahatlıkla girebildiği, bayram ve törenlerde toplanma mekanı olarak kullanılan, kamusal mekan niteliğinde olan avlu, özel kamusal hiyerarşisinin ilk adımıdır. 340 m X 120 m ebatında olan avlu, zamanında geniş bir kent meydanı olarak kullanılmış ve saraya hizmet eden fırın, hastane binaları, silahhane, darphane ve Aya İrini Kilisesi gibi yapılarla çevrilmiştir.

Şekil 3. 8 Topkapı Sarayı Planı [<http://www.ee.bilkent.edu.tr/~history/topkapi01.html> 15.12.05]

Bab-ı Hümayunu ikinci avluya geçişin sağlandığı Bab-üs Selam'a bağlayan aks boyunca dikili ağaçlar, avlunun geçiş mekanı olarak önemini vurgulayan peyzaj elemanlarıdır. Aks boyunca dikilen ağaçlar ile avluyu çevreyeleyen ağaçlar dışında birinci avluda yer alan peyzaj elemanı cellat çeşmesidir (İskender, 1995), (Çaçur, 1999).

Birinci avlu; zamanında kullanılan aks sistemine benzer planda bitkisel tasarımı korunmuş kamusal mekan olarak, hiçbir bedel ödemeksizin her ziyaretçinin özgürce girebildiği, günümüzde müze olarak kullanılan Topkapı Sarayı'nın müze kısmına geçişin sağlandığı Bab-üs Selam önünde müze girişinin bulunduğu, restore edilip, konser ve gösteri salonu olarak kullanılan Aya İrini Kilisesi'nin yer aldığı ancak avlu niteliği diğer yapıların olmayışı nedeniyle algılanmayan geniş bir park görünümündedir. Aks düzenlemesi dışında önemli bir tasarım özelliği gözlenemeyen birinci avluda aks boyunca yer alan bitkilerin gölge sağlaması bitkisel tasarımın doğal sonucudur.

Şekil 3. 9 Bab-üs Selam'dan Birinci Avluya bakış (Fotoğraf: Alev Hindistan)

Şekil 3. 10 Topkapı Sarayı Birinci Avlusu Minyatürü (Fotoğraf: Alev Hindistan)

İkinci Avlu:

Birinci avludan ikinci avluya geçişi çift kubbeli Bab-üs Selam (orta kapı) (Şekil 3.10) sağlamaktadır. Birinci avludan sonra özel-kamusal hiyerarşisinin ikinci adımı olan avlu, halkın en son girebildiği saray avlusudur. İkinci avluda devletin üst yönetim organı olan Divan'ın toplandığı Kubbe altı ve Adalet Kasrı ile hazine odalarının bulunması sebebiyle bu avluya Divan Meydanı veya Adalet Meydanı da

denilmektedir. Divan Meydanı, zamanında culüs törenleri, büyük kabuller ve bayram törenlerinin yapıldığı devlet tören avlusu görevi görmüştür (Aydın, 1993).

Şekil 3. 11 İkinci Avluya açılan Bab-üs Selam (Fotoğraf: Alev Hindistan)

Bab-üs Selam'dan başlayan, kullanım yoğunlukları düşünülerek genişlikleri hesaplanmış olan beş yolun oluşturduğu ışımsal aksın; Kubbe altı, mutfaklar kısmı, hazine hazine odası ve Akağalar kısmı gibi avlu etrafında yer alan yapılara ulaşması ile şekillenen bir plana sahip, dört tarafı 91 sütunlu bir revakla çevrilmiş olan 130mX160m ebatındaki ikinci avlu; Topkapı Sarayı'nın en büyük mimarı mekanıdır (Aydın, 1993), (İskender, 1995). İdari işlevli en önemli birimlerin bulunduğu avluda konut ve servis gibi işlevlerin yer aldığı mekanların avlu dışında konumlandırılması ile avlunun idari işlevi vurgulanmıştır (İskender, 1995), (Çaçur, 1999).

Şekil 3. 12 Topkapı Sarayı maketi (Fotoğraf: Alev Hindistan)

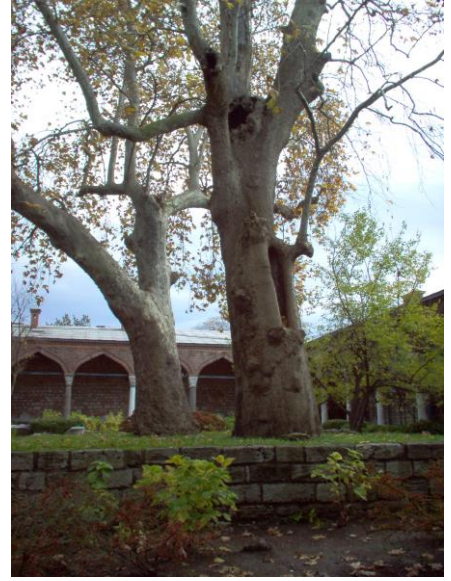
Taşlarla oluşturulan yolların dışında kalan zeminin çimle kaplandığı ikinci avlunun bitkisel tasarımında, gölge veren çınar (*Platanus sp*) ve çitlembik (*Celtis sp*) yanında çiçekli meyve ağaçları ve serviler (*Cupressus sp*).soliter ve grup halinde dikilmiştir (Aydın, 1993), (İskender, 1995).

Günümüzde çim seviyesinden yükseltilmiş bitki teraslarında yer alan soliter ağaçlar ile gruplar halinde kullanılmış olan ağaçlar yanında avluyu çevreleyen revak altına yerleştirilen oturma elemanları, müze ziyaretçilerine Türk bahçe geleneğinin esasını oluşturan *bahçede oturma* imkanı veren, hem gölgeli oluşu hem de bahçe seyrine hakim oluşu sebebiyle kullanılmış olan peyzaj elemanlarıdır.

Şekil 3. 13 Topkapı Sarayı İkinci Avlusu'nun revakları (Fotoğraf: Alev Hindistan)

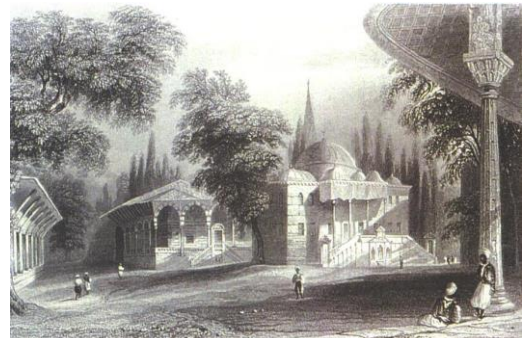
Şekil 3. 14 Topkapı Sarayı avlularında yükseltilmiş bitki platformları (Fotoğraf: Alev Hindistan)

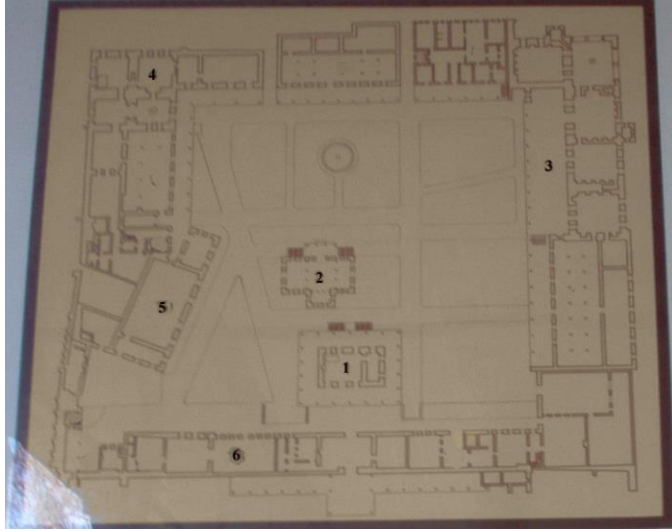

Üçüncü Avlu:

İkinci avlusundan Enderun Meydanı olarak da bilinen üçüncü avluya geçişi Bab-üs Saaded (Ak ağalar kapısı) sağlar. Birinci ve ikinci avlulara kıyasla daha küçük olan ve padişaha ait yasak bölge (Hare-i Hümayun) olarak nitelendirilen üçüncü avluda Enderun mektebi ve Enderun kitaplığına ek olarak, hazine ve silah odaları bulunur (Aydın, 1993), (Ergun and İskender, 2003) (Şekil3.14-3.15).

Şekil 3. 15 Topkapı Sarayı Üçüncü Avlusu (Fotoğraf: Nazım Timuroğlu)

1. Arz Odası
2. Enderun Kütüphanesi
3. Enderun Hazinesi
4. Has Oda
5. Ağalar Camii
6. Ak ağalar Koğuşu

Şekil 3. 16 Topkapı Sarayı Üçüncü Avlusu Planı (Fotoğraf: Alev Hindistan)

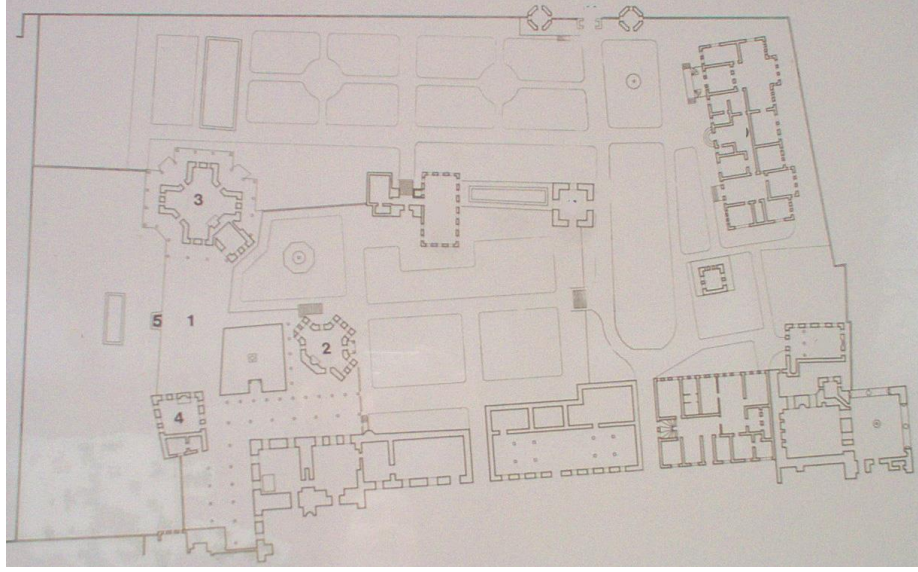
Yaşama ünitelerinin yer aldığı avlu; çınarlar (*Platanus orientalis*), çitlembikler (*Celtis australis*), sedirler (*Cedrus atlantica*), at kestaneleri (*Aesculus spp.*) ve manolya (*Magnolia grandiflora*) gibi görkemli ağaçların kullanıldığı, çiçekleri gösterişli ve kokulu olan otsu bitkilerle süslenen peyzaj tasarımında su elemanı cömertçe kullanılmıştır (İskender, 1995), (Çaçur, 1999).

Dördüncü Avlu:

Mahremiyet derecesi en yüksek tutulan ve padişah ile ailesinin ve haremın yaşadığı prejtij mekanı olan dördüncü avluya; diğer avlu girişlerine nazaran anıtsallıktan uzak olan, hazine koğuşu yanında bulunan ve 19. yüzyılda merdiven ve rampa kullanılarak oluşturulan geçitler aracılığıyla ulaşılmaktadır. Lala bahçesi olarak da bilinen dördüncü avlu, avlu niteliği taşımasından çok; Bağdat köşkü, Sofa köşkü, Hekimbaşı kulesiyle çevrelenmiş ve Mecidiye köşkü ile sınırlanmış olan bu avlu; manzara hakim konumdaki saray köşkları arasında yer alan havuzlu taşlık terası, bu terastan görülen nilüfer havuzunun bulunduğu incir bahçesi ve onun alt düzeyinde yer alan Fil bahçesi ile İstanbul'un eşsiz silüetinin seyredilebileceği, setler halinde padişahın kişisel köşklarının ve havuzlarının bulunduğu manzara açık bahçe niteliğindedir (İskender, 1995), (Çaçur, 1999) (Şekil 3.16).

Dördüncü avlunun odağı kabul edilebilecek olan havuzlu taşlıkta yer alan 14mX15m ebadındaki havuzun ortasındaki kare şekilli, özenle işlenmiş mermer fiskiye, avlunun en belirgin peyzaj elemanıdır. Türk bahçelerinde bina ile duvar arasındaki ilişkiyi güçlendirmek ve aynı zamanda duvarı süslemek ve canlandırmak için kullanılan

kameriyeler, avlu peyzajının diğeri bir elemanı olarak, avluda mekana hareketlilik getirmesi için kullanılmıştır (İskender, 1995), (Çaçur, 1999). Sarayın diğeri avlularından farklı olarak İstanbul Boğazı'na hakim konumunun sağladığı avantajla dördüncü avlu; dışbudak (*Aesculus sp.*), ıhlamur (*Tilia sp.*), karaağaç (*Ulmus sp.*), çitlembik (*Celtis australis*), meşe (*Quercus sp.*), defne (*Laurus nobilis*), erguvan (*Cersis siliquastrum*) ve ahlat gibi İstanbul Boğazı'nın doğal dokusunu meydana getiren ağaçlar ile gül fidanları, sümbüller ve laleler kullanıldığı ve prestij mekanına uygun özenle düzenlenmiş peyzaj tasarımına sahiptir (Aydın, 1993).

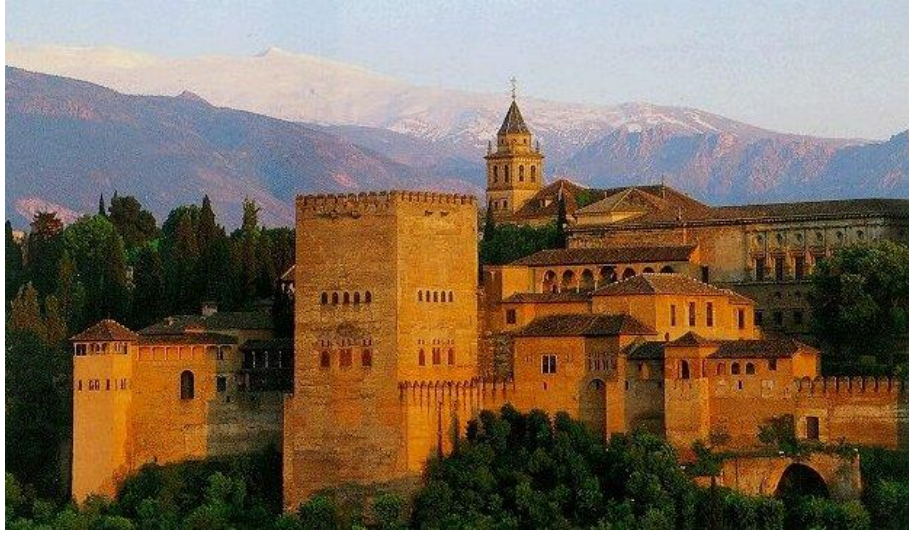
1. Havuzlu Taşlı k Teras
2. Revan Köşkü
3. Bağdat Köşkü
4. Sünnet Odası
5. İftariye Kameriyesi

Şekil 3. 17 Topkapı Sarayı Dördüncü Avlusunu planı (Fotoğraf: Alev Hindistan)

Beşinci Avlu:

Sarayın dört avlusunu dışında kalan ikinci, üçüncü ve dördüncü avluları çevreleyerek bir anlamda birinci avlu ile birleşen, geniş bir bahçe niteliğinde sahilde yer alan sefa köşkleri ile sarayın bağlantısını dördüncü avlu ile arasındaki geçişleri sağlayan beşinci avlu, zamanında padişahın hasbahçeleri olarak kullanılmış, günümüzde Gülhane Parkı olarak düzenlenmiştir (Çaçur, 1999), (İskender, 1995).

3.2.1.2. El-hamra Sarayı (Alhambra Sarayı):

Şekil 3.18 El-hamra Sarayı genel görünüşü
[http://www.caingram.info/Spain/Pix/alhambra_w.jpg 14.12.05]

El-hamra Sarayı, Darro deresi ile çevrili Granada'nın yüksek tepelerinden biri üzerine kurulmuştur. Öncelikle askeri amaçlarla bir kale (alcazaba) olarak düşünülmüş, sonraları yapılan eklemelerle gösterişli bir saray (alcazar) ve küçük bir kent (medina) halini almıştır.

Yapımına 1238 yılında başlanan, Endülüs ve İslam mimarisinin ortak ürünü olan sarayın Arapça kökenli ismi; yapımında kullanılan pembe renkli taşlardan esinlenilerek konulmuş olup *kırmızı kale* anlamına gelmektedir [2, 3], (Çaçur, 1999), (Akdoğan, 1974) (Şekil 3.18).

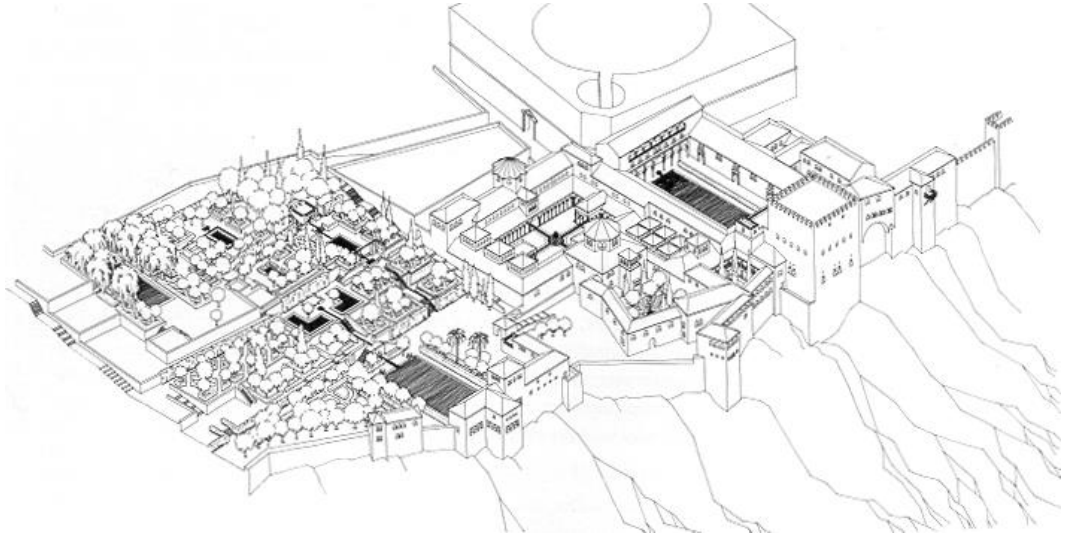
Elhambra Sarayı; İslamiyetin ana vatanından farklı bir coğrafyada, farklı iklim koşulları altında ve bitki örtüsü potansiyali ile İslamiyet kültürü etkisinde oluşturulmuş avlu komplekslerinden oluşan bir yaşam mekanı olmuş olması sebebiyle tez kapsamında incelenen avlu kavramının ortaya konulması adına güzel bir örnektir.

1492 yılında Katolik Monarşinin hakimiyeti sonucu saray yapılarında Hıristiyan kültürü etkisi altında değişimler olmuştur. İnşasından itibaren farklı hükümdarların zevkleri doğrultusunda müdahalelere uğrayan saray yapıları 18. yüzyılın ortalarına kadar ihmal edilmiştir. El-hamra Sarayı'nın 1870'de *ulusal anıt* olarak kabul edilmesine kadar süren bu müdahaleler ve 1821'de yaşanan deprem sonucu; sarayın ilk tasarımının ne ölçüde değişmiş olduğu bilinmemektedir ([3,4].

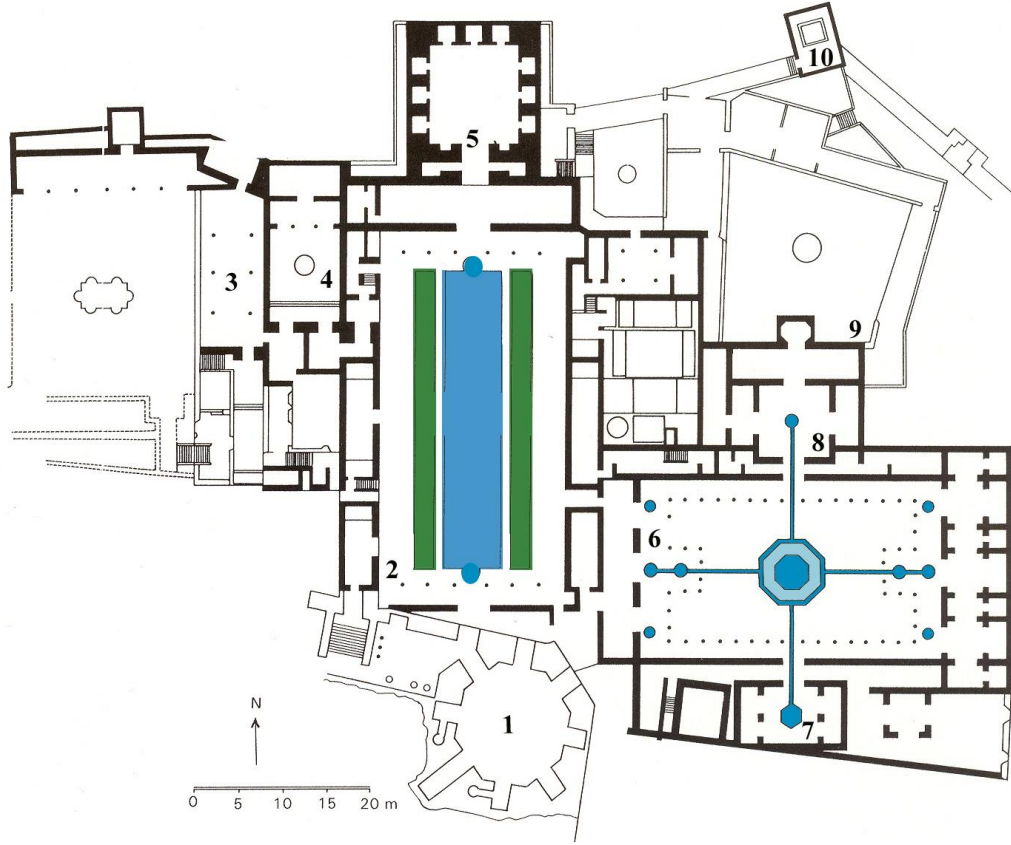
Saraya Adalet Kapısı (Gate of Justice) (Şekil 3.19) olarak bilinen at nalı şeklindeki bir kapıdan girilmektedir. Sarayın görsel zenginliğini gizleyen 1358 yapımı bu kapının üstünde İslamiyet'in 5 şartı yazılıdır. Kapının ardında birbirine avlular ile bağlanan üç ana mekan bulunmaktadır. Mekanlar arasındaki geçişi sağlayan avlular su ve bitkilerin ahenkli bütünlüğü ile süslenmiştir.

Şekil 3. 19 Adalet Kapısı (Gate of Justice) (Fotoğraf: Alison Burbage) [<http://shilesstudio.com> 13.12.05]

Şekil 3. 20 El-hambra Sarayı kuşbakışı görünüşü [<http://www.ndsu.nodak.edu>18.11.05]

1. Charles Sarayı (Casa Real)
2. Mersinli Avlu (Patio of Myrtles)
3. Mexuar
4. Altın Oda Avlusu (Patio of the Golden Room)
5. Comares Kulesi (Tower of Comares)
6. Aslanlar Avlusu (Lions' court)
7. İbn-i Sarrac Divanhanesi (The Hall of The Abencerrajes) ve krallar salonu (The Hall of The Kings)
8. İki Kızkardeş Salonu (The Hall of The Two Sisters)
9. Hasbahçe (Gardens of Daraxa veya Patio de Lindaraja)
10. Kadınlar Kulesi (Tower of Ladies)

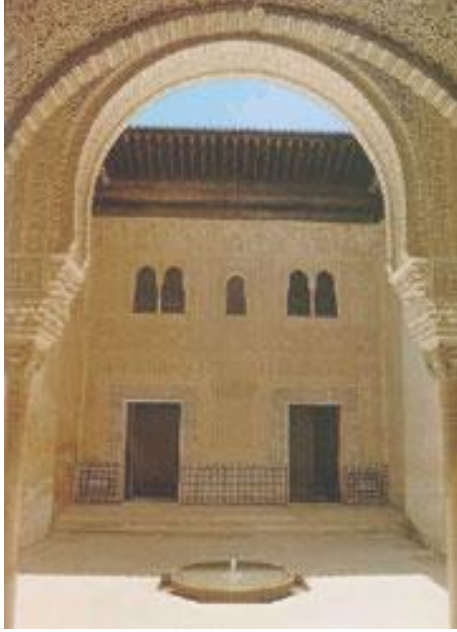
Şekil 3. 21 El-hambra Sarayı planı

El-hamra Sarayı'nın üç ana mekanı; *Mexuar*, *Serallo* ve *Harem* (Şekil 3.20-3.21).

Mexuar:

İdari işlerin yürütüldüğü aynı zamanda kabul salonu ve mahkeme salonunun da yer aldığı hükümdarın çalışma mekanıdır (Şekil3.22). Serallo'ya cephesi olan Altın Oda Avlusu (Patio of the Golden Room) (Şekil 3.23), farklı fonksiyondaki idari mekanların açıldığı avludur.

Serollo: 14. yüzyıl ortalarında tamamlanmış olan sarayın bu bölümü, elçilerin kabulü ve seçkin misafirleri ağırlamak için özel olarak yaptırılmıştır.

Şekil 3. 23 Altın Oda Avlusu (Patio of the Golden Room)
[netspirit.dk/od/images/alhambra/mex03-1.jpg 13.12.05]

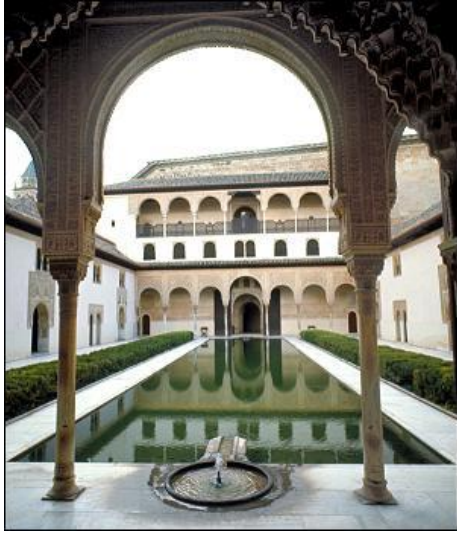
Şekil 3. 22 Mexuar [lexicorient.com/spain/alhambra.htm 23.11.05]

Mersinli Avlu (Patio of Myrtles)

Serrallo'da yer alan farklı salonları birbirine Mersinli Avlu (Patio of Myrtles) bağlamaktadır. 42mX22m boyutundaki avlunun ortasında bulunan ve içinde altın balıkların yüzdüğü havuzun, uzun kenarlarında mersinlerin yetişmesi nedeniyle bu adı alan avluya aynı zamanda havuzun geniş su yüzeyinde binaların aksının görünmesi nedeniyle *aynalı avlu* anlamına gelen El-bürke avlusu da denmektedir. Kuzey-güney doğrultuda konumlandırılmış Mersinli Avlu'nun kuzey yönünde Comares Kulesi (Tower of Comares) bulunur (Şekil 3.24).

Lübnanlı yazar Amin Maluf'a göre; adının anlamı astrologların kullandığı kule olması nedeniyle *ay kulesi* olan Comares Kulesinde; Divan odası (Sala de la Barca) ve Elçiler Salonu (Hall of the Abbassadors) yer almaktadır.

19. yüzyılda yanmış olmasına rağmen sonrasında aslına uygun restore edilen Divan odasının tavanındaki süslemeler, İslam kültürü etkisini göstermektedir. Taht Odası olarak da bilinen Elçiler Salonu duvarlarının boydan boya Arapça '*Allah'tan başka galip yoktur*' yazısıyla çevrelenmiş oluşu ile cennetin yedi katını simgeler nitelikteki sedir kaplama tavanı da saray mimarisindeki İslam kültürü etkisinin başka kanıtlarıdır.

Şekil 3. 24 Mersinli Avlu (Patio of Myrtles)
Güney yönünde

5. Charles Sarayı (Casa Real)

[<http://lexicorient.com/spain/alhambra.htm> 23.11.05]

Kuzey yönünde

Comares Kulesi (Tower of Comares)

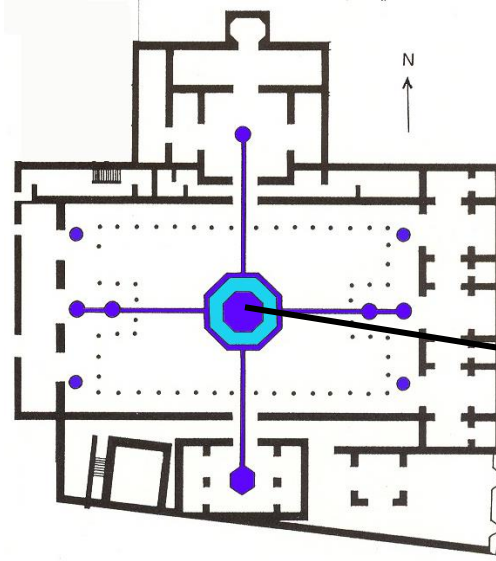
[<http://members.fortunecity.com/jonhays/alh2.jpg>14.12.05]

Mersinli avlunun güney ucunda ise 5. Charles'ın isteği ile yapımına 1526'da başlanan ancak 1650'de tamamlanmadan inşası yarım bırakılan Rönesans tarzındaki saray bulunmaktadır.

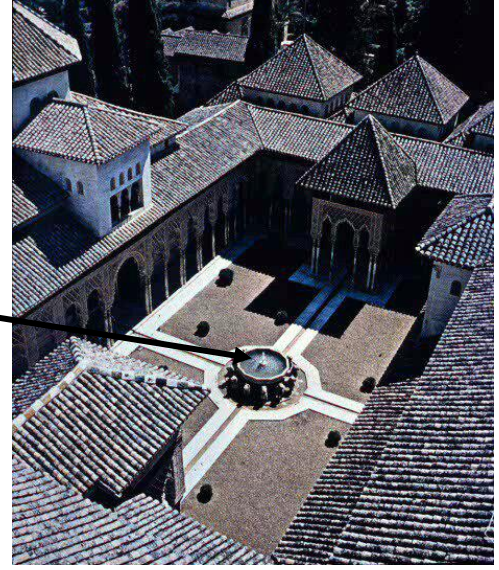
Mersinli Avlunun doğu kenarında, sarayın üçüncü mekanı olan ortasında Aslanlar Avlusu'nun olduğu "Harem" bulunmaktadır [4- 6].

Harem: Harem'i oluşturan üç salon; İki Kızkardeş Salonu (the Hall of the two Sisters), İbn-i Sarrac Divanhanesi (The Hall of The Abencerrajes), Krallar Salonu (The Hall of The Kings), sarayın bu mekanının ortasında yer alan Aslanlar Avlusu (Lions' court)'na açılmaktadır (Şekil 3.25).

Otuzbeş metreye yirmi metre boyutunda olan avlu, düzenlemeleriyle sanat tarihi boyunca Endülüs mimarisinin en güzel örneği olarak nitelendirilmektedir. Doğu-batı doğrultusunda konumlandırılmış Aslanlar Avlusu, incecik 124 mermer sütunla çevrelenmiştir (Şekil 3.26). Avlunun merkezinde ortasında fiskiyenin bulunduğu yayvan bir havuz ve bu havuzu çevreleyen, mermerden yapılmış, güç ve cesareti simgeleyen her birinin ağzından sular fışkıran 12 aslan heykeli bulunmaktadır (Şekil 3.27).

Planı

Kuşbakışı Görünüşü

Şekil 3. 25 Aslanlar Avlusu

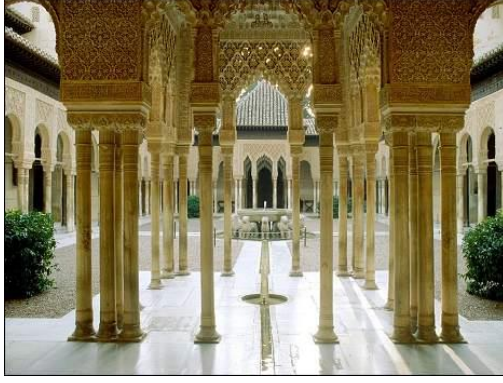
Aslanlar Avlusu (Lions' court)

Ortasındaki havuzdan taşan suların cihar bağ düzenine benzer şekilde birbirini dik kesen su kanallarıyla sarayın diğer avlularına geçişi ve palmiye ağaçlarını simgeleyen mermer sütunların avluyu çevrelemesi, Aslanlar Avlusu'nun cennet oluşturma düşüncesiyle düzenlendiğinin göstergesidir.

Batısında Mersinli Avlunun bulunduğu Aslanlar Avlusunun güneyinde İbn-i Sarrac Divanhanesi (The Hall of The Abencerrajes) ve krallar salonu (The Hall of The Kings); kuzeyinde İki Kızkardeş Salonu (The Hall of The Two Sisters) ve doğusunda da hamam ve yatak odaları bulunmaktadır.

İbn-i Sarrac Divanhanesi (The Hall of The Abencerrajes); adını Granada'nın son kralı Boabdil'in saraya davet ettiği Arap emirlerini öldürttüğü salon olmasını anlatan bir efsaneden almıştır. Krallar salonunda da Arap krallığına ait resimler bulunmaktadır.

İki kız kardeş salonu (The Hall of The Two Sisters); adını salon zemininde bulunan iki büyük mermer plakadanın varlığından almaktadır. Hükümdarın özel malikanesi olması nedeniyle sarayın en süslü ikinci salonu kabul edilmektedir. Tavanı bal peteğine benzeyen, oyma ve işlemelerle süslenmiştir. Oymaların herbirinin güneş ışığını değişik açılarda kırması nedeniyle salon güneş ışığının gün içindeki değişimine göre renk değiştirmektedir.

Şekil 3. 26 Aslanlar Avlusunu çevreleyen 124 mermer sütun

Şekil 3. 27 12 aslan heykelinin ve su kanallarının yakından görünüşü

Şekil 3. 28 Hanım Sultanlar Dairesinin cumbası (Mirador of Lindaraja)

Şekil 3. 29 Hasbahçe (Gardens of Daraxa veya Patio de Lindaraja)
[<http://xoomer.virgilio.it/mabge/sm2003/granada.htm> 23.12.05]

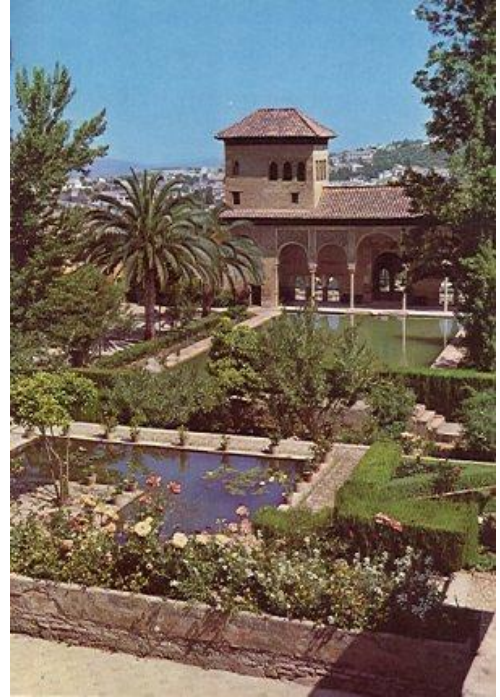
İki kız kardeş salonunun devamında Peygamberimizin hanımına ithafen Sultana dar'Aişa denen Hanım Sultanlar Dairesi yer alır. Hanım Sultanlar Dairesinin kuzeyinde yer alan ve cumbadan (Mirador of Lindaraja) (Şekil 3.28) seyredilebilen hasbahçe (Gardens of Daraxa veya Patio de Lindaraja) (Şekil 3.29), çiçek parterleri ve portakal ağaçlarıyla süslü küçük bir avludur. Üç önemli özelliği mahremiyet, suyun kullanımı ve güzel koku olan İspanyol konut avlularının örneği olmasının yanı sıra bu avlu, İslam kültüründeki has bahçe niteliği taşımaktadır. Bu avludan geçilerek saray çevresinin seyredildiği Kadınlar Kulesi (Tower of Ladies) olan kuleye ulaşılır (Şekil 3.30).

Kadınlar kulesinin güneyinde, sarayın doğu yönünde geniş bir alana yayılan ve hurma, portakal, defne gibi ağaçlarla süslenen bahçe (Garden of Partal) (Şekil 3.31), servilere şekil verilerek oluşturulmuş bitkisel duvarların mekanları birbirinden

ayırması ve mekanlar arasındaki dolaşımı kolaylaştırmak için duvarlar arasında geçitlerin bırakılmasıyla oluşturulmuş, iç içe geçmiş avlu sisteminde düzenlenmiştir.

Şekil 3. 30 Kadınlar Kulesi (Tower of Ladies)
[<http://lexicorient.com/spain/alhambra.htm>
23.11.05]

Şekil 3. 31 Partal Bahçesi (Garden of Partal) [<http://www.islamicarchitecture.org>18.11.05]

Bahçe içinde bulunan ve Endülüs döneminde cami olarak kullanılan bina günümüze Santa Maria Kilisesi (Church of Santa Maria) olarak ulaşmıştır [3, 4, 6- 8], (Aydın, 1993), (Çaçur, 1999).

Şekil 3.32 El-hamra Sarayı ile Generalife bağlantısı [<http://www.sanhex.dk>14.12.05]

Generalife (Cennet'ül Arif):

Tez kapsamında avlular sistemi ile önemli bir örnek olarak ele alınan El-hamra Sarayını, sarayın tamamlayıcısı olarak kabul edilen yazlık saray, Generalife ile birlikte düşünmek gerekir. El-hamra Sarayı'nın kuzey doğu yönünde, saraydan köprü ile geçilebilen bir tepenin üstünde 13. yüzyılın başında konumlandırılan Generalife (Cennet'ül Arif veya Gardens of Paradise veya Gardens of Architect), askeri amaçla inşa edilmiş El-hamra Sarayı'ndan farklı olarak daha çok sefa bahçelerinin bulunduğu saray olarak düşünülmüştür (Şekil 3.33-3.34).

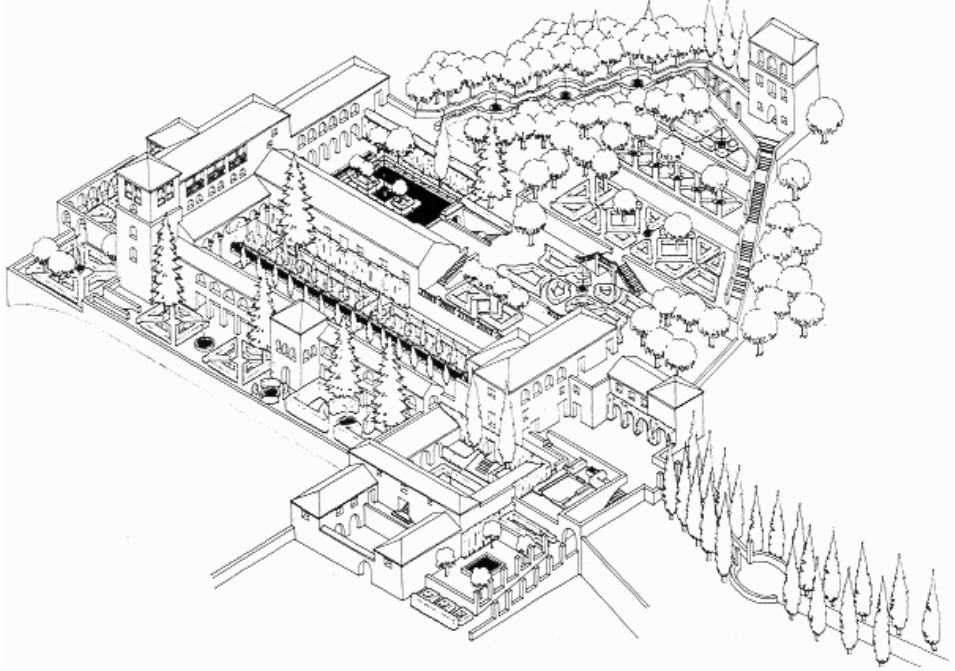
Şekil 3. 33 Generalife genel görünüşü

Generalife bahçelerinin sefa bahçeleri olmasının nedeni; sarayın manzaraya hakim konumu yanı sıra Nehir Avlusu (Patio of the Cypresses veya Courtyard of the Water Channel) dur. Avlunun adı, avlunun ortasında boydan boya uzanan iki metre genişliğindeki su kanalından gelmektedir. Kuzey-güney doğrultusundaki avlu; kırkdokuz metre boyunda onüç metre enindedir. Nehir Avlusu'nun kısa kenarları yapılarla, uzun kenarları ise duvarlarla sınırlandırılmıştır.

Saraya Darro nehrinden çıkarılan suyun sulama ve görsel amaçlarla ekonomik kullanılmasına özen gösterilmiştir. Suyun hareketlendirilmesiyle muziki oluşturulmak için fiskiyelerin kullanılmasının yanı sıra, sulama amacı ile kullanılmak üzere suyun küçük kanallar aracılığıyla bitkilere ulaştırılması sağlanmıştır.

Generalife bahçelerinde her çeşit gül (*Rosa spp.*), defne (*Laurus nobilis*), zakkum (*Nerium oleander*), mersin (*Myrtus communis*), portakal ağaçları (*Citrus sinensis*) ve karaağaç (*Ulmus spp.*) gibi çeşitli bitkiler kullanılmıştır. Bitkilerin meyveleri, çiçeklerinin kokuları ve gövdelerinin sağladığı gölgeden yararlanmak için yapılan

düzenlemelerin, suyun kullanımı ile ahenk oluşturacak nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Peyzaj tasarımında gösterilen bu özen Generalife bahçelerinin yaz sıcağında tercih edilen bir çeşit yayla evi görevi görmesini sağlamıştır [2, 9, 10].

Şekil 3. 34 Generalife kuşbakışı görünüşü [<http://www.ndsu.nodak.edu>18.11.05]

Şekil 3. 35 Nehir Avlusu (Patio of the Cypresses veya Courtyard of the Water Channel)
[www.granadahomestay.com14.12.05]

3.2.2. Manastırlar

Ortaçağda Hıristiyan dininin yaygınlaştırılması amacıyla yapılmaya başlanan manastırlar; dışı kapalı planda kalın duvarlar içinde yer alan avlusu hastalıklara deva olacak şifalı bitkilerin yetiştirildiği ve korunaklı olması nedeniyle dingin bir yaşam mekanı olarak insan ruhunun rehabilitasyonu için eşsiz bir yaşam kaynağı olmuşlardır.

Şekil 3. 37 Manastır Avlusu (Burgos, İspanya)
(Fotograf: Nilgün Ergun)

Şekil 3. 36 Kuzey İspanya’da otele çevrilmiş bir manastırın avlusu (Fotograf: Nilgün Ergun)

Avrupa’nın birçok ülkesinde işlevini yitirmiş manastır yapılarının bir kısmı, avlusunun rehabilitasyon amaçlı düşünme mekanı olma özelliğinin sürekliliğini sağlamak için mimari tasarımına uygun restore edilerek kamusal nitelikteki üniversite kampüsleri ve hastanelere dönüştürülmüştür (Şekil 3.36-3.37).

İşlevini yitirmiş diğer manastırlar ise İspanya’da olduğu gibi bir şirket tarafından prestij mekanı olan lüks otellere dönüştürülmüştür. Eski manastırların bu dönüşüm işlemini eski saray ve kalelere de uygulayan Parador şirketi, oteller zincirinde eşsiz tarihi güzellikleri kullanarak yapıların yok olmasına da izin vermemiştir.

3.2.3. Tatil Köyleri ve Oteller

Çalışma dönemleri dışında dinlenmek, eğlenmek ve gezmek macıyla evden ucağa gidilen yerde insanların konaklaması için farklı aktiviteler içerecek şekilde farklı mimari yapılara sahip ve bu yapılara bağlı olarak farklı peyzaj tasarımları

gerçekleştirilen konaklama yerlerine genel olarak otel denir. Oteller, inşa alanı küçük olmaları halinde yüksek yapılar ile bina içinde veya bahçesinde çözümlenen aktivite alanlarından oluşabildiği gibi geniş inşa sahasında alçak yapılar ve geniş bir bahçede yer verilen aktivite alanlarından oluşabilmektedir. Bu şekilde yayvan plana sahip otellerin, çoğunlukla belirli bir tasarım teması ile kapasitesi yüksek ve daha geniş ölçekte zengin aktivite alanlarına yer verilen tipine tatil köyü denmektedir.

Tez kapsamında ele alınan avlu kavramını oteller ve tatil köyleri örneklerinde değerlendirirken, otel ve tatil köyü yapıları içinde oluşturulmuş avluların özellikleri incelenecektir.

3.2.3.1. Rana Beach Resort, Bodrum

Deniz kenarında dikdörtgen bir planda oluşturulmuş Rana Beach Resort oteli, birbirini takip eden iki avlu ve cephesi denize bakan yüzme havuzu ve restoran-bar kısmının bulunduğu bahçe kısmından oluşan plana sahiptir.

Şekil 3. 38 Rana Beach Resort 1. Avludan görüntüler (Fotograf: Alev Hindistan)

Avlular, otel odalarının çevrelediği iç bahçeler ve otelin girişindeki lobiden deniz kenarına ulaşmak için kullanılan geçiş mekanlarıdır. Dörtgen formundaki avluları denize dik kesen aks otel içindeki sirkülasyonu sağlayan ana akstır. Avluların dört kenarında yer alan otel binalarının içinden geçen bağlantı yolları ana aksı güçlendirerek otel içindeki sirkülasyonu kolaylaştırmaktadır (Şekil 3.38-3.39).

Tez kapsamında ele alınan avlu kavramına uyan otel avlularında genel olarak avluların çok geniş olmamasından dolayı avluları olduğundan büyük göstermek amacıyla bitkisel tasarımı renkli bitkileri kullanmaktan çok kurtbağrı (*Ligustrum ovalifolium* ve *ligustrum japonicum*), phonex ve mazi (*Thuja sp.*) gibi yeşil ağırlıklı bitki türlerinin kullanılması ile gerçekleştirilmiştir. Otel binaları içinden geçen yollar

ile avlunun sınırında ve avlu ortasından geçen aksın iki kenarında bunarak şekil verilen ligustrumlar ile çit aloşturulması avlu içinde istenmeyen sirkülasyonu engellenmiştir.

Şekil 3. 39 Rana Beach Resort 2. Avludan görüntüler (Fotograf: Alev Hindistan)

Şekil 3. 40 Rana Beach Resort
2. Avlu'daki restoran kısmı
(Fotograf:Alev Hindistan)

Şekil 3. 41 Rana Beach Resort
1. ve 2. avlu arasındaki geçiş
(Fotograf:Alev Hindistan)

Otelin ilk avlusu ile ikinci avlusu arasındaki bağlantıyı binanın içinde oluşturulmuş geçit sağlar (Şekil 3.41). İkinci avlu, ilk avluya kıyasla deniz kıyısındaki toplanma mekanına yakınlığından dolayı otel odaları ile çevrili geçiş mekanı olmasının yanında bir deniz tarafındaki kenarının restoran binası olması sebebiyle toplanma mekanı olarak da otel konuklarına hizmet vermektedir (Şekil 3.40). Toplanma mekanı olma özelliğinden dolayı görsel enerjisinin daha yüksek tutulması adına; ilk avluda sirkülasyon kontrolünü sağlamak adına yapılan düzenlemelere ek olarak, ana aks boyunca belli aralıklarla meşale görünümlü aydınlatma elemanlarının dizilmesi ve renginin vurgulayıcı özelliği ile avlunun çekiciliğini arttırmak için bitkisel tasarımda begonvilin kullanılması, ikinci avlunun peyzaj tasarım özelliklerini ortaya koymaktadır.

3.2.3.2. Mena Garden Hotel ve Kaplıcaları, Yeni Kahire

Mena Park Recreational Center adıyla da bilinen Mena Garden Hotel ve Kaplıcaları (Şekil 3.42), Nil Nehrinin kıyısında oluşturulmuş yeni yerleşim alanı Six October City içinde son derece lüks bir vaha olarak, Mena grubu sponsorluğunda; Sandy and Babcock International, The Jerde Partnership International, Overway Larsson Pederson ve EDAW mimarlık şirketleri ve April Philips Design Works peyzaj mimarlığı şirketinin ortak projesi ile tasarımı gerçekleştirilmiştir. Tasarım mekanının %30' luk kısmını bir ve iki katlı yapıların kapladığı, geri kalan kısmının da bitkisel tasarım ve su elemanları ile düzenlenen otel kompleksinde, Nil Nehri çevresindeki tarihi örneklerde görülen duvarlarla çevrili şehir ve tapınak tasarımlarından esinlenilerek sade yapılar, çöl renkleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır (Şekil 3.42-3.43).

Şekil 3. 42 Mena Garden Hotel ve Kaplıcaları'ndan görünüş

Çöl içinde lüks bir vaha olarak oluşturulan otelin merkezinde bulunan geniş havuz projenin odak noktasını oluşturmuştur. Mısır taşlarının doğal renkleri ile avlu içinde yer alan geniş suyun mavisi ve zengin bitki materyallerinin canlı renkleri arasındaki kontrast, antik Mısır mimarisinden esinlenilerek sade tasarlanan otel yapıları arasında oluşturulmuş olan sakinliğin mekanı avluyu peyzaj tasarımını yönünden vurgulamaktadır (Sandy and Babcock International, 2001).

Şekil 3. 43 Mena Garden Hotel ve Kaplıcaları'nın girişi

3.2.3.3. Sultan Saray Oteli, Antalya

Antalya sahilinde Vakıflar Turizm A.Ş. tarafından Günal A.Ş.'ye bin yatak kapasiteli olarak 1990 yılında yaptırılan Sultan Saray Oteli, yoğun bir ağaç dokusunun yer aldığı arazide yoğun bir yapılaşma programını uygulamaktan doğan çelişkinin çözümlenmesini amaçlayan bir tasarım çalışmasıdır. Tasarım çalışmasında, Jacques Derida'nın ortaya koyduğu tasarım anlayışı izlenmiştir. Jacques Derida'ya göre gerçek tasarım süreci: geleneksel oluşan düşünce sistemi ile gerçekleştirilen yerel yapılaşmanın yerinde yapının tam analizinin yapılması ve yapı kuruluş sistemi egemenliğinden tasarım düşüncesinin arındırılmasının ardından başlar.

Şekil 3. 44 Sultan Saray Oteli kuşbakışı görünüşü

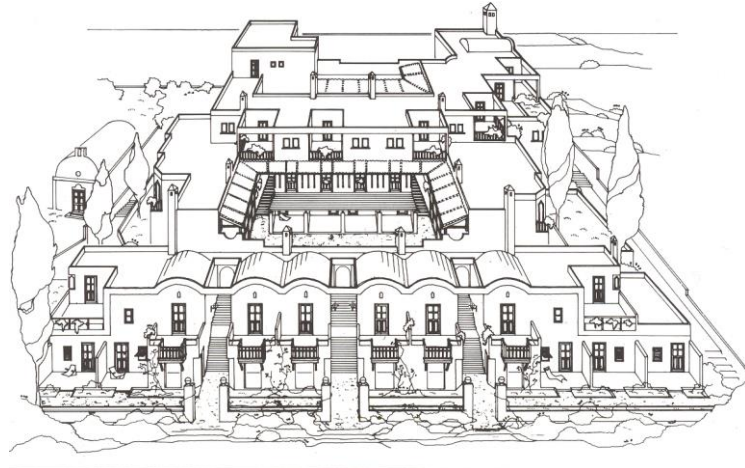
Şekilb 3. 45 Sultan Saray Oteli avlusundan görünüş

Derida'nın tasarım düşüncesinin desteklediği Sultan Saray oteli projesinin odak noktasını; yoğun ağaç denizi üzerinde yüzen olarak ifade edilen otel odalarının bulunduğu, denize paralel kenarı kenarı dar olan dikdörtgen yapı oluşturmaktadır. Yapının ortası ikiye bölünmüş avlu niteliğindedir. Avlunun deniz tarafındaki kısmı; yeme içme ve lobi bölümlerini içermektedir. Otel içindeki sirkülasyonu avlu içinde sağlayan şeffaf bir koridorla ön avludan ayrılan arka avluda ise rekreasyonel birimlerin bitkisel tasarımla bütünleştirildiği bir tasarım gerçekleştirilmiştir.

Antalya sahilinin doğallığı ile kaynaşacak nitelikte tasarlanan bina kütesinin ortasında oluşturulan çevresel tüm etilere karşı korunaklı yaşam mekanı olarak avlunun sunduğu iklimsel konfor koşulları, tasarımda düşünülen fonksiyonel kullanımların gerçekleştirilmesini sağlamıştır (Çavdar, 2001), (Şekil 3.44- 3.45).

3.2.3.4. Manastır Hotel, Bodrum

Bodrumda manastır mevkiinde konumlanan Manastır hotel, tarihi öneme sahip bir alanın değerlendirilmesi tasarım çalışmasıdır. 1970 yılına kadar yöre halkının mesire yeri olarak kullanılmış olan, içinde bulunan 17. yüzyıldan kalma küçük bir mezarlık kilisesi (chapel), beş adet servi ağacı (*Cupressus sempervirens*) ve üçyüz yıllık çam ağacı (*Pinus sp.*), eğimli arazinin önemli özelliklerini oluşturur (Şekil 3.46-3.47).

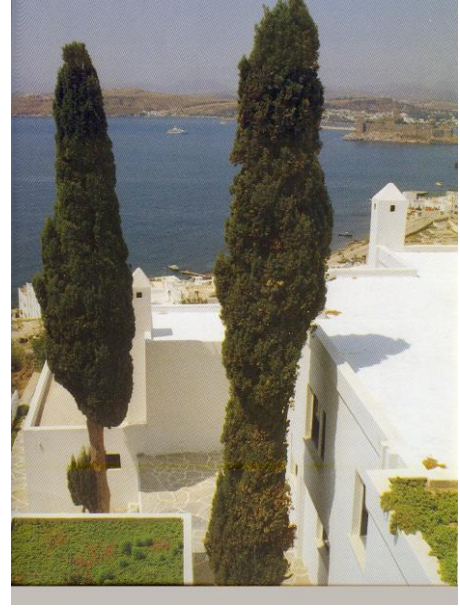

Şekil 3. 46 Manastır Otel kuşbakışı görünüşü

Yöredeki depremler ilgisizlik ve zamanın yıpratmasından kurtulamayan küçük manastırın ve çevresindeki alanın yeniden fonksiyone edilmesi için 1986 yılında başlatılan Manastır Hotel tasarım çalışmaları, arazinin doğal yapısının ve çevre ilişkilerinin dikkate alınarak otel programının ve yatak kapasitesinin belirlenmesi sonucu gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3. 47 Manastır Otel avlusundan görünüş

Şekil 3. 48 Manastır Otel avlusunda serviler

Arazide bulunan 5 servinin belirlediği alan içinde yatak üniteleri (Şekil 3.48); çam ağacının oluşturduğu mekan ise restoran, dinlenme terasları, eğlence spor gibi ortak kullanım alanları olarak planlanmıştır. Şapel eski ölçüleri korunarak yeniden inşa edilerek otel programı içinde dinlenme salonu ve bar olarak fonksiyone edilmiştir. Şapel ile eski mezarlığının giriş kapısının Bodrum Kalesi’ni gören aksın yeniden belirlenmesi için kapı rölevesindeki ölçülerine bağlı olarak kapı yeniden inşa edilmiştir. Arazi eğimli olmasına rağmen arazi özellikleri maksimum derecede kullanılarak oluşturulan otel içindeki sirkülasyonu sağlayan yollar, otel odalarının önünden geçerek orta avluda birleşir, burada kapılardan geçerek denize ve yeşil alana doğru uzanırlar.

Tarihi değerleri korumak adına gösterilen özenle gerçekleştirilen otel tasarımında, gözde tatil beldesi olan Bodrum’un mimari bütünlüğüne uygun yapıların ve sade bir bitkisel tasarımla otel konuklarının dinlenme ihtiyaçlarının karşılandığı avlunun varlığı, yörenin turistik kullanımında prestijini arttırmıştır (Gürsel, 2001).

3.2.3.5. Su Hotel, Bodrum

Bodrum merkezinde bulunan Su Hotel’e ana yoldan uzanan iki tarafı bir metre yüksekliğinde duvarlarla sınırlı kayrak taşları ile oluşturulmuş yol boyunca otelin ismine uygun olarak iki tarafı sınırlı su yatağı gibi düşünülmüş ve mavi kırma mozaiklerle dalgalı su imajı yaratılmıştır. Döşemede yaratılan su imajının algılanmasını kolaylaştırmak için yer yer portakal renkli kırma mozaikle yapılmış

balıklar kullanılmıştır. Yolun sonunda mozaiklerle oluşturulan su imajı genişletilerek, mavi renkli otelin giriş kapısı vurgulanmıştır (Şekil 3.49).

Şekil 3. 49 Su Hotel'e giden yol döşemesi (Fotograf:Alev Hindistan)

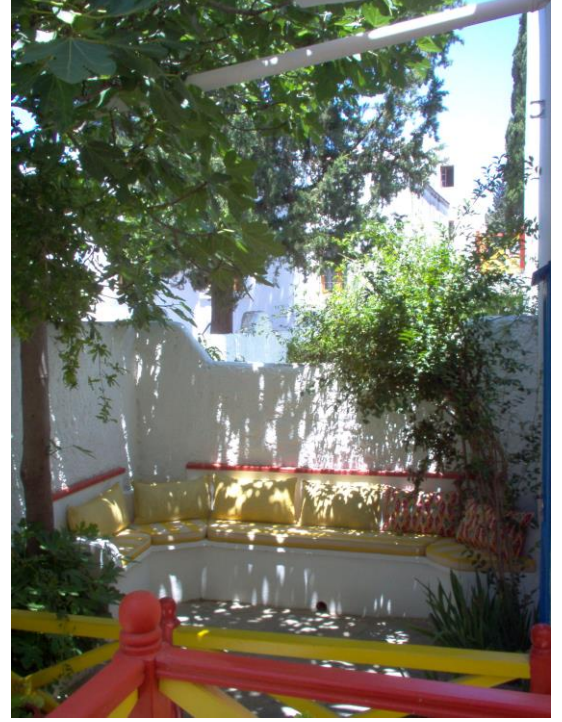
Otel, iki uzun kenarı iki katlı binalar, bir kısa kenarı duvar, ikinci kısa kenarı yüksek tavanlı cafe-bar olarak kullanılan açık cepheli bina ile çevrili dikdörtgen avlu ve bu avlunun ortasında yüzme havuzu bulunan bir plana sahiptir (Şekil 3.52). Odalara girişler, binaların arka tarafındaki kapı ve merdivenlerden yapılmaktadır. Üst ve alt kattaki odaların herbiri avluya bakan balkonları ile avluya açılmaktadır (Şekil 3.50).

Yüzme havuzunun bulunduğu ana avlunun yanı sıra binaların arka kısmında yer alan üç kenarı duvarla çevrili, bir kenarı otelin arka bahçesine bakan oturma birimleri küçük avlular olarak düşünülebilirler (Şekil 3.51). Sıcaklığın bunaltıcı etkisinden arınmış, kemerli geçişlerle yüzme havuzunun bulunduğu ana avluya bağlanan bu küçük avlular, tasarım mekanının darlığı ve güneş etkisinin azlığı sebebiyle beyaz çakıl taşlarıyla kuru bahçe görünümünde fazla güneş isteği olmayan muz ağaçları ve japon şemsiyeleri gibi bitkiler kullanılarak düzenlenmiştir.

Havuzun bulunduğu otelin merkezi olan avlunun bitkisel tasarımında ise prestij mekanı olarak avlunun görsel enerjisini arttıracak nitelikte tasarım unsurlarına sahip olan aynı zamanda sıcak iklim koşullarına uyum gösterebilen; binaların üst katına uzanan begonviller (bougainvilleal), havuz kenarında kullanılan palmyeler (Washingtonia robusta), otel odalarının bulunduğu iki katlı bina önlerindeki küçük parselleri süsleyen papatyalar ve sardunyalılar ile dekoratif saksılar içinde yer alan kauçuklar, yukkalar ve benjaminler gibi bitkiler kullanılmıştır. Otel avlusunun geri kalan kısımlarında sürpriz etkiler yaratmak için güzel kokuları dikkate alınarak kullanılan japon gülü (Chaenomeles japonica), pitosporum tobira nana gibi bitkiler avlunun bitkisel tasarımında özellikle kullanılmıştır.

Şekil 3. 50 Su Hotel’de avluya açılan balkonlar
(Fotograf:Alev Hindistan)

Şekil 3. 51 Su Hotel’in arka avlu görünüşü
(Fotograf:Alev Hindistan)

Şekil 3. 52 Su Hotel’in avlusu (Fotograf:Alev Hindistan)

3.3. Kamusal Mekanların Avluları

Kamusal mekanlar; tarih boyunca, toplumsal yaşamın süre gelen tüm etkinliklerinin her yaş ve meslek grubunun yararlanmasına açık olan kent içinde halkın ortak mekanlardır. Çevresi yapılarla sınırlı kentsel avlu olarak nitelendirilen meydan, agora ve forum olabileceği gibi, kamusal işlevi olan cami, medrese, kervansaray, üniversite kampüsü, askeri kurum gibi yapıların avluları da kamusal mekan avluları olarak değerlendirilir.

3.3.1. Meydan, Agora, Forum ve Alışveriş Merkezleri

Yunan ve Roma kültüründe önemli yeri olan spor faaliyetlerini gerçekleştirmek ve kamusal iletişimi sağlamak için özenle düzenlenen agora ve forum gibi mekanlar, kamusal mekanın ve kamusal mekan avlularının ilk örnekleri arasında yer almıştır. Agora ve foruma benzer şekilde planlanan, kültürel, ticari ve idari işlerin ağırlıklı olarak gerçekleştirildiği meydanlar da agora ve forumlar gibi tarih boyunca kent halkının toplandığı prestij mekanları olmuşlardır.

Şekil 3. 53 Forumov, Roma

Günümüzde tarih boyunca toplanma ve sosyal etkileşim mekanı olmalarının yanında alışveriş merkezi olarak da kent halkına hizmet vermiş olan meydanlar, agoralar ve forumlar tarihi değerlerini korumaktadır. Tarih boyunca geçerli olan fonksiyonları ve kentsel avlu kimlikleri ile günümüzde kent merkezi olarak halka hizmet eden alışveriş merkezlerinin tasarımınlarına öncülük etmişlerdir.

Şekil 3. 54 Siena Meydanı, İtalya

Alışveriş merkezleri; günümüzde alışveriş, sinema, yeme-içme gibi aktivitelerin gerçekleştirildiği kent merkezleri olarak iklimsel konforun sağlanması için atrium niteliğinde üstü çoğunlukla cam ile örtülü, tüm aktivite mekanlarının çevresinde toplandığı, bitkisel tasarımın çoğunlukla saksıdaki bitkilerle oluşturulduğu, peyzaj tasarımlarının vazgeçilmez unsuru olan suyun vurgulayıcı özelliğinin sık kullanıldığı merkezi avlu etrafında şekillenen yapılardır.

3.3.1.1. Oasis Alışveriş Merkezi

Bodrum merkezinde geniş bir arazi üzerinde tasarımı gerçekleştirilmiş olan Oasis alışveriş merkezi, tarihi alışveriş merkezi geleneğini yansıtacak kentsel avlu niteliği taşıyan ve aynı zamanda modern ihtiyaçlar gözönünde tutularak iklimsel konfor koşullarının sağlandığı ve sinema gibi güncel aktivitelerin yer aldığı güzel bir örnektir.

Şekil 3. 55 Oasis Alışveriş Merkezi avlusu (Fotograf:Alev Hindistan)

Şekil 3. 56 Oasis Alışveriş Merkezi avlusu (Fotograf:Alev Hindistan)

Vaha anlamına gelen ve adına uygun olarak var olan zeytin ağaçlarını bina içinde kullanacak şekilde oluşturulan avlu sistemi binanın temel mimari özelliğini oluşturmaktadır. Oasis Alışveriş Merkez'i; restoranları, alışveriş dükkanları, gösteri platformu ile kentsel avlu kimliğinde toplanılan, sosyal etkileşimin sağlandığı, kültürel aktivitelerin gerçekleştirildiği mekan olarak kent halkına hizmet etmektedir.

Şekil 3. 57 Oasis Alışveriş Merkezi üçgen avlu
(Fotograf:Alev Hindistan)

Şekil 3. 58 Oasis Alışveriş Merkezi üst örtü elemanı

Sade olan tasarımı ile Oasis Alışveriş Merkezi; güneşten, rüzgardan ve yağmurdan korunma gibi iklimsel konfor koşullarının sağlanması için adının anlamına uygun olarak alışveriş merkezini çöldeki çadır gibi gösterecek elemanlar ile üstü örtülmüştür (Şekil 3.58).

Oasis Alışveriş Merkezinde geniş alanlarda kullanılan su elemanlarının ortasında yer alan zeytin ağaçlarının bulunduğu yüksek kademeler, denizlerdeki adalar gibi düşünülebilir (Şekil 3.55-3.56). Çöl bitki örtüsünü oluşturan kaktüsler vaha düşüncesi ile oluşturulmuş alışveriş merkezinde en çok kullanılan ikinci bitkidir. Avluların fonksiyonlarına ve ihtiyaç duyulan görsel enerjiye bağlı olarak bitkiler, metal üçgen ve yuvarlak şekilli objeler ve bitkileri çağrıştıracak nitelikteki metal çubuklar ve su oyunları kullanılmıştır (Şekil 3.57).

3.3.2. Camiler ve Medreseler

Binalar arasında kalan kentsel avlulara kıyasla kamusal işlevi olan binaların ortasında yer alan avluların işlevleri binaların fonksiyonlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Ülkemizde toplanma ve kamusal iletişim ihtiyacının karşılanması

için meydan oluşumundan ziyade agora ve forumun işlevini cami yapıları üstlenmiştir. Halkın bir araya gelip, ibadet ettiği, sosyal etkileşimde bulunduğu camiler, genellikle; şadırvanın bulunduğu ve ibadetin gerçekleştirildiği iç avlu ile cami duvarları dışında kalan ve kent halkına daha çok toplanma mekanı olarak hizmet eden dış avlu olmak üzere iki avlulu plan sistemine sahiptir.

Şekil 3. 59 Süleymaniye Camii avlusu (Fotograf:Alev Hindistan)

İbadetin gerçekleştirildiği ana mekan olan cami iç kısmının devamı niteğinde algılanan ancak aslen ibadete hazırlanma mekanı olan camilerin iç avlularında vazgeçilmez olan şadırvan, iç avluda kullanılan en önemli peyzaj elemanıdır. Harem de denilen cami iç avlusunda, su kaynağı olan şadırvan ve dini çağrışımlarla avlu zemin kaplamasında kullanılan mermer plaklar dışında peyzaj elemanı yer almamaktadır. Camilerin harim de denilen dış avluları peyzaj tasarımı yönünden daha zengin mekanlardır. Burada göğe ulaşmayı simgeleyen serviler (*Cupressus sp.*) ve uzun ömrü simgeleyen çınar (*Platanus sp.*) gibi sembolik anlamları ile cami yapısı ve avlusu ile örtüşen bitkiler kullanılmaktadır. Cami dış avluları ayrıca; oturma ve dinlenme elemanlarının yer aldığı, kutsal bitki sayılan güllerin (*Rosa spp.*) ve gölge sağlayacak özelliklere sahip bitkilerin kullanıldığı toplanma mekanı olarak kent halkına hizmet veren kent mekanlardır.

Günlük ibadetlerin yapıldığı toplanma mekanı olmalarının yanı sıra camiler, dini eğitimlerin verildiği medreselerin çıkış noktası olarak kabul edilmiştir. Ders okutulan yer anlamına gelen medresenin ilk kaynağının camiler olarak düşünülmesi; İslam devletinde eğitim ve öğretimin ilk zamanlarda mescit ve camilerde yapılıyor

olmasına ve sonraki dönemlerde ihtiyacı karşılamak için camiye bağlı eğitim kurumlarının oluşturulmasına dayanır. Türk-İslâm kültüründeki medrese yapı özellikleri ve avlu oluşumunun kaynağı ise; İslâmiyet'ten önce gerçekleşen Türk-Budist kültür etkileşimi sonucu Türk kültüründe medrese yapılarında önem kazanan tasarım özellikleri ile Budist viharalarıdır (Erdoğan, 2002).

İlk eğitim kurumu olma sıfatları ile medreseler bina yapıları ve avlu tasarımları ile modern üniversite kampüslerinin avlulu oluşturulmasının esin kaynağı olmuştur.

Tez kapsamında yarı özel-yarı kamusal mekan avlularına örnek gösterilen cami ve medrese avlu tasarımlarının mimari ağırlıklı olması ve peyzaj elemanlarına fazla yer verilmemeleri cami ve medrese avlularının peyzaj tasarım kriterleri açısından detaylı değerlendirilmesini imkansız kılar. Ancak yine de cami avlusu ve medrese avlusu tasarımları hakkında fikir vermesi açısından örnek resimlere yer verilmiştir.

3.3.3. Hanlar ve Kervansaraylar

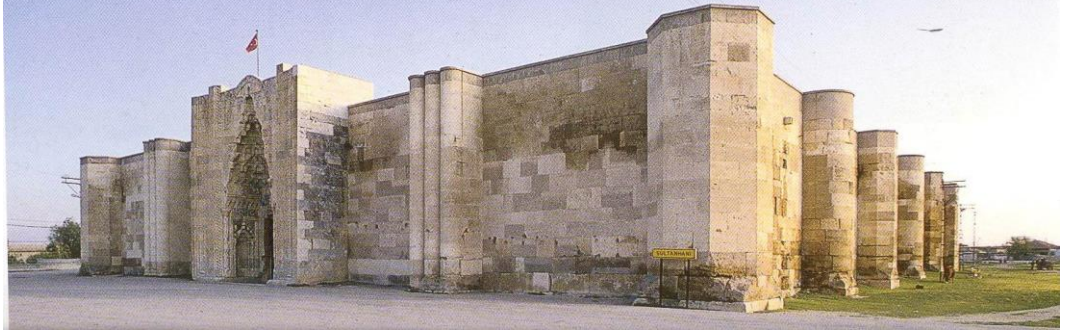
Kervansaraylar, Ortaçağ'da Anadolu'dan geçen Akdeniz ile doğu kesimi birleştiren ticaret yolları üzerinde bulunan konak yerleridir. Devlet veya hayırsever kişiler tarafından inşa ettirilen kervansaraylar; zengin-fakir, Müslüman-kafir ayırt etmeksizin herkesin yararlanması için, kaleyi andıran mimari yapısı ile güvenli konaklama imkanı sağlayan, kervan yolcularının her türlü ihtiyaçlarının karşılandığı yapı kompleksleridir. Kervanların her türlü ihtiyacı için kervansaray bünyesinde; yatakhaneler, aşhaneler ve erzak ambarları, ticari eşya depoları, yolcuların abdest almaları için şadırvanlar ve namaz kılmaları için mescidler, kütüphaneler, hamamlar, hastane ve eczaneler, ayakkabıcılar, yolcuların hayvanları için ahırlar, samanlıklar ve nalbantlar yer almıştır. Şehir merkezinde bulunan daha küçük ölçekteki kervansaraylara han denilmiştir.

Barış zamanı ticari kervanların konak yeri olan kervansaraylar, savaş zamanlarında yerel halkın sığındığı veya sefer sırasında ordunun konakladığı kaleler olarak kullanılmıştır [16], (Kuban, 1970).

Kervansaraylar; yalnızca kapalı bölümü olanlar, yalnızca açık ve yarı açık bölümleri olanlar ve hem kapalı bölümü hem de avlusu olanlar olmak üzere üçe ayrılır. Hem kapalı bölümü hem de avlusu olan kervansaraylar bu tez kapsamında ele alınacak olan kervansaray tipidir (Yetkin, 1984), (Bektaş, 1999).

3.3.3.1. Sultanhan, Aksaray

1229 yılında 1. Alaeddin Keykubat tarafından yaptırılmış, 1278’de yangından zarar görmesi üzerine Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında onarılarak genişletilmiştir. Selçuklu mimarisinin günümüze ulaşan en büyük kervansarayı olan ve Aksaray-Konya yolu üzerinde bulunan Sultanhan 4866 m² yüzölçüme sahiptir.

Şekil 3. 60 Sultanhan genel görünüşü

Kervansarayların hem kapalı bölümü hem de avlusu olan tipinin günümüze ulaşan en büyük örneği olan Sultanhan’ın doğu cephesinin ortasında geometrik desenlerle süslenmiş mermerden yapılmış muhteşem bir taç kapı bulunmaktadır.

Kapıdan içeri girilince ulaşılan avlunun sağ tarafında zamanında araba ve hayvanların konması için kullanılan üstü tonozlu ve çift sıra bölmeye ayrılmış 8.9m kat yüksekliği olan bölümler ile sol tarafında yolculara ayrılmış oda, salon, hamam ve ambarların bulunduğu 10.40 m kat yüksekliğindeki bölümler yer almıştır. 2250m² yüzölçümü olan avlunun ortasında yer alan ve 7.85mX7.85m boyutunda olan mescide köşk mescid denilmiştir (Gülyaz, 1999), (Bektaş, 1999).

Şekil 3. 61 Sultanhan taç kapısı

Şekil 3. 62 Sultanhan avlusundan görüntüler

Günümüzde müze olarak kullanılan Sultanhan, peyzaj tasarımı yönünden değerlendirilebilecek tasarım verileri sunmamasına rağmen, korunma altına alınmış olmasına dayanarak kervansaray avlusunu kervansarayın yeni işlevine uygun peyzaj tasarımı ile değerlendirmek gerekir.

3.3.3.2. Rüstem Paşa Kervansarayı, Edirne

Rüstem Paşa Kervansarayı, Kanuni Sultan Süleyman zamanında sadrazamı Rüstem Paşa tarafından 1561 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Adını dönemin sadrazamından alan kervansaray; büyük avlunun bulunduğu büyük han ve küçük avlunun bulunduğu küçük han veya deve han olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. 1972 yılında restore edilerek otel haline getirilen kervansaray başarılı restorasyonu ile 1980'de Ağa Han Mimarlık ödülünü kazanmıştır [15].

Şekil 3. 63 Rüstempaşa Kervansarayı genel görünüşü ve avlusu

Edirne şehir merkezinde yer alan kervansaray otelin, odaları büyük avluyu çevrelemektedir. Peyzaj tasarımının daha çok gölgelemeye hizmet verecek nitelikte gerçekleştirilmesi, avlunun görsel değerini düşürmemektedir. Bitkisel tasarım için seçilen bitkiler, gölgelemenin yanı sıra otel konuklarının gözüne hitap edecek

nitelikte düzenlenmiştir. Ancak bitki çeşitliliğinin azlığı avlu peyzaj tasarımını monoton kılmıştır.

3.3.4. Üniversite Kampüsleri

Ülkemizde çıkış noktası medrese, Avrupa’da manastır kabul edilen üniversite kampüsleri, ilk örneklerinden bu yana eğitim, öğretim ve çalışma mekanı olarak farklı işlevleri bünyesinde toplayan kamusal mekanlar olmuştur. Üniversite kampüs avlularının bina ile sınırlandırılmış mekan olmasına bağlı olarak güvenli kabul edilmesi ve belli oranda mahremiyetin sağlanmış olması, üniversite kampüs yaşamı için avlunun önemini ortaya koymaktadır.

3.3.4.1. İTÜ Taşkışla kampüsü, İstanbul

İstanbul Teknik Üniversitesi’nin tarihi; Osmanlı döneminde ilk kez batılı anlamda mühendislik eğitimi verilmek üzere 1773’te kurulan ve gemi inşaatı ve deniz haritalarının yapılması konusunda uzman personel yetiştirilmesi amaçlanan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun (İmparatorluk Deniz Mühendishanesi)’ ne dayanmaktadır. 1847 yılında mimarlık bilgilerinin öğretilmeye başlanması sonucu 1883’te Hendese-i Mülkiyeye dönüşen Mühendishane-i Bahr-i Hümayun’da, 1909 yılında Mühendis Mekteb-i Alisi (Yüksek Mühendis Mektebi) adını alarak, sivil mimar ve mühendislerin yetişmesi konusunda eğitim verilmeye başlanmıştır.

Cumhuriyet Türkiyesinin bayındırlık işleri için gerekli teknik elemanların yetiştirildiği yüksek mühendislik okulu 1944 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’ne dönüşmüştür. Tuzla, Ayazağa, Maçka, Gümüşsuyu ve Taşkışla olmak üzere beş kampüsü bulunan üniversitenin, mimarlık fakültesi başta olmak üzere çeşitli birimlerini bünyesinde barındıran Taşkışla kampüsü, tez kapsamında değerlendirilen avlulu yapıların güzel bir tarihi örneği olarak ele alınacaktır [14].

Taşkışla binasının tarihi, Sultan Abdülmecid zamanında üç yüz öğrenciye eğitim verebilecek kapasitede bir tıp okulu olarak tasarlanan Mekteb-i Fünun binasına dayanmaktadır. Yapımına 1847’de başlanan ve bitiminden hemen sonra 1849 yılında kışlaya çevrilen bina, Kırım savaşı sırasında Fransız askerlerine hastane olarak tahsis edilmiştir. 1894 İstanbul depreminde hasar görmesi üzerine zamanın tanınmış İtalyan Mimarı R. D’Aronco tarafından onarılmıştır. Balkan savaşı sırasında hastane olarak kullanılan Taşkışla binasının son restorasyonu 1944 yılında Mimar P. Bonatz ve

Emin Onat tarafından gerçekleştirilip, bina İTÜ kampüsü olarak düzenlenmiştir (Batur, 2004).

İlginç yapısal tarihinin yanında Osmanlı İmparatorluğu ve İstanbul tarihinde önemli yeri olan Taşkılla binası, 132mX94 m boyutunda bir alan üzerine kurulu, ortasında 70mX40m boyutunda avlusu olan dikdörtgen planlı bir yapıdır (Şekil 3.64).

Şekil 3. 64 İ.T.Ü.Taşkılla Kampüsünün kuşbakışı görünüşü

Yapının dört köşesinde, uzun kenarlar etrafında 4m, kısa kenarlar etrafında 8m genişletilerek kuleler oluşturulmuştur. Binanın uzun ve kısa kanatları boyunca orta avluyu çevreleyen üçüncü katta yer alan idari birimler ile proje çalışmalarının gerçekleştirildiği atölyelere ışık sağlaması düşünülerek ortası gökyüzüne açık bırakılan kuleler, çatı katında bulunan küçük avlular niteliğindedirler. Peyzaj tasarımı sade bir yaklaşımla gerçekleştirilen bu küçük avluların ortasında sadece dikdörtgen şekli bulunan çiçek tarhı yer almaktadır (Şekil 3.65).

Şekil 3. 65 İ.T.Ü.Taşkılla Kampüsünün Çatı Avlusu

Bina yüzeylerinin tasarımında ortaya avluya bakan iç cephelerde ayrı bir özen gösterilmesi avluyu Taşkışla binasının yaşayan bir mekanı haline getirmiştir. Ortasında oval bir havuzun yer aldığı avluda yer alan akslar bina içindeki dolaşım sirkülasyonunu kolaylaştırması düşünülerek avluya açılan kapıları birleştirecek şekilde düzenlenmiştir. Bitkisel tasarımı, hem görsel değeri yüksek hem de gölgeleme fonksiyonu ile kampüs kullanıcılarına hizmet edebilecek bitkilerin seçimi ile oluşturulmuştur (Şekil 3.66).

Şekil 3.66 İ.T.Ü.Taşkışla Kampüsü avlusunun genel görünüşü (Fotograf: Alev Hindistan)

Günümüzde Taşkışla avlusu peyzaj tasarımı yönünden, kullanıcı isteklerini karşılamada yetersiz olduğu için ihtiyaçların gözden geçirilip avlunun yeniden düzenlenmesi fikri ile proje yarışmaları yapılmıştır. Bu yarışmalarda aksların yeniden düzenlenmesi ile peyzaj eleman eksiklerinin tamamlanarak bitkisel tasarımın mevcut bitkiler yanı sıra ek bitkiler kullanılarak yeniden düzenlenmesi düşünülmüştür.

3.3.5. Askeri Kurumlar

Fiziksel faktörlerin olumsuz etkilerinden korunma ve savunulur bir mekan oluşturma düşüncesine dayanan avluların amacına uygun en güzel örneğini hiç şüphesiz askeri

kurum binalarının avlularıdır. Askeri eğitimlerin verildiği kışla ve askeri bilgilerin saklandığı hükümet binaları güvenlik derecesi en yüksek olan kamusal mekanlar olmaları nedeniyle binalarla sınırlı avlusunun varlığı askeri kurum çalışanları ve askerler için önemlidir.

3.3.5.1. Selimiye Kışlası, İstanbul

1800'lü yılların başında 3. Selim'in kurduğu Nizam-ı Cedid ordusunun talim ve barınma yeri olarak ahşaptan inşa edilen yapının 1807 yılında çıkan yeniçeri isyanında yakılması, kışlanın II. Mahmut zamanında başlanan yeniden inşasında taş kullanımını zorunlu kılmıştır. Dikdörtgen planı olan kışlanın her cephesi arazinin eğimine göre farklı katlara sahiptir. Yapının her köşesinde 7 katlı kulelerin bulunması yapının anıtsal görünümünü desteklemektedir. 1850lerdeki kırım savaşına hastane olarak kullanılan kışla, savaş sonrasında yapılan düzenlemelerle askeri okula dönüştürülmüştür. 1963'te onarıldıktan sonra günümüzdeki kullanımı olan 1. Ordu Karargahı haline getirilmiştir. Kırım savaşı sırasında hastane olarak kullanılan kışlada hemşirelik yapan Florence Nightingale'in anısına, 1. ordu karargahı olarak kullanılan Selimiye kışlasının kuzey batı köşesindeki kulenin bir bölümü Florence Nightingale Müzesi olarak düzenlenmiştir [13], (Şekil 3.67).

Şekil 3. 67 Selimiye Kışlası genel görünüşü (Fotoğraf: Çağrı Kılıççı)

Büyük bir alanı kaplayan kışlanın ortasında, zamanında askeri eğitimlerin gerçekleştirilmesi düşünülerek oluşturulmuş geniş bir avlu bulunmaktadır (Şekil 3.68). Güncel işlevinde bina içindeki dolaşım sirkülasyonunun sağlanması için uygun akslar kullanılarak düzenlenen avlunun peyzaj tasarımı oldukça sadedir. Gölgeli mekan oluşturmak amacıyla kullanılan yüksek ağaçlar ve dolaşım sirkülasyonunu

sağlayan aksları kuvvetlendirecek nitelikte herdem yeşil çalılarının kullanılması avlu peyzajının sadeliği yanında fonksiyonel olmasını sağlamıştır. Ülkemizin her köşesinde yer alan askeri yapı çevrelerinde gösterilen özen, kent için eşsiz değeri olan bu büyük avlunun peyzaj tasarımında da gösterilmiştir.

Şekil 3. 68 Selimiye Kışlası kuşbakışı görünüşü

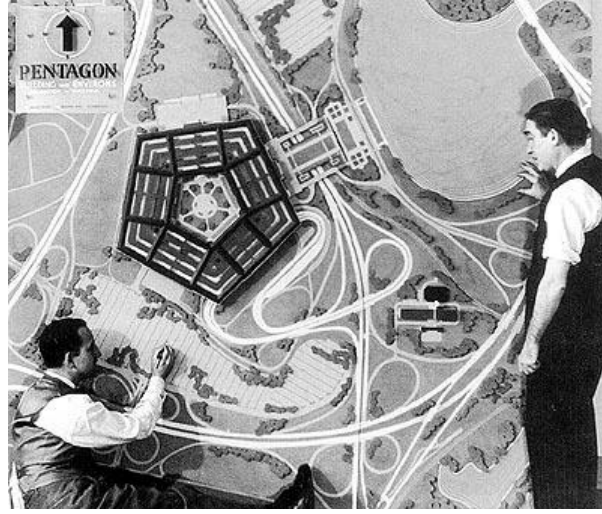
3.3.5.2. Pentagon, Amerika

Amerika Birleşmiş Milletler savunma departmanı karargahı olan Pentagon, 1941-1943 yılları arasında Washington D.C. yakınlarında Arlington, Virginia’da inşa edilmiştir. Hükümet ofislerinin bulunduğu bina ile içindeki avlu toplam 137593.1183m²’lik alanı kaplamaktadır [11].

Şekil 3. 69 Pentagon genel görünüşü

Mimar George Edwin Bergstrom ve David J. Witmer tarafından beşgen formunda tasarlanan binanın aydınlanmasını sağlamak ve bina içi sirkülasyonu kolaylaştırmak için ortasında bırakılan boşluk, tez kapsamında ele aldığımız avlu kavramına güzel bir örnektir. Bina geometrisine uygun olarak beşgen formunda oluşturulan avlu, 20234.2821m²'lik alanı kaplamaktadır. Avlu içinde bina sirkülasyonunu kolaylaştırmak için köşeleri birleştiren yollar yapılmıştır. Avluyu beş mekana bölen bu akslar, avlunun rekreasyon ihtiyacını karşılaması da düşünülerek uygun peyzaj elemanları ile düzenlenmiştir [12].

Şekil 3.70 Pentagon'un tasarımını yapan Mimarlar ve Pentagon planı

BÖLÜM.4

GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentsel peyzajın bina düzeyinde özel bir çalışma alanı olan avlular, ilk ortaya çıkış nedeni iklimsel faktörlerin olumsuz etkilerinden korunma amacı olan dış mekan odalarıdır. İlk örneklerinin oluşumunda etken olan iklimsel faktörlere, zamanla değişen yaşam koşullarına bağlı olarak eklenen her türlü fiziksel saldırıya karşı savunulur mekan ve dinsel mahremiyet ihtiyacı, avlu oluşumunu etkileyen diğer faktörleri oluşturmuştur. Tarihi gelişim süreci boyunca oluşumunda fiziksel faktörler ve dinsel mahremiyet ihtiyacının öncelikli etken olduğu avlular, toplumsal statünün ve yüksek yaşam standartlarının önemli sayıldığı dönemlerde prestij faktörü etkisiyle gösterişli prestij mekanları olarak düzenlenmiştir.

Tarihi MÖ 3000 yıllarına dayanan ve tanımı tez kapsamında ‘bir binanın ön tarafında veya ortasında çevresi duvar veya bina ile sınırlanmış, üstü açık olarak meydan gibi bırakılmış, sokağa geçişi bir kapı aracılığıyla sağlanan alanlara verilen genel ad’ olarak yapılan avlular, bu tanıma uygun nitelikleri taşıyan örneklerle; ilk avlular, ortaçağ avluları ve Uzak- doğu, Hint ve İslam avluları ana başlıkları altında sınıflandırılarak anlatılmıştır (Arseven, 1950). Tarihsel gelişim sürecinde, farklı dönemlerin ve farklı kültürlerin etkisinde oluşturulmuş olmalarına rağmen avlular, genel olarak tüm uygarlıklarda, daha konforlu yaşam şartlarının sağlanması hedeflenilerek oluşturulan gizli bahçeler olmuş ve bu özelliği ile kullanıcıların doğaya olan özlemlerini gidermelerini sağlamışlardır.

İnsanlık tarihi boyunca daha iyi yaşam koşullarına sahip olma düşüncesi ile süregelen bilimsel ve teknolojik gelişmelerin; yaşam koşullarını değiştirmesi ve toplumların kültürel ve sanatsal bakış açısını etkilemesi sonucu; farklı mimari tasarımlara sahip, farklı işlevlere hizmet eden mahremiyet derecelerinin farklılaşmasıyla özel ve kamusal kullanım derecelerine göre sınıflandırılan

mekanlar oluşturulmuştur. Yaşam mekanlarından beklenen işlev ve konfor koşullarının zaman içinde değişmesine rağmen; insanlık tarihi boyunca var olan yaşam mekanlarının toplumsal statü göstergesi olarak sunulması düşüncesi değişmemiş, sadece modern çağın koşullarına uygun hale dönüşmüştür (Vitruvius, 1990).

Hakkında genel bilgilerin verildiği, tarihsel ve güncel örneklerle anlatılan avluların peyzaj mimarlığı yönünden genel değerlendirmesinin yapılacağı bu bölümde, avluların güncel düzenlemelerinde önemli etken olan faktörlere dikkat çekilmektedir.

Tez kapsamında yapılan incelemeler sonucunda, özel mekan avluları, yarı özel - yarı kamusal mekan avluları ve kamusal mekan avluları olmak üzere üç kategoriye ayrılan avlularla ilgili olarak yapılan değerlendirmeler aşağıda sunulmaktadır.

4.1 Özel Mekan Avluları ile İlgili Değerlendirmeler:

Eski dönemlerde günlük yaşam mekanı ve üretim alanı olmasının dışında özellikle prestij mekanı olarak düzenlenip kullanılan avlular, günümüzde de aynı anlayışla oluşturulan özel mekan avlularının ilk örnekleri olmuştur. Ancak tarihi konutlar, korunma altına alınmayıp, ihmal edildikleri için, tasarım prensipleri tespit edilemeyen konut avluları, yeni konut avlu tasarımlarında tasarımcılara yeterince bilgi ve ilham kaynağı olamamaktadırlar.

Yeni yapılarda prestij mekanı olarak avlulu düzenlenen özel mekan planları, özel yaşamın dış dünyaya kapalı tutulduğu ancak konukların gözünde itibarın güçlenmesi adına profesyonel destekle estetik değerleri yüksek olacak şekilde fonksiyonel kullanımlar da düşünülerek düzenlenen avlularda mahremiyet içinde doğaya olan özlemin giderilmesi esasına dayanmaktadır.

Tasarımcıların izlediği bu prensip ile tarihi yapıların ve avlularının tasarım elemanları hakkında detaylı bilgi sahibi olunmasa da eskiden beri süregelen ihtiyaçlar göz önünde tutularak, prestij mekanı olarak öne çıkmış güncel konut avlu peyzaj tasarımlarında, fonksiyonel kullanım ve görsel enerji kullanımına özen gösterilmelidir.

İstanbul, Beyoğlu'nda yer alan Doğan apartmanı, toplu konut özelliği taşıyan ve zamanında bir kenarı boğaz manzarası ile bütünleşen düzenlemesiyle güncel avlulu konut anlayışına uyan prestij mekanı örneklerinden biridir.

4.2 Yarı Özel – Yarı Kamusal Mekan Avluları ile İlgili Değerlendirmeler:

Günümüzde saray ve manastır gibi yarı özel-yarı kamusal mekanlarda kullanılan avlular, tasarım teması olarak ve daha çok prestij mekanı yaratmak için tatil köyleri ve otellerde kullanılmaktadır. İnsanların konaklamak, dinlenmek ve eğlenmek için kullandığı tatil köyleri ile otellerde avlular; oda kapılarının açıldığı, oda balkonlarındaki mahremiyetin düşünülerek, bitki ve su elemanları ile peyzaj tasarımının özenle gerçekleştirildiği, odaların bulunduğu kısma nazaran tatil köyü ve otellerin havuzbaşı, restoran bölümü gibi daha genel kısmına ulaşımın sağlandığı geçiş mekanı niteliğinde oluşturuldukları gibi genel kısımların bulunduğu servis ve aktivite mekanı olarak da düzenlenmektedirler.

Prestij faktörünün oluşumunda etken olması, fonksiyonları gerek geçiş mekanı gerekse servis ve aktivite mekanı olsun, tatil köyü ve otel avlularının, görsel enerjileri yüksek ve konfor koşullarını sağlayan fonksiyonların düşünüldüğü peyzaj tasarımlarının gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu tip yapılarda geçiş mekanında yapılan peyzaj tasarımında kullanıcıların iklimsel konforunu sağlamak için gölgelenme ve su kullanımı gibi fonksiyonlar düşünülmeli, peyzajın oluşturacağı görsel enerji etkileri de dikkate alınmalıdır. Servis amaçlı kullanılan daha çok tatil köyü ve otel konuklarının bir araya toplandığı restoran ve eğlence birimlerinin yer aldığı avlularda ön plana çıkan görsel tasarım yanında fonksiyonel tasarıma da aynı şekilde özen gösterilmelidir.

Eski saray ve manastır binalarının restore edilerek binalara yeni fonksiyonların getirilmesinde tasarımcıların, binanın mimari yapısı ile avlusunu birlikte değerlendirmesi, bir başka deyişle avlunun peyzaj tasarımının mimari yapıya bağlı olarak, binanın yeni fonksiyonuna uygun özelliklerde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tarihi yapıların ve avlularının bu prensiplere uygun olarak korunma altına alınması ve restorasyonu yapılması gerektiğini savunan kısa adı ICOMOS olan Uluslararası Anıt ve Mekan Kurulu (The International Council on Monuments and Sites)'nun benimsediği prensipler; 1964 Uluslararası Yapı ve Mekan Koruma ile Restorasyonu Tüzüğü'nde (Venedik Tüzüğü'nde) belirlenmiştir.

Venedik Tüzüğü prensiplerine ek olarak 1982'de hazırlanan Tarihi Bahçeler ve Peyzajlar Tüzüğü'nde (Floransa Tüzüğü'nde) yer alan prensipler, 1999'da hazırlanan

Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nde yer alan prensipler ve Yerel Yapı Mirası Tüzüğü'nde yer alan prensipler; tarihi değeri yüksek yapı ve avluların yeniden düzenlenmesinde ve yerel mimarinin korunması ile kültürel değerlerin sürekliliğinin sağlanmasında kullanılmaktadır [17].

4.3 Kamusal Mekan Avluları ile İlgili Değerlendirmeler

Günümüzde çoğunlukla ihmal edilen ama zamanında prestij mekanı olarak büyük öneme sahip olan kamusal mekan niteliğindeki tüm yapıların korunma altına alınarak, avlu tasarım prensiplerinin kaydedilmesi, avluların tarihi kullanımları hakkında tasarımcılara bilgi ve ilham kaynağı olması açısından büyük öneme sahiptir.

Yeni yapılar içinde yer alan prestij mekanı avlularının düzenlenmesinde gösterilen özen ve profesyonel yaklaşımın, günümüze ulaşmış tarihi yapılara da gösterilmesi tarihi değerlerin korunma altına alınmasını sağlayacaktır.

İşlevini yitirmiş ancak günümüze büyük kısmı sağlam ulaşan kervansaray yapılarının buldukları konum itibarıyla çekici olup olmamalarına bakılmaksızın mimari özelliklerine uygun olarak restore edilip otellere dönüştürülmesiyle oluşturulacak prestij mekanları, tarihi değerlerin korunmasının en güzel yolu olacaktır. Bu prestij mekanlarının avlu tasarımlarında otel kullanıcılarına hitap edecek nitelikte görsel enerjisi yüksek, güneş ve rüzgardan korunma, su elemanlarının oluşturduğu musiki ile ruhu dinlendirme gibi fonksiyonel kullanımların düşünüldüğü peyzaj tasarımları ile düzenlenmeleri, prestij mekanı olarak kervansaray otellerin değerini arttıracaktır.

Gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları ile benzer işlevlerin kazandırılarak korunma altına alınması günümüze ulaşmış olan tarihin tanığı medrese yapılarının, gelecek nesillere ulaşması sağlanmış olacaktır. Medreselerin yeni fonksiyonlarına uygun olarak gerçekleştirilecek medrese avluları peyzaj tasarımlarında fonksiyonel kullanımlara ve görsel enerjinin kullanılmasına gösterilecek özen, medreselerin fonksiyonları ne olursa olsun prestijini arttıracaktır.

Tarih boyunca ruhsal dinginlik ve bilgiye ulaşmak için düşünme mekanı olarak kullanılmış dini eğitim kurumu olan medrese ve manastırların üniversite kampüslerine dönüştürülmesine dayanarak, üniversite kampüs yaşamında avlunun uygun iklim koşulları olduğu sürece düşünme ve çalışma mekanı olarak kullanıldığı

sonucuna varılır. Bu sonuca bağı olarak; üniversite kampüs avluları, kullanıcıların oturup dinlendiği, çalıştığı, düşündüğü ve eğlendiği mekanlardır. Bu kullanımların dikkate alınarak uygun peyzaj ve tasarım elemanlarının kullanılmasıyla oluşturulacak peyzaj tasarımları, üniversite kampüs avlularının hem fonksiyonel kullanımları açısından konfor koşullarını sağlayacak hem de peyzajın görsel enerjisinin yüksek tutulması ile kullanıcıların avlular hakkındaki görsel değerlendirmeleri olumlu olacaktır. Üniversite kampüs avlularının peyzaj tasarımında gösterilecek bu özen, üniversite kampüs avlularının güncel prestij mekanları arasında yer almasını sağlayabilir.

Avluların kullanımı ve tasarımı genel olarak değerlendirildiğinde avluların, içinde buldukları binaların işlevleri ne olursa olsun sınırlandırılmış mekan olmaları ve buna bağı olarak mahremiyet güvenliği kesin kabul edilen dış mekan odaları olma özelliklerini çağlar boyu koruyacak olan iç bahçeler olduğu görülmektedir.

Yaşam koşullarının değişmesine ve nüfus yoğunluğunun artmasına bağı olarak artan yoğun yapılaşmalar kent halkı için vazgeçilmez olan kentsel yeşil alanların azalmasına sebep olmuştur. Ancak yapılacak yeni yapılan bina planlarının avlulu tasarlanması; hem insanların kent dışına çıkmadan doğaya olan özlemlerini gidermelerini, hem de azalan kentsel yeşil alan miktarını arttırarak kentin ekolojik yapısının dengelenmesini sağlayacaktır.

Ayrıca; sokak gürültüsünden, tozundan ve sokaktan geçen araba egzozlarından korunaklı açık havada yaşama ihtiyacını karşılayan, sınırlandırılmış mekan olma özelliği sayesinde mahremiyet koşullarını oluşturan ve içinde bulunduğu binanın doğal aydınlanmasını ve havalanmasını sağlayan avlular, bina içinde yer alan kentsel yeşil alanlar olarak düşünölmelidir.

Avluların peyzaj tasarımlarında bitkilerin görsel özelliklerinin kullanılması yanında ihtiyaç duyulan konfor koşullarının sağlanması için oluşturulacak fonksiyonel kullanımların düzenlenmesinde, uzmanlık alanı insan psikolojisi veya mühendislik bilgileri olan birbirinden farklı disiplinlerin peyzaj mimarlığını desteklemesi, gerçekleştirilecek tasarıma profesyonel yaklaşımı gösterecek ve tasarımların profesyonel anlamda gerçekleştirilmesi, gerek fonksiyonel gerekse prestij bakımından mekanların değer kazanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, G.**, 1974. Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 536, Ders Kitabı no: 309, Ankara.
- Akkoyunlu, Z.**, 1909. Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Aksoy, M.**, 1991. Avlulu Ev Tasarımı İçin Bir Uzman Sistem, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altınçekiç, H.**, 1998. Peyzaj Mimarlığına Giriş Ders Notu, İ.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul.
- Altınçekiç, H.**, 1999. Davranış Psikolojisi Ders Notu, İ.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul.
- Altman, I.**, 1975. The Environmental and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory and Crowding, Brooks Cole Publishing, Monterey, CA..
- Arseven, C. E.**, 1950. “Ev” ve “Peristil”, M.E.B. Devlet Kitapları Sanat Ansiklopedisi, Cilt-2, s: 1607, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Arseven, C. E.**, 1983. “Avlu” ve “Bezeme”, M.E.B. Devlet Kitapları Sanat Ansiklopedisi, Cilt-1, s:131-132, 218-240, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Assi, E.**, 2001. Typological Analysis Of Palestinian Traditional Court House, *International Millennium Congress-Archi 2000*, Bethlehem, Palestine, Israil, January 22-25.
- Atasoy, N.**, 2002. Hasbahçe: Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek, Aygaz A.Ş., Koç Kültür Sanat ve Turizm Hizmetleri Tic.A.Ş., Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul.
- Ayaşlıgil, Y.**, 1999. Peyzaj Ekolojisi Ders Notu, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul.
- Ayaşlıgil, Y.**, 2000. Bitkisel Tasarım Ders Notu, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul.
- Aydın, Ö.**, 2000. Anadolu Mimarlığında Avlu, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Aydın, R. F.**, 1993. Tarihi Türk Bahçeleri İstanbul Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baştürk, Ö.**, 2000. Peyzaj Tasarım Kriterleri Açısından Açık Mekan İnsan Çevre Etkileşimi, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Batur, A.**, 2004. İTÜ Mimarlık Fakültesi Kılavuzu, İstanbul.
- Bektaş, C.**, 1999. Selçuklu Kervansarayları, Korunmaları ve Kullanılmaları Üzerine Bir Öneri, Yem Yayınları, İstanbul.
- Brown, R. D. and Gillespie, T. J.**, 1995. Microclimatic Landscape Design: Creating Thermal Comfort and Energy Efficiency, illustrated by Susan Guy, J. Wiley & Sons, New York.
- Can, Y.**, 1995. İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı (H. I-III / M. VII-IX. yüzyıl), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Cantay, T.**, 1991. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt-4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.,Ankara
- Cooper, P.**, 2003. Interiorscapes: Gardens within Buildings, Octopus Publishing Group Ltd, London.
- Courter, J.**, 2000. Courtyard and Patio Plants: Instant References to More Than 250 Plants, The Ivy Press Limited, Hong Kong.
- Crandall C. and Crandall B.**, 2000. Courtyards and Patios Designing and Landscaping Elegant Outdoor Spaces, Michael Friedman Publishing Group Inc., Newyork.
- Çaçur, I.**, 1999. İslam Sarayları ve Çevrelerinin Peyzaj Analizi, Topkapı Sarayı Üzerine Bir İnceleme, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çavdar, T.**, 2001. “Antalya Göynük’te Yeşillikler Üzerinde Bir Otel”, *Tasarım Mimarlık, İç Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi*, Tasarım Yayın Grubu Yayınları, Oteller - Tatil köyleri T+2, İstanbul, s:69-73.
- Dil, H.**, 1998. Konut Yapılarının Ekolojik Yükü, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dirik, H.**, 1997. Kırsal Peyzaj Ders Notu, İ.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul.
- Erdoğan, M. A.**, 2002. “Nuriye Medreselerinin Türk ve İslâm Eğitim Tarihindeki Yeri”, *Azerbaycan Birinci Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Hazırlayan: İmran Baba, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Ceylan, G.**, 1997. Dış Mekan Süs Bitkileri ve Peyzajda Kullanımları, Flora Yayınları, İstanbul
- Dzionara, K.**, 2003. “Eski Mısır’da Bahçe”, Bahçelerin ve Parkların Tarihi, Derleyen: Hans Sarkowicz, Çeviren: Ersel Kayaoğlu, Dost Kitabevi Yaşam ve Kültür Serisi, Ankara.
- Enginöz, E. B.**, 1998. Türk Konutunda Mahremiyet Olgusuyla İlgili Tasarım Parametrelerinin İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erdal, Z.**, 2003. Su Elemanlarının Kentsel Mekanlarda Kullanımı İstanbul Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erdem, N.**, 1997. Kentsel Donatım Elemanları, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, İstanbul, Seri:B, Cilt:45, Sayı:1-2, s:129.

- Erdem, N.**, 1999. Peyzaj Tasarımı Temel İlkeleri, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul.
- Ergun, N. and İskender, Ö.**, 2003. "An Example of Turkish Art of Gardening: The Gardens of The Topkapi Palace", *Studies in the History of Gardens & Designed Landscapes, An International Quarterly*, January-March 2003, pp:57-71.
- Fındıklı Doğuoğlu, M. M.**, 2002. 19. Yüzyıl İstanbul'unda Alman Mimari Etkinliği, *Doktora Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gifford, R.**,1997. *Environmental Psychology Principles and Practice*, Second Edition,USA.
- Givoni, B.**, 1969. *Man,Climate and Architecture*, Elseveir Publishing Company Limited, Amsterdam.
- Givoni, B.**, 1998. *Climate Considerations in Building and Urban Design*, Van Nostrand Reinhold, Newyork.
- Güçer, B.**, 1994. Anadolu geleneksel Türk kent yerleşmesinde konut-ekoloji-çevre ilişkisinin araştırılması, Yüksek Lisans, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gülyaz, M. E.**, 1999. The Kervansarays of Cappadocia, *Skylife Magazine*, December, İstanbul.
- Gürsel, E.**, 2001. "Bodrum Manastır Oteli", *Tasarım Mimarlık, İç Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi*, Tasarım Yayın Grubu Yayınları, Oteller ve Tatil Köyleri T+2, İstanbul, s:62-68.
- İskender, Ö.**, 1995. Yaşayan Kültür Mirası Olarak Topkapı Sarayı Bahçeleri, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Jellicoe, G. and Jellicoe, S.**, 1995. *The Landscape of Man: Shaping the Environment from Prehistory to The Present Day*, Thames and Hudson Ltd., London.
- Johnston, J. and Newton, J.**, 2004. *A Guide to Using Plants on Roofs, Walls and Pavements*, Greater London Authority, London.
- Kayakent, T.**, 1999. Tarih İçinde Bahçe Olgusu ve Eski Türk Bahçelerinin Günümüz Bahçelerine Dönüşüm Süreci, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keane, M. P.**, 1998. *Japanese Garden Design*, Photographs by Ohashi Haruzo, Drawings by the author, Charles E. Tuttle Publishing Co. Inc.,Tokyo.
- Kuban, D.**, 1970. *100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Kürkçüoğlu, C.**, 2002. Şanlıurfa Mimari Eserlerine Genel Bakış: Uygarlığın Doğduğu Şehir Şanlıurfa, Şurkav Yayınları, Tisamat Basımevi, Ankara.
- Lang, J. T.**, 1987. *Creating Architectural Theory: The Role of The Behavioral Sciences in Environmental Design*,Van Norstrand Reinhold International Company Limited, Newyork.
- Mayer-Tasch, P. C.**, 2003. "Cennet Bahçesi", Bahçelerin ve Parkların Tarihi, Derleyen:Hans Sarkowicz, Çeviren:Ersel Kayaoğlu, Dost Kitabevi Yaşam ve Kültür Serisi, Ankara.

- Meydan Larousse Gençlik Ansiklopedisi**, 1978. "Mimarlık", Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd. Şti., İstanbul, Cilt-7, s:1220.
- Musgrav, T.**, 2000. Courtyard Gardens, Hearst Books, Newyork.
- Newman, O.**,1972. Defensive Space: Crime Prevention Through Urban Design, Macmillan, Newyork.
- Oktay, D.**, 2002. Building and Environment, Eastern Mediterranean University Departman of Architecture, Kıbrıs.
- Orgen, T. L.**, 2000. Allergy-Free Gardening:The revolutionary Guide to the Healty Landscaping, Ten Speed Press, Berkeley.
- Oudolf, P.**, 1999. Designing with Plants, Timber Press, Oregon, U.S.A.
- Özdemir, İ.**, 1994. Mimari Mekanın Değerlendirilmesinde Mekan Örgütlenmesi Kavramı: Konutta Yaşama Mekanları, *Doktora Tezi*, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özköse, A.**, 1995. Avluların Tarihsel Süreç İçindeki Evrimi, *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Peyzaj Mimarlığı Kataloğu**, 1997. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İstanbul Bölge Şubesi, Ceren Tanıtım, İstanbul, s:15-16.
- Peyzaj Mimarlığı Kataloğu-1**, 2005. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, Liman Tanıtım Reklamcılık Danışmanlık Ltd. Şti., Ömür Matbaacılık AŞ., İstanbul.
- Pamay, B.**, 1979. Park - Bahçe ve Peyzaj Mimarisi: Yeşil Planlama Elemanlarının Dekoratif ve Ekolojik Özellikleri ile İlgili Listeler, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları 264, İstanbul.
- Pultar, M.**, 1994. "Konutta Kalite kavramı", Konutta Kalite, Derleyen: Teoman Aktüre, Mesa Mesken Sanayii A.Ş., Ankara.
- Rees, Y. and May, P.**, 2001. Su Bahçeleri Tasarım Kitabı, YaPI Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Reynolds, J. S.**, 2002. Courtyards Aesthetic, Social and Thermal Delight, John Wiley and Sons, USA.
- Safarzadeh, H. and Bahadori, M.N.**, 2004. Building and Environment, School of Mechanical Engineering, Sharif University of Technology, Tahran, İran.
- Sandy and Babcock International**, 2001. "The Mena Garden Hotel ve Kaplıcaları", *Tasarım Mimarlık, İç Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi*, Tasarım Yayın Grubu Yayınları, Oteller - Tatil köyleri T+2, İstanbul, s:84-89.
- Seklice Karasözen, R.**, 1993. Kültürel Değişim Süreci İçerisinde Türk Konutlarının Mahremiyet Açısından İncelemesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Sevin, V.**, 1991. Yeni Assur Sanatı 1-Mimarlık, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Spillecke, M. C.**, 2003. "Antik Yunan Bahçeleri", Bahçelerin ve Parkların Tarihi, Derleyen:Hans Sarkowicz, Çeviren Ersel Kayaoğlu, Dost Kitabevi Yaşam ve Kültür Serisi, Ankara.

- Tamgaç, S.**, 1997. Küçük Konut ve Mahremiyet, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Taner, T. ve Gündüz, O.**, 1980. Peyzaj Mimarlığı ve Çevre Tasarım Disiplinleri İçindeki Yeri, *Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü Dergisi*, İzmir, Sayı: 4, s:24-30.
- Turani, A.**, 1992. Dünya Sanat Tarihi, Evrim Matbaacılık Ltd., Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Turner, L.**, 2003. Climate and Architecture, Florida State University, USA.
- Turner, T.**, 1982. Scottish Origins of Landscape Architecture, *Landscape Architecture* May, p: 52-55.
- Türkçe Sözlük**, 1992. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Türk Dil Kurumu, Cilt-1, s: 297, Milliyet Yayıncılık, İstanbul.
- Türkçe Sözlük**, 1992. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Türk Dil Kurumu, Cilt-2, s: 1421, Milliyet Yayıncılık, İstanbul.
- Ünsal, B.**, 1949. Mimari Tarihi, Teknik Okulu Yayınları Sayı:53, Kurtulmuş Basımevi, İstanbul.
- Vitruvius**, 1990. Mimarlık Üzerine On Kitap, Çeviren: Suna Güven ve Sevki Vanlı, Mimarlık Vakfı Yayını No: 2, An kara.
- Westin, A.**, 1970. Privacy and Freedom, Ballantine, Newyork.
- Wycherley, R. E.**, 1991. Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?, Çeviren: Nur Nirven ve Nezh Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Yaşa, E.**, 2004. Avlulu Binalarda Doğal Havalandırma ve Soğutma Açısından Rüzgar Etkisi ile Oluşacak Hava Akımlarına Yüzey Açıklıklarının Etkisinin Deneysel İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldızcı, A. C.**, 2000. Kentsel Peyzaj Planlama Ders Notu, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul.
- Yetkin, S. K.**, 1984. İslam Ülkelerinde Sanat, Basaş Ofset, İstanbul.
- Zorlu Bekiroğlu, D.**, 1992. Tarihsel Süreç İçerisinde Su Ögesinin Peyzaj Planlamada Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

WEB KAYNAKLARI

- [1] <http://www.acs.edu.au/articles/courtyardgdn.asp> (1.10.2005)
- [2] <http://www.endulus.net/granada/granada.htm> (1.10.2005)
- [3] <http://www.andalusia.com/alhambra/> (29.11.2005)
- [4] <http://lexicorient.com/spain/alhambra03.htm> (29.11.2005)
- [5] <http://www.vivagranada.com/alhambra/comares.htm> (29.11.2005)
- [6] http://www.alhambradegrana.org/historia/alhambraTDamas_en.asp (29kasım2005)
- [7] http://www.almunecar.com/Visitors_Guide/Excursions/Alhambra (1.10.2005)
- [8] <http://en.wikipedia.org/wiki/Alhambra> (29.11.2005)
- [9] <http://www.vivagranada.com/alhambra/generalife.htm> (1.10.2005)
- [10] <http://www.liliq.com/country/Spain/att-Spain-Granada-Generalife.htm> (29.11.2005)
- [11] <http://www.greatbuildings.com> (5.12.2005)
- [12] <http://911research.wtc7.net/pentagon/history.html> (5.12.2005)
- [13] <http://www.kadikoy.gov.tr> (9.12.2005)
- [14] <http://www.itu.edu.tr> (9.12.2005)
- [15] <http://www.edirnedden.com> (10.12.05)
- [16] <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kervansaray> (11.12.05)
- [17] <http://www.international.icomos.org/about.htm> (12.12.05)

ÖZGEÇMİŞ

Alev Hindistan, 21.09.1978 tarihinde Ankara'da doğdu. 1985 yılında ilkokula Kayseri'de başladı, ortaokul ve liseyi İstanbul Özel Doğuş Lisesi'nde okudu. Lise döneminde Uluslararası Bakolorya sistemine dahil olup, 1997 yılında mezun oldu.

1998 yılında İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nü kazandı. Prof. Dr. Ahmet Cengiz Yıldızcı danışmanlığında hazırladığı 'Park Tasarımında Modern Yaklaşım' isimli tezi ile 2003'te biten lisans eğitimi sonrasında Peyzaj Mimarı ünvanı aldı. Aynı yıl İTÜ'de Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans eğitimine başladı. Doç. Dr. Nilgün Ergun danışmanlığında tez çalışması olarak 'Avluların Peyzaj Tasarım Kriterleri Yönünden Değerlendirilmesi' isimli yüksek lisans tezini yazdı.